

Luonnos

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annettua lakia korvauksen määrää koskevien säännösten osalta. Esityksen valmistelu perustuu pääministeri Petteri Orpon hallituksen puoliväliriihen kirjaukseen, jonka mukaan syyttömästi vangittujen korvauksille määritellään katto.

Esityksessä ehdotetaan, että laissa säädettäisiin nimenomaisesti kärsimyksestä maksettavan korvauksen vuorokausikohtaisesta määrästä ja korvausta määritettäessä huomioon otettavista seikoista. Nykyisin korvaus määräytyy oikeuskäytännön ja Valtiokonttorin korvauskäytännön mukaan.

Korvauksen perusmäärä olisi 120 euroa jokaiselta alkavalta vuorokaudelta, jona henkilö on ollut vapautensa menettäneenä. Vuorokausikohtaista korvausta voitaisiin erityisistä syistä korottaa tai alentaa. Korvauksen määrä olisi kuitenkin vähintään 80 euroa ja enintään 180 euroa jokaiselta vuorokaudelta, jona henkilö on ollut vapautensa menettäneenä. Laissa lueteltaisiin seikat, jotka olisi otettava huomioon erityisiä syitä harkittaessa. Erikseen säädettäisiin kärsimyksestä maksettavan korvauksen määristä silloin, kun henkilö on määrätty matkustuskieltoon, tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin.

Lakiin lisättäisiin myös säännös, jonka mukaan kärsimyksestä maksettavan kokonaiskorvauksen määrää voidaan korottaa tai alentaa, jos korvaus muutoin muodostuisi ilmeisen kohtuuttomaksi.

Esityksen keskeisenä tavoitteena on selkeyttää ja täsmentää vapauden menetyksen johdosta aiheutuneesta kärsimyksestä maksettavaa korvausta koskevaa sääntelyä ja siten sekä parantaa korvausta hakevien asemaa että sujuvoittaa korvauskäsittelyä. Esityksellä pyritään myös siihen, että kärsimyskorvaukset eivät muodostuisi kohtuuttoman suuriksi ja että korvausmäärät muutoinkin olisivat nykyistä lähempänä useiden muiden Euroopan maiden korvaustasoa.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua sen hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
2 Nykytila ja sen arviointi.....	4
2.1 Laki syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta	4
2.2 Henkilökohtainen vapaus perusoikeutena	6
2.3 Vapauteen kohdistuvat pakkokeinot	6
2.4 Vapausrangaistuksista	8
2.5 Ihmisoikeussopimusten määräykset oikeudesta korvaukseen vapauden menetyksen tai väärän tuomion perusteella	9
2.5.1 Euroopan ihmisoikeussopimus	9
2.5.2 YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus	11
2.6 Tilastotietoja Valtiokonttorin korvauskäytännöstä	11
2.7 Kärsimyskorvauksen määrään vaikuttavat seikat oikeuskäytännössä ja Valtiokonttorin korvauskäytännössä	12
2.8 Kärsimyksen korvaamisesta muussa lainsäädännössä	14
2.8.1 Vahingonkorvauslaki	14
2.8.2 Rikosvahinkolaki	16
2.9 Nykytilan arviointi	16
2.9.1 Täsmällisen korvaussäätelyn puuttuminen.....	16
2.9.2 Kärsimyskorvauksen suuruus ja siihen vaikuttavat tekijät.....	17
2.9.3 Vuorokausikohtaisen korvauksen määräytyminen vajailta vuorokausilta	19
2.9.4 Korvauskäytäntö SyytKorvL 1 a §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa	20
2.9.5 SyytKorvL:n ajantasaisuudesta yleisemmin	20
3 Tavoitteet	21
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	21
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	21
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	23
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	23
4.2.2 Vaikutukset yksilöiden oikeusasemaan sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen	25
4.2.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	26
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	26
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	26
5.1.1 Vuorokausikohtaisen korvauksen perusmäärä sekä vähimmäis- ja enimmäismäärät	26
5.1.2 Kokonaiskorvauksen enimmäismäärä.....	27
5.1.3 Muut mahdolliset korvausmallit	28
5.1.4 Säädstaso	29
5.1.5 Rahamäärien tarkistamisen säännönmukaisuus	29
5.1.6 Siirtymäsäännös	29
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	30
5.2.1 Aluksi	30
5.2.2 Ruotsi	31
5.2.3 Norja.....	35

5.2.4 Tanska	36
5.2.5 Saksa	37
5.2.6 Ranska	37
5.2.7 Alankomaat	39
5.2.8 Yhdistynyt kuningaskunta.....	40
5.2.9 Kokoavia päätelmiä.....	40
6 Lausuntopalaute.....	41
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	41
8 Voimaantulo	46
9 Toimeenpano ja seuranta	46
10 Suhde muihin esityksiin.....	46
10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä.....	46
10.2 Suhde talousarvioesitykseen	46
11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	46
LAKIEHDOTUS	49
syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain muuttamisesta.....	49
LIITE	51
RINNAKKAISTEKSTI.....	51
syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain muuttamisesta.....	51

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

Esityksen valmistelu perustuu pääministeri Petteri Orpon hallituksen puoliväliriihessä 23.4.2025 tekemään linjaukseen siitä, että syyttömästi vangittujen korvauksille määritellään katto.

Hankkeen valmistelu käynnistettiin oikeusministeriössä syyskuussa 2025. Esitys on valmisteltu virkatyönä yhteistyössä Valtiokonttorin kanssa.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Laki syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta

Syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetussa laissa (422/1974, jäljempänä SyytKorvL) säädetään rikosepäilyn johdosta aiheuttomasti vapautensa menettäneen oikeudesta saada korvausta vapaudenmenetyksen aiheuttamasta vahingosta. SyytKorvL on säädetty vahingonkorvauslain säätämisen yhteydessä vuonna 1974. Vahingonkorvauslaista erillinen laki säädettiin, koska vahingonkorvauslaista poiketen SyytKorvL perustettiin tuottamusvastuun asemesta objektiiviseen, ankaraan vastuuseen. SyytKorvL:n vastuujärjestelmän mukaan valtion vastuu on ensisijaista, eikä syyttömästi vangitun tai tuomitun oikeus korvaukseen ole riippuvainen siitä, onko tuomioistuimien tai viranomaisen syyllistynyt virheeseen tai laiminlyöntiin.

Pidätetyllä tai vangitulla on SyytKorvL:n 1 §:n mukaan oikeus saada valtiolta korvaus, jos esitutkinta lopetetaan nostamatta syytettä, syyte jätetään sillensä tai hylätään taikka pidättämiseen tai vangitsemiseen ei ole ollut laillisia edellytyksiä. Pidätetyllä tai vangitulla on oikeus korvaukseen myös, jos hänen on todettu syyllistyneen rikokseen, mutta on ilmeistä, että tämän syyksilukemisen perusteella häntä ei olisi voitu pidättää tai vangita. Oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan ole, ellei vapaudenmenetyksellä ole kestänyt yhtä vuorokautta kauemmin. Lain 1 a §:n mukaan, milloin joku on määrätty matkustuskieltoon, tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin, hänen oikeudestaan saada korvausta vapautensa rajoittamisesta on voimassa, mitä pidätetyn ja vangitun oikeudesta saada korvausta vapauden menetyksestä on SyytKorvL:ssa säädetty.

Lain esitöiden mukaan rikoksesta epäillyllä voi joskus olla oikeus korvaukseen myös silloin, kun tutkittavana olevasta rikoksesta säädetty rangaistuslaji ja -asteikko sinänsä olisivat mahdollistaneet pidättämisen tai vangitsemisen, mutta niitä on pidettävä pakkokeinolaissa tarkoitetulla tavalla kohtuuttomina. Tällainen tilanne voisi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun syyksi luetusta rikoksesta yleisen rangaistuskäytännön mukaan voi seurata vain sakkorangaistus. Tällöin edellytetään kuitenkin, että vapaudenmenetyksellä on ollut ilmeisen kohtuuton. Kohtuuttomuutta arvioidessa otetaan huomioon vapaudenmenetyksen kesto, vapautensa menettäneen henkilökohtaiset olosuhteet ja se, millaisesta rikollisesta toiminnasta on ollut kyse. (HE 204/1988 vp s. 6.)

Lain 3 §:ssä säädetään syyttömästi tuomitun oikeudesta korvaukseen. Sen mukaan, jos joku on kokonaan tai osaksi suorittanut hänelle tuomitun vapausrangaistuksen, vaikka tuomio ei ole vielä saanut lainvoimaa, ja syyte muutoksenhaun johdosta kokonaan tai osaksi hylätään sekä tuomittu vastaavasti vapautetaan rangaistuksesta, on hänellä oikeus saada valtiolta korvaus sen johdosta, että rangaistus tai se osa siitä, josta hänet on vapautettu, on pantu täytäntöön. Samanlainen oikeus on vapausrangaistusta suorittaneella silloin, kun rangaistustuomio puretaan tai kantelun johdosta poistetaan ja, milloin asiassa toimitetaan uusi käsittely, syyte siinä hylätään

tai hänet tuomitaan vähempään rangaistukseen kuin hän on suorittanut. SyytKorvL:ia sovelletaan nimenomaisen säännöksen (3 §:n 3 momentti) nojalla myös sakon muuntorangaistusta tai arestirangaistusta suorittaneeseen.

Korkein oikeus on useissa ennakkopäätöksissään katsonut SyytKorvL:ia voitavan soveltaa tilanteissa, joiden on katsottu rinnastuvan lain 1 tai 3 §:ssä tarkoitettuihin vapaudenmenetyksiin. Ennakkopäätöksessä KKO 1991:155 Norjaan luovuttamista varten Suomessa säilöön otetulla oli oikeus korvaukseen, kun syyte Norjassa oli hylätty, ja vastaavasti ennakkopäätöksessä KKO 2000:1 Yhdysvalloissa Suomeen luovuttamista varten säilöön otetulla oli oikeus korvaukseen, kun syyte Suomessa oli hylätty. Vahvennetussa jaostossa ratkaistussa ennakkopäätöksessä KKO 2005:128 rikosasian vastaaja oli määrätty noudettavaksi istuntoon, jossa syyte häntä vastaan hylättiin. Enemmistö katsoi, että noutomääräyksellä aiheutettu vapaudenmenetyksensä kuului SyytKorvL:n piiriin, mutta kun vastaaja oli omalla käyttäytymisellään aiheuttanut noudon ja siihen sisältyneen vapaudenmenetyksen, korvausvaatimus hylättiin. Vähemmistö katsoi, että SyytKorvL ei koskenut kyseistä tapausta. Ratkaisussa KKO 2008:10 katsottiin, että henkilö ei voinut saada SyytKorvL:n nojalla korvausta hänelle vapaudenmenetyksestä aiheutuneesta kärsimyksestä tilanteessa, jossa hänen ehdonalaiseen vapauteen päästämistään koskeva päätöksenteko oli hallinnollisten muodollisuuksien vuoksi viivästynyt. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, että vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:ssä säädetyt yleiset edellytykset valtion vahingonkorvausvelvollisuudelle täyttyivät ja että korvauksen määrän arvioinnissa oli perusteltua noudattaa samoja kärsimyskorvausta koskevia perusteita kuin sovellettaessa SyytKorvL:ia.

SyytKorvL:ssa on säännökset korvauksen epäämisen perusteista (2 § ja 3 §:n 2 momentti) epäilyn myötävaikutuksen, esimerkiksi pakoyrityksen tai esitutinnan vaikeuttamisen, perusteella. Näitä täydentää yleisluonteinen säännös korvauksen epäämisestä silloin, kun korvauksen maksamista olosuhteet huomioon ottaen ei ole pidettävä kohtuullisena. Esitöiden mukaan korvauksen maksamista ei olisi pidettävä kohtuullisena esimerkiksi, jos tutkintavankeusaika on jo vähennetty rangaistustuomiosta tai jos vapauttaminen on johtunut siitä, että syytetty on todettu ymmärrystä vailla olevaksi tai syyteoikeus on katsottu vanhentuneeksi (HE 187/1973 vp s. 32).

Laissa tarkoitettuna korvauksena maksetaan hyvitys kuluista, tulojen tai elatuksen vähentymisestä ja kärsimyksestä (4 §). Kuluilla tarkoitetaan kaikkia niitä suoranaisia kuluja, joita syyttömästi vangitulle tai tuomitulle on vapaudenmenetyksestä aiheutunut. Kuluina korvataan myös mahdolliset sairaanhoitokulut. Henkilövahinko ei kuitenkaan sellaisenaan ole 4 §:n mukaan korvattava vahinko. Tulojen tai elatuksen vähentymisenä korvataan vapaudenmenetyksen ajalta ja myös työpaikan menetyksen vuoksi saamatta jäänyt ansio.

SyytKorvL:iin on sen voimaantulon jälkeen tehty useita muutoksia. Alun perin korvausta kärsimyksestä maksettiin vain, jos siihen oli erityistä syytä. Tätä rajoitusta perusteltiin tapausten erilaisuudella ja sillä, että eri henkilöt saattavat kokea vapauden menettämisen eri tavoin. Vuonna 1989 voimaan tulleen muutoksen myötä erityisen syyn edellytys poistui. Muutokseen johtaneessa hallituksen esityksessä todettiin, että tällaiselle rajoitukselle oli vaikea löytää perusteluja ja että tapausten erilaisuuden tai sen, miten vapaudenmenetyks koetaan, ei pitäisi olla peruste korvauksen epäämiselle. Kunkin tapauksen ominaispiirteet voidaan ja tulisi ottaa huomioon korvauksen suuruutta määrättäessä. Perusteluissa todettiin lähtökohdana olevan, että aiheettoman vapaudenmenetyksen katsotaan aina aiheuttavan kärsimystä. (HE 204/1988 vp s. 2.)

Aiheettoman vapaudenriiston perusteella korvauksia maksetaan ensisijaisesti SyytKorvL:n perusteella. Korvausta voidaan kuitenkin suorittaa myös vahingonkorvauslain nojalla, mikäli siinä säädetyt korvattavuuden edellytykset täyttyvät.

2.2 Henkilökohtainen vapaus perusoikeutena

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Saman pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuimien. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Perustuslain 9 §:ssä säädetään liikkumisvapaudesta. Sen 1 momentin mukaan Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Pykälän 2 momentin mukaan jokaisella on oikeus lähteä maasta. Tähän oikeuteen voidaan lailla säätää välttämättömiä rajoituksia oikeudenkäynnin tai rangaistuksen täytäntöönpanon varmistamiseksi taikka maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisen turvaamiseksi.

Perustuslain 7 §:n 3 momentin perusteluiden mukaan vapaudenmenetyksellä ja vapauden riistämällä tarkoitetaan kyseisessä lainkohdassa järjestelyä, jolla jotakuta kielletään tai estetään poistumasta hänelle määrätystä hyvin rajatusta olinpaikasta. Tekoa, jolla ihminen suljetaan omasta tahdostaan riippumatta lukittuun tilaan, on pidettävä säännöksen tarkoitamana vapaudenmenetyksenä. Myös tiettyyn huoneeseen lukitsemista lievempää tointa voidaan eräissä tapauksissa pitää lainkohdassa tarkoitettuna vapaudenmenetyksenä, jos vapauden rajoitukset kestonsa, asteensa ja aikaansaamansa sosiaalisten suhteiden estymisen vuoksi rinnastuvat lukittuun tilaan sijoittamiseen. Hallituksen esityksessä on todettu, että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa omaksutusta sääntelytekniikasta poiketen perustuslain 7 §:n 3 momenttiin ei ole sisällytetty luetteloa vapaudenriiston hyväksyttävistä perusteista. Osaltaan tästä syystä säännökseen on katsottu tarpeelliseksi sisällyttää mielivaltaisten vapaudenriistojen nimenomainen kieltä, joka rajoittaa lainsäätäjän mahdollisuuksia määrätä vapaudenriistojen perusteista ja edellyttää, että laissa varmistetaan oikeusturvan säilyminen myös vapaudenmenetyksen yhteydessä. Kolmannen momentin viimeistä virkettä voidaan luonnehtia perustuslailliseksi toimeksiannoksi turvata lailla vapautensa menettäneille kuuluvat oikeudet muun muassa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten viitoittamalla tavalla. Esitöissä todetaan Euroopan ihmisoikeussopimukseen sekä YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen viitaten, että oikeudenvastaisen vapaudenriiston kohteeksi joutuneella on oikeus vahingonkorvaukseen. (HE 309/1993 vp s. 48–49, PeVL 30/2010 vp s. 2.)

Esimerkiksi rikoslain 25 luvun 9 §:ssä tarkoitetun laittoman vapaudenriiston kohteeksi joutunut voi vahingonkorvauslain säännösten nojalla saada vahingonaiheuttajalta korvausta hänelle aiheutuneesta vahingosta. Myös valtio voi joutua korvausvastuuseen vapaudenriiston johdosta, jos vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:n mukaisesti julkista valtaa käytettäessä on tapahtunut virhe ja kyseisen toimen tai tehtävän suorittamiselle sen laatu ja tarkoitus huomioon ottaen kohtuudella asetettavia vaatimuksia ei ole noudatettu. Syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annettussa laissa sen sijaan säädetään oikeudesta korvaukseen vain rikosprosessuaalisen vapaudenmenetyksen tai vapauden rajoittamisen johdosta. Kyseiseen lakiin perustuva oikeus korvaukseen ei edellytä, että vapaudenriisto olisi tapahtunut mielivaltaisesti tai ilman laillista perustetta taikka että julkista valtaa käytettäessä olisi menetelty tahallisesti tai tuottamuksellisesti.

2.3 Vapauteen kohdistuvat pakkokeinot

Rikostorjunnan tehokkuus edellyttää, että viranomaisilla on käytettävissään toimenpiteitä, joilla kyetään turvaamaan muun ohella rikosasian selvittämistä sekä rikostutkinnan ja oikeudenkäynnin häiriötöntä kulkua. Rikosprosessuaaliset pakkokeinot edistävät mainittujen tavoitteiden

toteutumista. Erityisesti vapautteen kohdistuvilla pakkokeinoilla voidaan myös estää rikollisen toiminnan jatkaminen. Pakkokeinot ovat siten yhteiskunnan intressien kannalta olennaisia, ja tehokkaalla rikostorjunnalla suojataan perus- ja ihmisoikeuksia. Sen vuoksi on perusteltua, että pakkokeinojen käytölle säädetyt edellytykset, kuten syytä epäillä -kynnys, ovat yleisesti ottaen merkittävästi matalammat kuin syyte- ja tuomitsemiskynnys. Toisaalta pakkokeinojen käytöllä puututaan perus- ja ihmisoikeuksina suojattuihin oikeuksiin ja vapauksiin, vieläpä usein niiden ydinalueeseen, kuten henkilökohtaiseen vapauteen. Siksi pakkokeinojen käyttämisen edellytykset ja tavat on määriteltävä täsmällisesti lainsäädännössä, ja pakkokeinojen käyttäminen on mitoitettava suhteellisuusperiaatteen ja vähimmän haitan periaatteen mukaisesti.

Rikosprosessuaalisista pakkokeinoista ja niiden käytön edellytyksistä säädetään pakkokeino-laissa. Vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja ovat rikoksesta epäillyn kiinniottaminen, nouto, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti sekä matkustuskielto ja tehostettu matkustuskielto. Kiinniottaminen, nouto ja pidättäminen ovat lyhytkestoiseksi tarkoitettuja pakkokeinoja, kun taas vangitseminen saattaa kestää viikkoja tai kuukausia. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2024 otettiin kiinni 20 397 rikoksesta epäiltyä, 6 977 pidätettiin ja 2 209 epäiltyä vangittiin. Esitutkintaviranomainen määräsi 423 matkustuskieltoa. Luvut sisältävät paitsi poliisin myös muiden viranomaisten suorittamat toimet.

Pidättämisen ja vangitsemisen edellytykset on liitetty muun ohella epäillyn rikoksen vakavuuteen. Käytännössä on melko tavallista, että henkilö on sittemmin vapautettu siitä rikosepäilystä, jonka perusteella hänet on pidätetty tai vangittu, mutta samassa yhteydessä tuomittu muusta rikoksesta. Erityisesti tästä syystä pakkokeinojen käytön edellytykset ovat olennaisia arvioitaessa SyytKorvL:ssa säädettyjä korvattavuuden edellytyksiä.

Pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 1 momentissa säädetään niistä edellytyksistä, joiden täytyessä rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää. Kyseisessä momentissa pidättämisen erityiset edellytykset on jaoteltu neljään vaihtoehtoiseen kohtaan. Ensimmäisen kohdan perusteella henkilö voidaan pidättää ilman lisäedellytyksiä, mikäli häntä epäillään todennäköisin syin niin sanotusta ylitörkeästä rikoksesta eli rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Momentin 2 kohta tulee sovellettavaksi, jos jotakuta epäillään todennäköisin syin rikoksesta, josta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Tällöin pidättämiseen vaaditaan lisäksi jonkin säännöksen a–c alakohdassa säädetyn edellytyksen eli karttamisvaaran, sotkemisvaaran tai jatkamisvaaran täyttymistä. Momentin 3 ja 4 kohdissa säädetään pidättämisen edellytyksistä eräissä erityistilanteissa. Saman pykälän 2 momentin mukaan, vaikka todennäköisyyskynnys ei ylittyisi, mutta henkilöä kuitenkin on syytä epäillä rikoksesta, hänet voidaan pidättää, jos pidättämiseen muutoin on erityiset edellytykset ja epäillyn pidättäminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Lain 2 luvun 6 §:ssä kielletään pidättäminen silloin, kun se olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi.

Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:ssä säädetään vangitsemisen edellytyksistä. Säännöksen 1 ja 2 momentissa viitataan luvun 5 §:n 1 momentissa säädettyihin edellytyksiin. Saman luvun 12 §:ssä säädetään tuomitun vangitsemisen edellytyksistä.

Pakkokeinolain 2 luvun 12 a §:ssä säädetään tutkinta-arestin edellytyksistä. Sen 1 momentin mukaan vangitsemisen ja vangittuna pitämisen sijasta tuomittu voidaan 12 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa määrätä tutkinta-arestiin, jos 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettu matkustuskielto on riittämätön pakkokeino. Vapaana oleva vastaaja saadaan määrätä tutkinta-arestiin vain syyttäjän tai vastaajalle rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta.

Tuomioistuimien saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta tutkinta-arestiin.

Lain 5 luvussa säädetään matkustuskiellosta sekä teknisin välinein valvotusta tehostetusta matkustuskiellosta. Luvun 1 §:n mukaan rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän 1) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; 2) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; tai 3) jatkaa rikollista toimintaa. Toisen momentin mukaan alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei saa määrätä matkustuskieltoon.

Tehostetulla matkustuskiellolla, jonka edellytyksistä säädetään 5 luvun 1 a §:ssä, tarkoitetaan teknisin välinein valvottua matkustuskieltoa, joka voi tuomioistuimen harkinnan mukaan sisältää vangitulle asetetun velvoitteen pysyä asunnossa tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa vähintään 12 ja enintään 22 tuntia vuorokaudessa. Asunnossa pysymisen velvoite tulee pääsääntöisesti ajoittaa kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi. Pykälän 2 momentin mukaan matkustuskieltoon määrätyn työstä, opiskelusta tai muusta niihin rinnastettavasta välttämättömästä syyistä velvoitteen tuntimäärä ja sen ajoittuminen voidaan määrätä toisin kuin 1 momentissa säädetään.

Eri pakkokeinot rajoittavat niiden kohteena olevan henkilön vapautta eri tavoin. Matkustuskielto on lähtökohtaisesti varsinaista prosessuaalista vapaudenriistoa lievempi pakkokeino. Esimerkiksi tutkintavankeudella taas puututaan voimakkaasti henkilökohtaiseen vapauteen. Erityisesti pitkäkestoiseen tutkintavankeuteen liittyy tyypillisesti merkittäviä haittavaikutuksia, kuten työ- tai opiskelupaikan menettäminen, asunnon menettäminen sekä perhesuhteiden ja muiden sosiaalisten suhteiden ylläpidon vaikeutuminen. Mahdolliset pakkokeinot nojalla tutkintavangille määrätty yhteydenpitorajoitukset vaikuttavat osaltaan siihen, kuinka merkittävästi henkilön vapautta rajoitetaan. Myös se, onko vangittu henkilö sijoitettu tutkintavankilaan vai säilytetäänkö häntä poliisin tiloissa, saattaa olla merkityksellistä arvioitaessa vapauden rajoittamisen laajuutta.

2.4 Vapausrangaistuksista

Vapausrangaistuksen määritelmään saadaan johtoa vankeuslaista (767/2005). Lain 1 luvun 1 §:n mukaan sitä sovelletaan ehdottoman vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen (*vankeus*) täytäntöönpanoon. Saman luvun 3 §:n 1 momentin mukaan vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta.

Vankeuslain 1 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Saman pykälän 3 momentin mukaan vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.

Vakavien rikoksien uusijoille tuomittava yhdistelmä rangaistus koostuu enintään tapaukseen sovellettavien säännösten mukaan rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen pituisesta

ehdottomasta vankeudesta ja sitä välittömästi seuraavasta valvonta-ajasta, jonka pituus on vuosi (rikoslaki 2 c luku 11 §).

2.5 Ihmisoikeussopimusten määräykset oikeudesta korvaukseen vapauden menetyksen tai väärän tuomion perusteella

2.5.1 Euroopan ihmisoikeussopimus

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (EIS) ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (KP-sopimus) on varsin tarkoin määritelty vapaudenriiston edellytykset sekä se, miten vapautensa menettäneen oikeudet on turvattava. Ihmisoikeusmääräysten tarkoituksena on ennen muuta mielivaltaisen kohtelun estäminen.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus vapautteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan, paitsi artiklan 1 kappaleen a–f kohdissa tyhjentävästi määritellyissä tilanteissa ja lain määräämässä järjestyksessä. Vapaudenriisto voi olla hyväksyttävää muun ohella, jos henkilö vangitaan lain nojalla sen jälkeen, kun hänet on tuomittu toimivaltaisessa tuomioistuimessa, tai jos henkilö pidätetään tai hänen vapautensa riistetään lain nojalla hänen saattamisekseen toimivaltaisen oikeusviranomaisen tutkittavaksi, milloin on perusteltua syytä epäillä hänen syyllistyneen rikokseen taikka jos katsotaan välttämättömäksi estää häntä tekemästä rikosta tai pakenemasta teon jälkeen.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 2 kappaleen mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutuneelle on viipymättä ilmoitettava vapaudenriiston perusteet ja häneen mahdollisesti kohdistetut syytteet. Artiklan 3 kappaleessa turvataan rikostutkinnan vuoksi vapautensa menettäneen oikeus päästä tuomioistuimeen sekä oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa taikka vapauttamiseen oikeudenkäynnin kuluessa. Artiklan 4 kappaleen mukaan jokaisella, jonka vapaus on riistetty, on oikeus saada vapaudenriiston laillisuus viipymättä tuomioistuimen tutkittavaksi ja oikeus tulla vapautetuksi, milloin toimenpide ei ole laillinen.

EIS 5 artiklan 5 kappaleen mukaan jokaisella, joka on pidätetty tai jonka vapaus on muuten riistetty artiklan määräysten vastaisesti, on täytäntöönpanokelpoinen oikeus vahingonkorvaukseen. Oikeus korvaukseen voi syntyä, kun mitä tahansa 5 artiklan 1–4 kappaleessa tarkoitettua sopimusmääräystä on loukattu. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on katsottu, että kansallisen oikeuden tulee turvata oikeus vahingonkorvaukseen ainakin riittävällä varmuudella ("with a sufficient degree of certainty").

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on lausunut, että 5 artiklan 5 kappaleen mukaista korvausta tulisi myöntää taloudellisen menetyksen lisäksi myös kärsimyksestä (*Khachatryan ja muut v. Armenia*, kohta 157; *Vasilevskiy ja Bogdanov v. Venäjä*, kohta 22). Korvausmäärille ei ole EIT:n oikeuskäytännössä asetettu tarkkoja vaatimuksia (*Vasilevskiy ja Bogdanov v. Venäjä*, kohta 21). EIT on todennut, että kärsimyksestä maksettavien korvausten määrittäminen on vaikeaa eikä henkilökohtaisen kärsimyksen rahalliseen mittaamiseen ole olemassa standardia. Korvaukset tulisi määrittää jäsenvaltion kansallisen oikeusjärjestyksen vaatimusten mukaisesti, ja huomioon tulisi ottaa jäsenvaltion elintaso. Korvauspäätös on perusteltava asianmukaisesti. (*Vasilevskiy ja Bogdanov v. Venäjä*, kohdat 23 ja 24.) Korvaus ei ole riittävä, jos se on mitätön tai kohtuuttoman alhainen suhteessa loukkauksen vakavuuteen. Korvaus ei voi olla merkittävästi alhaisempi kuin EIT:n samankaltaisissa tapauksissa myöntämät korvaukset. (*Ganea v. Moldova*, kohta 30; *Cristina Boicenco v. Moldova*, kohta 43; *Vasilevskiy ja Bogdanov v. Venäjä* kohdat 24 ja 26.) Tapauksessa *Ganea v. Moldova* vuorokausikohtainen korvaus oli ollut 11 euroa, tapauksessa *Christina Boicenco v. Moldova* 43 euroa sekä tapauksessa *Vasilevskiy ja*

Bogdanov v. Venäjä 7 euroa ja 2,70 euroa. Kaikissa näissä tapauksissa EIT piti korvauksia liian alhaisina. EIT määräsi tuomioissaan kyseiset valtiot maksamaan kohtuullista hyvitystä EIS 41 artiklan mukaisesti. Tapauksessa *Ganea v. Moldova*, jossa hakija oli ollut aiheettomasti pidätettynä kolmen vuorokauden ajan, EIT määräsi valtion maksamaan hakijalle korvauksena aineettomasta vahingosta 6 000 euroa. Tapauksessa *Christina Boicenco v. Moldova*, jossa kolmen kuukauden vapaudenmenetykseen liittynyttä loukkausta pidettiin vakavana, hakijalle määrättiin maksettavaksi korvausta aineettomasta vahingosta 40 000 euroa. Viimeksi mainitussa tapauksessa EIT määräsi kummallekin hakijalle maksettavaksi 5 000 euroa korvauksena aineettomasta vahingosta. Vasiljevskij oli ollut vapautensa menettäneenä 472 vuorokauden ajan ja Bogdanov 119 vuorokauden ajan. Todettakoon kuitenkin, että mainituissa tapauksissa vapaus todettiin riistetyt 5 artiklan vastaisesti. Lisäksi EIS 41 artiklan mukainen korvaus on luonteeltaan harkinnanvarainen, kokonaisarvioon perustuva hyvitys loukkauksesta. Siitä, millaisia korvauksia EIT on 41 artiklan nojalla määrännyt maksettaviksi 5 artiklan vastaisista vapaudenriistoista, ei siten voida päätellä, millaisia vuorokausikohtaisia korvauksia kyseisistä vapaudenriistoista olisi pidettävä kohtuullisina.

Henkilö voi saada korvausta 5 artiklan vastaisesta vapaudenmenetyksestä suoraan 5.5 artiklan nojalla, jos hänellä ei ole oikeutta saada korvausta syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain tai vahingonkorvauslain perusteella. Korkein oikeus on tämän perusteella esimerkiksi ratkaisuihmissaan KKO 2008:10 ja KKO 2013:52 katsonut, että henkilöllä, jonka vapaus on riistetty ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan määräysten vastaisesti, on oikeus vahingonkorvaukseen. Korvauksen määrän arvioinnissa on pidetty perusteltuna noudattaa samoja kärsimyskorvausta koskevia perusteita kuin sovellettaessa syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annettua lakia.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä ei voida päätellä, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 5 kappaleen mukainen sopimusvaltion korvausvastuu olisi ankaraa eli että korvausta tulisi voida vaatia sinänsä laillisen vapaudenriiston perusteella, jos sittemmin todetaan, että syytteen nostamiselle tai tuomitsemiselle ei ole ollutkaan edellytyksiä. Edeltä ilmenevästi SyytKorvL:n mukainen oikeus korvaukseen ei edellytä, että vapaudenriisto olisi tapahtunut laittomasti. Siten SyytKorvL:n korvaussuoja on tässä suhteessa kattavampi kuin EIS 5 artiklassa edellytetään.

EIS 7. pöytäkirjan 3 artiklassa taataan oikeus vahingonkorvaukseen väärän tuomion johdosta. Artiklan mukaan, kun henkilö on lainvoimaisella päätöksellä tuomittu rikoksesta ja päätös on sittemmin kumottu tai henkilö on armahdettu sillä perusteella, että uusi tai myöhemmin havaittu tosiseikka selvästi osoittaa tuomion vääräksi, on henkilöllä, joka on kärsinyt tällaisen tuomion mukaista rangaistusta, oikeus kyseisen valtion lainsäädännön tai käytännön mukaiseen vahingonkorvaukseen, ellei osoiteta, että aiemmin tuntematonta tosiseikkaa ei ole tuotu esiin ajoissa asianomaisesta itsestään kokonaan tai osittain johtuvasta syystä.

Kyseinen artikla edellyttää jäsenvaltioilta lainsäädäntöä tai oikeuskäytäntöä, jonka nojalla vahingonkorvausta myönnetään artiklassa mainittujen edellytysten täyttyessä. Koska edellytykset ovat tiukat, artiklan soveltamisala on melko suppea. Ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että taloudellisen menetyksen lisäksi artikla takaa oikeuden korvaukseen kärsimyksestä (*Poghosyan ja Baghdasaryan v. Armenia*, kohta 51). Ihmisoikeustuomioistuin ei kuitenkaan ole oikeuskäytännössään asettanut nimenomaisia vaatimuksia korvausmäärille (*Shilyayev v. Venäjä*, kohta 20). Ihmisoikeustuomioistuin on todennut artiklan loukkauksen vain yhdessä tapauksessa. Kyse oli tapauksesta *Poghosyan ja Baghdasaryan v. Armenia*, jossa valittajalle ei ollut myönnetty lainkaan korvausta. Ihmisoikeustuomioistuin ei näin ollen ole antanut yhtäkään langettavaa tuomiota sen perusteella, että korvaus olisi ollut liian alhainen.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6.2 artiklan mukaan jokaista rikoksesta syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen. Artiklassa ei aseteta vaatimuksia vahingonkorvaukselle (*Nealom ja Hallam v. Yhdistynyt kuningaskunta*, kohta 164).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaan jokaisella, jonka kyseisessä yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisessa viranomaisessa siinäkin tapauksessa, että oikeuksien ja vapauksien loukkauksen ovat tehneet virantoimituksessa olleet henkilöt. Vapauden menetyksen johdosta maksettaviin korvauksiin sovelletaan kuitenkin ensisijaisesti EIS 5.5 artiklaa (*Tsirlis ja Kouloumpas v. Kreikka*, kohta 73).

2.5.2 YK:n kansalaisyhteisöoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus

Yhdistyneiden kansakuntien kansalaisyhteisöoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus, SopS 7–8/1976) 9.1 artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Ketään ei saa mielivaltaisesti pidättää tai vangita. Keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan paitsi laissa säädetyillä perusteilla ja sen määräämässä järjestyksessä. KP-sopimuksen 9.5 artiklan mukaan jokaisella, joka on laittomasti pidätetty tai vangittu, on oikeus vahingonkorvaukseen.

KP-sopimuksen 9.5 artiklan mukainen oikeus vapauteen ei ole ehdoton, vaan henkilön vapaus voidaan riistää esimerkiksi rikoslakien täytäntöön panemiseksi. Se, että rikosasian vastaaja vapautetaan syytteestä joko ensimmäisessä tuomioistuinstuomiossa tai muutoksenhaussa, ei tarkoita, että vapaudenmenetys olisi ollut artiklan 9 vastainen, eikä henkilö tällöin ole oikeutettu vahingonkorvaukseen. Vahingonkorvauksella viitataan sekä aineellisesta että aineettomasta vahingosta maksettavaan korvaukseen. Vahingonkorvauksen tulee olla tehokas eikä vain teorettinen oikeussuojakeino, ja korvaus on maksettava kohtuullisessa ajassa.

KP-sopimuksen 9.5 artikla on EIS 5.5 artiklan tavoin suoraan sovellettava kansallisissa tuomioistuimissa. KP-sopimuksessa oikeutta vahingonkorvaukseen ei kuitenkaan ole sidottu siihen, että vapaudenmenetys olisi KP-sopimuksen vastainen, vaan riittää, että vapaudenmenetys on ollut kansallisen oikeuden vastainen.

KP-sopimuksen 14.6 artiklan mukaan, kun lainvoimainen päätös, jolla henkilö on tuomittu rikkollisesta teosta, on sittemmin purettu tai hänet on armahdettu uuden tai uudelleen selville saadun tosiseikan perusteella, joka on osoittanut, että päätös oli virheellinen, on sille, joka on kärsinyt rangaistusta päätöksen johdosta, korvattava lain mukaisesti, jollei osoiteta, että hänestä itsestään kokonaan tai osittain on johtunut, ettei aikaisemmin tuntematonta seikkaa ole ajoissa saatu selville. Mainittu artikla edellyttää jäsenvaltioilta lainsäädäntöä, joka takaa artiklan mukaisen korvauksen kohtuullisen ajan kuluessa. Sen sijaan ei edellytetä, että vahingonkorvauksen tulisi olla tietyn määräinen.

2.6 Tilastotietoja Valtiokonttorin korvauskäytännöstä

Valtiokonttorin tilastojen mukaan syyttömästi vangituille ja tuomituille on vuosina 2015–2024 maksettu valtion varoista korvauksia yhteensä noin 17,5 miljoonaa euroa. Vuosittain korvauksia on maksettu 1,14–2,66 miljoonaa euroa, keskimäärin noin 1,75 miljoonaa euroa. Vuosina 2015–2019 korvauksia on vuosittain maksettu keskimäärin 1,65 miljoonaa euroa, ja vuosina 2020–2024 vastaava luku on ollut 1,86 miljoonaa euroa. Korvausmäärissä on näin ollen nähtävissä pientä kasvua. Korvausmäärät eivät kuitenkaan ole tarkkailujakson aikana säännönmukaisesti kasvaneet, ja vuosittainen vaihtelu on ollut suurta.

Vapaudenmenetyksestä korvattavan kärsimyksen määrä on vuosina 2015–2024 ollut 87 prosenttia kokonaismäärästä, eli vuosittain keskimäärin 1,52 miljoonaa euroa. Toiseksi suurin korvausryhmä on ollut tulojen vähentyminen, josta on maksettu vuosittain keskimäärin 190 tuhatta euroa. Kolmanneksi suurin korvausryhmä on ollut matkustuskiellosta johtuva kärsimys, josta on maksettu vuosittain keskimäärin 41 tuhatta euroa. Lisäksi korvauksia on maksettu hakemus-, oikeudenkäynti- ja rikosprosessikuluista sekä muista kuluista. Korvauksille on maksettu myös korkoja.

Vuosina 2015–2024 Valtiokonttorissa on vuosittain tullut vireille keskimäärin 463 korvausasiaa, ja korvauksia on vuosittain myönnetty keskimäärin 336 korvausasiassa. Keskimääräinen käsittelyaika on vuonna 2025 ollut 6,3 kuukautta. Vuosittain keskimäärin 21 korvausasiassa on maksettu korvausta matkustuskiellosta johtuvasta kärsimyksestä. Keskimääräinen hakijakohtainen yhteenlaskettu korvaus on ollut 5 219 euroa, ja siitä 4 525 euroa on ollut vapaudenmenetyksestä johtuvaa kärsimyskorvausta. Vapaudenmenetysjakson keskimääräinen pituus on ollut 28 vuorokautta niissä asioissa, joissa korvausta on myönnetty. Korvausta ei kuitenkaan aina ole myönnetty jokaiselta vuorokaudelta, eikä tilastotietoa ole saatavilla siitä, kuinka monesta vapaudenmenetysvuorokaudesta on myönnetty korvauksia. Tästä syystä keskimääräistä vuorokausikohtaista korvausmäärää ei ole mahdollista laskea. Jos lasketaan mukaan kaikki vapaudenmenetysvuorokaudet, joista on haettu korvausta, keskimääräinen vuorokausikohtainen yhteenlaskettu korvaus olisi vuosina 2015–2024 ollut 186 euroa ja siitä 162 euroa olisi ollut kärsimyskorvausta. Todellisuudessa vuorokausikohtainen korvaus on tätä korkeampi.

Kärsimyskorvausten määrään vaikuttavat muun muassa vapaudenmenetysjakson kesto ja rikoksen vakavuus. Korvausmäärien vuosittainen vaihtelu johtuu ennen kaikkea yksittäisistä pitkistä vapaudenmenetyksistä maksettavista suurista korvauksista. Yli 100 päivän vapaudenmenetyksiä on vuosina 2015–2024 ollut vuosittain keskimäärin 34, yli 200 päivän vapaudenmenetyksiä 16 ja yli 300 päivän vapaudenmenetyksiä 10.

2.7 Kärsimyskorvauksen määrään vaikuttavat seikat oikeuskäytännössä ja Valtiokonttorin korvauskäytännössä

Oikeus- ja korvauskäytännössä on katsottu aiheettomasti vapautensa menettäneiden yhdenvertaisen kohtelun edellyttävän, että kärsimyskorvaus määrätään objektiivisin kriteerein siten, että lähtökohdaksi otetaan vapaudenmenetyksestä tietyissä tavanomaisissa olosuhteissa tyypillisesti aiheutuva kärsimys.

Korkein oikeus on oikeuskäytännössään katsonut, että SyytKorvL:ssa tarkoitetun kärsimyksen korvaamisen perusteiden ja korvauksen määrän harkinnassa tulee ottaa huomioon myös yleisessä vahingonkorvausoikeudellisessa sääntelyssä sekä oikeus- ja korvauskäytännössä tapahtunut kehitys ja lainsäädännöstä ilmenevä pyrkimys yhdenmukaistaa aineettomien vahinkojen korvauskäytäntöä. Toisaalta oikeuskäytännössä on todettu, että kunkin tapauksen ominaispiirteet voidaan ottaa huomioon korvauksen suuruutta määrättäessä. Myös Valtiokonttori on korvauspäätöksissään todennut, että se noudattaa kärsimyksestä maksettavia korvauksia määrättäessä yhtenäistä käytäntöä. Korvaus arvioidaan tapauskohtaisesti siten, että se on oikeassa suhteessa vallitsevaan käytäntöön.

Sekä korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä että Valtiokonttorin korvauskäytännössä on todettu, että korvausta maksetaan vain sellaisesta kärsimyksestä, joka on johtunut vapaudenmenetyksestä. Pelkästään aiheettomaksi osoittautuneesta rikosepäilystä, syyteasian käsittelystä tai väärästä syyksilukevasta tuomiosta itsestään johtuva kärsimys ei tule SyytKorvL:n nojalla korvattavaksi.

Syyttömästi vangitulle maksettavasta korvauksesta annetun lain nojalla kärsimyksestä valtion varoista maksettujen korvausten tasoa on selvitetty vuonna 2008 julkaistussa Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksessa (de Godzinsky - Niemi, Vapauden hinta, Rikosprosessuaalinen vapaudenriisto ja sen korvaaminen). Tutkimuksen mukaan sekä Valtiokonttorin maksukäytännössä että oikeuskäytännössä kohtalaisen vakiintuneena voitiin pitää noin 100 euron korvausta yhdeltä vapaudenmenetysvuorokaudelta (s. 55). Vaihteluväli yleisimmin maksetuissa vuorokausikohtaisissa korvauksissa oli 80–120 euroa, ja erityisestä syystä korvaus saattoi olla myös tätä alhaisempi tai korkeampi. Sittemmin oikeuskäytännössä ja Valtiokonttorin korvauskäytännössä korvauksen määräksi ilman korottavia tai alentavia perusteita on vakiintunut 120 euroa kultakin kokonaiselta vuorokaudelta, jona henkilö on ollut vapautensa menettäneenä. Käytännössä vuorokausikohtaiset korvaukset ovat kuitenkin olosuhteista riippuen vaihdelleet huomattavasti. Mikäli asiassa on katsottu olevan useita korvausta korottavia tekijöitä, vuorokausikohtainen korvaus on saattanut nousta 400 euroon, yksittäisissä poikkeuksellisissa tapauksissa tätä korkeammaksikin. Toisaalta vuorokausikohtaista korvausta on voitu alentaa 120 peruskorvauksesta, mikäli asiassa on katsottu olevan alentavia tekijöitä. Tällöin vuorokausikohtainen korvaus on saattanut olla esimerkiksi 80 euroa tai joissain tapauksissa tätä alhaisempi.

Oikeuskäytännössä on todettu, että korvauksen määrää arvioitaessa on mahdollista ottaa huomioon sekä korvauksen määrää korottavia että sitä alentavia seikkoja. Tällaiset seikat eivät välttämättä vaikuta samoin koko vapaudenmenetysaikana, vaan huomioon otettavat tekijät voivat vapaudenmenetyksen kestäessä myös muuttua. (Ks. esim. KKO 2004:92.)

Oikeus- ja korvauskäytännössä kärsimyskorvausta korottavina seikkoina on pidetty vapaudenmenetyksen pitkää kestoja, vapautteen kohdistuvan pakkokeinon käyttämisen perusteena olleen rikosepäilyn vakavuutta ja odotettavissa olevan rangaistuksen ankaruutta, vapaudenmenetyksen saamaa poikkeuksellisen laajaa julkisuutta sekä vapaudenmenetykseen liittyvistä erityisistä olosuhteista ja eräissä tapauksissa myös henkilön henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyvistä syistä johtuvaa tavanomaisista suurempaa yksilöllistä kärsimystä. Tällöin kysymys on kuitenkin ollut sellaisista poikkeuksellisista olosuhteista, jotka objektiivisesti arvioituina selvästi lisäävät vapaudenmenetyksen aiheuttamaa kärsimystä. Mikäli asiassa esimerkiksi on näytetty, että vapaudenmenetysaika on olennaisesti heikentänyt henkilön terveydentilaa, tämä seikka on voitu ottaa huomioon korvausta korottavana seikkana. Sen sijaan esimerkiksi ennen vapaudenmenetystä alkanutta sairautta, josta aiheutuneen kärsimyksen ei ole näytetty liittyneen vapaudenmenetykseen, ei ole katsottu korotusperusteeksi. Myöskään tavanomaisia poliisivankilan tai vankeusvankilan olosuhteita ei yleensä ole pidetty korvausta korottavana tekijänä. Olosuhteisiin liittyvät erot sekä toimintamahdollisuuksien ja oikeuksien rajoitukset on kuitenkin katsottu tapauskohtaisen harkinnan perusteella voitavan ottaa huomioon kärsimyskorvauksen suuruutta arvioitaessa, mikäli vapaudenmenetyksen aikaiset olosuhteet ovat selvästi poikenneet tavanomaisista kyseisen kaltaiseen vapaudenmenetykseen liittyvistä olosuhteista (KKO 2025:105).

Vuorokausikohtaisen peruskorvauksen katsotaan sisältävän hyvityksen sellaisesta vapaudenmenetykseen tyypillisesti liittyvästä kärsimyksestä, jota aiheutuu muun ohella yhteydenpitorajoituksista sekä vapaudenmenetyksen kielteisistä vaikutuksista henkilön sosiaalisiin suhteisiin. Tällaisia vapaudenmenetyksen tavanomaisia kielteisiä vaikutuksia ei siten ole pidetty korvausta korottavina tekijöinä. Myöskään esimerkiksi puutteellista suomen kielen taitoa ei ole katsottu korvausta korottavaksi tekijäksi. Tätä on oikeus- ja korvauskäytännössä perusteltu sillä, että sama puute mitä ilmeisimmin rajoittaisi henkilön sosiaalisia suhteita myös vankilan ulkopuolella.

Valtiokonttorin korvauskäytännössä korvausta alentavina tai korvauksen epäämisen perusteina olevina seikkoina on pidetty sitä, että henkilö on tuomittu rangaistukseen joko vapaudenmenetyksen perusteena olleesta tai muusta rikoksesta, vapaudenmenetys on rikoslain 6 luvun 13 §:n

nojalla vähennetty henkilölle tuomitusta rangaistuksesta tai henkilö on pidättämisen, vangitsemisen tai vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon hetkellä ollut suorittamassa vankeusrangaistusta tai ehdonalaisessa vapaudessa valvottuna (ks. kuitenkin Itä-Suomen hovioikeus 16.10.2025 nro 1037 8237; lainvoimainen). Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 71 §:n mukaan ehdonalaisen vapautteen päästetyn valvonta sisältää valvojan tai apuvalvojan ja tuomitun säännöllisiä tapaamisia. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia. Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisen tuen ja valvonnan tarpeessa olevalla tuomitulla kuitenkin enintään 30 tuntia.

Lisäksi alentamisperusteena on eräissä tapauksissa saatettu pitää sitä, että henkilö on aiemmin toistuvasti syyllistynyt vakaviin rikoksiin tai toiminut järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä.

Mikäli henkilön syyksi on luettu se rikos, josta epäiltynä hän on ollut pidätettynä tai vangittuna, ja hänet on tuomittu kyseisestä rikoksesta vankeusrangaistukseen, hänelle on voitu suorittaa korvausta vapaudenmenetyksestä siltä osin, kuin vapaudenmenetysaika on ylittänyt ehdonalaisen vapautteen pääsemisen määräosan. Tällöin syyksilukemista ja sitä, että korvausta suoritetaan ylimenevältä ajalta, on yleensä pidetty korvausta alentavina seikkoina. Toisaalta korvaus on voitu myös evätä sillä perusteella, että rikos, josta epäiltynä henkilö on ollut pidätettynä tai vangittuna, on luettu hänen syykseen, mikäli vapaudenmenetysaika on kokonaisuudessaan tullut vähennetyksi henkilölle määrätystä rangaistuksesta. Korvaus on voitu evätä kokonaan silloinkin, kun henkilö on vapautettu siitä syytteestä, jota koskevan rikosepäilyn vuoksi hän on ollut pidätettynä tai vangittuna, jos vapaudenmenetysaika on täysimääräisesti vähennetty hänelle muun rikollisuuden johdosta tuomitusta ehdottomasta vankeusrangaistuksesta. Viimeksi mainituissa tapauksissa korvauksen epäämistä on perusteltu sillä, että korvauksen maksamista ei olisi pidettävä kohtuullisena (SyytKorvL 2 §).

Henkilölle tuomitun ehdollisen vankeusrangaistuksen huomioon ottamista on Valtiokonttorin korvauskäytännössä perusteltu sillä, että kyseiseen rangaistukseen sisältyy uhka vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta. Se, että rikoslain 6 luvun 13 §:n nojalla rangaistuksesta vähennettävä tutkintavankeusajan vapaudenmenetys jää hyvittämättä, johtuu ehdollisen vankeusrangaistuksen luonteesta, eikä tällöin ole katsottu olevan kyse aiheettomasta tai kohtuuttomana pidettävästä vapaudenmenetyksestä vaan rangaistuksen esisuorittamisesta samalla tavoin kuin silloin, kun vankeusrangaistus on tuomittu ehdottomana. Mainittua päätelmää on kuitenkin oikeuskäytännössä pidetty kiistanalaisena. Korkein oikeus ei ole antanut oikeusohjetta siitä, miten SyytKorvL:n korvausedellytyksiä olisi tältä osin tulkittava.

2.8 Kärsimyksen korvaamisesta muussa lainsäädännössä

2.8.1 Vahingonkorvauslaki

Vahingonkorvauslain 5 luvun 4 a §:ssä säädetään surmansa saaneen henkilön läheisten oikeudesta korvaukseen kuolemantapauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Korvauksen tuomitseminen perustuu tuomioistuimen yksittäistapaukselliseen kohtuusharkintaan. Kärsimyksestä suoritettavan korvauksen suuruus on niin ikään tuomioistuimen harkinnassa. Säännöksen perusteluiden mukaan korvauksen määrän vertailukohtana voidaan pitää vahingonkorvauslain 5 luvun 2 ja 6 §:n nojalla vastaaventyypisistä kärsimyksestä tuomittavia korvauksia. Säännöksen nojalla tuomitettavan korvauksen määrän ei kuitenkaan esitöiden mukaan tulisi ylittää kivusta ja särystä vakiintuneesti maksettujen korvausten enimmäismääriä (HE 116/1998 vp, s. 10—12).

Vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:ssä säädetään oikeudesta korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Pykälän 1 momentin nojalla oikeus korvaukseen on sillä, jonka vapautta,

on rangaistavaksi säädetyllä teolla loukattu. Korvaus määrätään sen kärsimyksen perusteella, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan ottaen erityisesti huomioon loukkauksen laatu, loukatun asema, loukkaajan ja loukatun välinen suhde sekä loukkauksen julkisuus (2 mom).

Vahingonkorvauslain 5 luvun 1.1.2006 voimaan tullessa uudistuksessa kärsimyksen korvaamista koskevia säännöksiä muutettiin. Henkilövahingon perusteella suoritettavien korvausten korvausaiheet määriteltiin uudella tavalla, ja lakiin otettiin aikaisempaa täsmällisemmät säännökset korvauksen määräämisen perusteista. Esitöissä on tarkasteltu laajasti kärsimyksen korvaamisen perusteita ja tavoitteita. Lain 5 luvun 6 §:n perusteluissa on muun ohella todettu, että kärsimyksen korvaamisen perusteena ja tavoitteena on loukatun ihmisarvolle ja itsetunnolle aiheutuneen loukkauksen hyvittäminen ja että korvauksen määrää on kussakin tapauksessa harkittava suhteessa tähän tavoitteeseen. Toisaalta kärsimyskorvauksella on katsottu olevan myös symbolista merkitystä. Lailla turvattu oikeus kärsimyskorvaukseen merkitsee vahvistusta sille, että tietynlaiset henkilöön kohdistuvat loukkaukset ovat yhteiskunnan näkökulmasta moitittavia, sekä sitä, että yhteiskunnan puolesta tunnustetaan tällaisista loukkauksista uhrille aiheutuva kärsimys. (HE 167/2003 vp s. 22 ja 59.)

Vahingonkorvauslakia uudistettaessa yhtenä keskeisenä tavoitteena oli edistää sitä, että aineettomista vahingoista suoritettavien korvausten määrääminen perustuisi mahdollisimman yhtenäiseen oikeus- ja korvauskäytäntöön. Esitöissä on todettu, että tähän tavoitteeseen voidaan pyrkiä erilaisilla keinoilla alkaen lakiin otettavista ohjaavista säännöksistä ja päätyen erilaisten lautakuntien tai muiden elinten korvaussuositusten kautta oikeuskäytäntöön. Vahingonkorvauslain uudistuksessa päädyttiin sellaiseen ratkaisuun, että laissa täsmennettiin ne perusteet, joiden mukaan määrätään korvaus henkilövahingosta aiheutuvasta aineettomasta vahingosta ja henkilöön kohdistuvan loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Laissa ei kuitenkaan säädetty tarkemmin korvauksen määrästä. Perusteluissa on todettu, että aineettomista vahingoista suoritettavien korvausten määrä ei ole käytännössä tarkoituksenmukaista säännellä tyhjentävästi lain tasolla. Jos näin tehtäisiin, korvauksen määräämisperusteet olisi väistämättä määriteltävä hyvin suppeasti ja korvaukset muodostuisivat liian kaavamaisiksi. Esitöissä on myös lausuttu, että korvauksen määräämisen perusteita koskevien säännösten ohella tarvitaan myös muunlaista oikeus- ja korvauskäytännön ohjaamista ja että tässä suhteessa tärkein osa on korkeimmalla oikeudella, jonka mahdollisuudet ohjata lainkäyttöä ennakkopäätöksin ovat kuitenkin rajalliset. Näistä syistä perustettiin erityinen toimielin, henkilövahinkoasiain neuvottelukunta, jonka tehtävänä on edistää henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskevan oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyttä. Neuvottelukunta hankkii selvitystä oikeus- ja korvauskäytännössä määrättävien korvausten määrästä ja julkaisee tämän selvityksen perusteella laadittuja lähinnä yhteenvedon luonteisia suosituksia korvausten määrästä. Neuvottelukunnan harkintavalta suositusten antamisen suhteen on sidottu oikeus- ja korvauskäytännössä vallitsevaan yleiseen korvaustasoon.

Perustuslain 3 §:n 3 momentissa on vahvistettu tuomioistuinten riippumattomuus. Näin ollen on selvää, että henkilövahinkoasiain neuvottelukunta ei voi antaa tuomioistuimia sitovia korvausnormeja, vaan se voi pyrkiä edistämään oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyttä vain antamalla yleisiä suosituksia. Käytännössä suosituksiin viitataan kuitenkin varsin usein, ja tosiasiallisesti suosituksilla on huomattavan suuri oikeus- ja korvauskäytäntöä ohjaava vaikutus.

Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksissa määritellään kuhunkin vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:ssä tarkoitettuun rikokseen liittyvä korvaussuositus ja sen perusteet varsin yksityiskohtaisesti. Loukkauksen vakavuuden mukaan määräytyviä korvausasteikkoja on kulloinkin käsillä olevasta rikostyyppistä riippuen yhdestä kolmeen. Neuvottelukunnan suositukset pohjautuvat vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:ssä mainituille harkintaperusteille. Henkilöasiain neuvottelukunta ei anna suosituksia SyytKorvL:n mukaisten kärsimyskorvausten määrästä.

2.8.2 Rikosvahinkolaki

Toisena vertailukohteena voidaan mainita rikosvahinkolain mukainen korvausjärjestelmä, jossa korvauksille on laissa säädetty enimmäismäärät. Kärsimyksestä maksettavan korvauksen enimmäismäärä on lain 9 §:n 3 momentin mukaan seksuaalirikosten uhrien osalta 8 000 euroa ja vapauteen kohdistuvien rikosten ja väkivaltarikosten uhrien osalta 3 000 euroa (vähennettynä muualta tulevan korvauksen määrällä). Rikosvahinkolain 48 §:n mukaan korvausten enimmäismäärät tarkistetaan valtioneuvoston asetuksella kolmivuotiskausittain rahan arvon muutosta vastaavasti. On kuitenkin huomattava, että rikosvahinkolain mukainen korvaus on toissijainen suhteessa muihin saman vahinkotapahtuman perusteella maksettaviin korvauksiin. Syyttömästi vangittujen osalta SyytKorvL:n mukainen korvausjärjestelmä on lähtökohtaisesti ainoa korvaustie, minkä vuoksi rikosvahinkojärjestelmän ottaminen vertailukohdaksi tai mahdolliseksi sääntelymalliksi olisi jossain määrin ongelmallista.

2.9 Nykytilan arviointi

2.9.1 Täsmällisen korvaussääntelyn puuttuminen

Kuten edellä on todettu, SyytKorvL:n 4 §:n 1 momentin mukaan laissa tarkoitettuna korvauksena maksetaan hyvitys kuluista, tulojen tai elatuksen vähentymisestä ja kärsimyksestä. Korvattavien vahinkojen korvausaiheet on siten lueteltu. Laissa ei kuitenkaan ole säännöksiä korvauksen määrästä tai korvauksen määrittämisen perusteista. Myöskään esitöissä ei ole tarkemmin määritelyä, mitä seikkoja tulee ottaa huomioon kärsimyskorvauksen suuruutta arvioitaessa. Esitöissä on ainoastaan todettu, että lakia säädettyä on tarkoituksena ollut antaa syyttömästi vangitulle tai tuomitulle ”varsin laaja korvaussuoja”. (Ks. HE 204/1988 vp s. 204.) Ainoastaan matkustuskieltoa koskevan 1 a §:n perusteluissa on todettu, että korvauksen suuruutta arvioitaessa on otettava huomioon, että matkustuskielto on pakkokeinona huomattavasti lievempi kuin pidättäminen ja vangitseminen ja että matkustuskielto siten ei ole omiaan aiheuttamaan samassa määrin kärsimystäkään. (HE 204/1988 vp s. 6.)

Oikeuskäytännössä ja Valtiokonttorin korvauskäytännössä on kehitetty suuntaviivoja ja kriteerejä korvauksen määrittämiseen. Valtiokonttorin sisäiset ohjeet eivät kuitenkaan ole julkisia. Näin ollen korvauksen määräämiseen tosiasiallisesti vaikuttavat perusteet eivät ilmene yleisesti saatavilla olevista lähteistä.

Niukkaa ja yleispiirteistä korvausoikeudellista sääntelyä voidaan pitää tarkoituksenmukaisena silloin, kun korvauskysymyksiä harkitaan erilaisissa yksittäisissä tapauksissa kunkin tapauksen olosuhteita koskevan laajan selvityksen perusteella esimerkiksi tuomioistuimessa (ks. esim. HE 167/2003 vp). Syyttömästi vangituille ja tuomituille maksettavia korvauksia koskevien asioiden käsittely on vuoden 2010 alussa voimaan tulleella lainmuutoksella (1175/2009) keskitetty Valtiokonttorille, joka ratkaisee vuosittain suurehkon määrän yleensä vain kirjalliseen selvitykseen perustuvia tapauksia. Vaikka vapaudenmenetykseen ja vahinkoa kärsineen henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyvät seikat vaihtelevat tapauksittain, perusasetelma on SyytKorvL:n nojalla arvioitavissa tapauksissa samanlainen. Siten sellaista arvioitavien tapausten moninaisuutta, joka puoltaisi suurta harkinnanvaraa jättävää sääntelyä, ei näissä tapauksissa tyypillisesti esiinny.

Yleispiirteinen sääntely on vaikeasti sovitettavissa yhteen perustuslain 80 §:n 1 momentin kanssa, jonka mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädetävä lailla. Nykyistä täsmällisempi sääntely edistäisi oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyttä ja ennakoitavuutta, mikä osaltaan parantaisi korvaukseen oikeutettujen oikeussuojaa.

Käytännössä erityisesti kuluista sekä tulojen ja elatuksen vähentymisestä maksettavien korvausten osalta korvaukset on yleensä maksettu esitettyjen tositteiden perusteella, eikä korvauksen määrittämiseen ole liittynyt erityisiä ongelmia. Kärsimyksestä maksettavan korvauksen suhteen tilanne on ollut toinen. Koska laissa ei ole säännöksiä korvauksen määräämisen perusteista, selvityksen määrä on tyypillisesti ollut suuri, mikä on omiaan lisäämään käsittelyn kustannuksia ja viivästyttämään käsittelyä. Sääntelyn yleispiirteisyys on siten ollut myös korvauskäsittelyn kannalta ongelmallista. Aiempaa täsmällisemmät korvauskriteerit edesauttaisivat korvausasioiden joutuisaa käsittelyä Valtiokonttorissa.

Vuosittain noin 10–20:ssä Valtiokonttorin päätöksellä ratkaistussa asiassa hakija nostaa kärjäoikeudessa kanteen valtiota vastaan, jolloin asia käsitellään tuomioistuimessa riita-asioista säädettyssä järjestyksessä. Myös tuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa kärsimyksestä maksettavaa korvausta koskevan sääntelyn puutteellisuus ja aukollisuus ovat aiheuttaneet runsaasti tulkintaongelmia. Nykyistä selvempi normipohja helpottaisi ja oletettavasti myös jouduttaisi korvausasioiden käsittelyä tuomioistuimissa.

2.9.2 Kärsimyskorvauksen suuruus ja siihen vaikuttavat tekijät

Henkilökohtainen vapaus kuuluu keskeisiin perus- ja ihmisoikeuksiin, ja aiheetonta vapaudenriistoa on pidettävä vakavana oikeudenloukkauksena. Syyttömästi vangitulle tai tuomitulle maksettavan kärsimyskorvauksen olennaisena perusteena ja tavoitteena on vapaudenmenetyksen tai vapauden rajoittamisen kohteeksi joutuneeseen henkilöön kohdistuneen oikeudenloukkauksen hyvittäminen. Kärsimyksestä suoritettavalla korvauksella loukkauksen uhri siis saa rahallisen hyvityksen hänen itsetuntonleen ja ihmisarvolleen aiheutuneesta loukkauksesta. Lisäksi korvauksella tunnustetaan, että tietyistä sinänsä voimassa olevan oikeuden mukaisista ja siten oikeutetuista yksilöön kohdistuvista viranomaisen pakkotoimista voi aiheutua niiden kohteeksi joutuvalla henkilöllä kärsimystä, joka tulee pyrkiä hyvittämään toimenpiteiden osoittauduttua jälkikäteen aiheuttomiksi. Vapaudenmenetyksien syyttömästi liittyyneen rajoituksineen on myös omiaan vaikuttamaan kielteisesti henkilön sosiaalisiin suhteisiin. Näistä syistä on perusteltua, että aiheettomasta vapaudenriistosta johtuvasta kärsimyksestä maksettava korvaus on riittävän suuri.

Toisaalta oikeus- ja korvauskäytännössä kokonaiskorvaukset ovat saattaneet nousta hyvin suuriksi varsinkin pitkäkestoisissa vapaudenmenetyksissä. Erityisen ongelmallisena voidaan pitää sitä, että vuorokausikohtaisen korvauksen määrä on vaihdellut merkittävästi eri tapauksissa. Tämä on johtunut erityisesti siitä, että pitkistä vapaudenmenetyksistä on maksettu keskimääräistä huomattavasti korkeampaa vuorokausikohtaista korvausta. Kuten edellä on todettu, oikeus- ja korvauskäytännössä vuorokausikohtaisen korvauksen perusmääräksi on viime vuosina vakiintunut 120 euroa. Käytännössä vuorokausikohtainen korvaus on kuitenkin ollut tätä merkittävästi korkeampi, kun korvausta määrättäessä on otettu korottavina tekijöinä esimerkiksi vapaudenmenetyksen kesto, vapaudenriiston perusteena olleen epäillyn rikoksen vakavuus, odotettavissa olevan rangaistusseuraamuksen ankaruus ja laaja valtakunnallinen uutisointi. Korvausta korottavina pidetyt seikat ovat yleensä kumulatiivisia, mikä osaltaan on korottanut vuorokausikohtaisia korvauksia. Syyttömästi vangituille ja tuomituille maksetut korvaukset ovat usein olleet huomattavasti suurempia kuin esimerkiksi henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositusten (2025) mukaiset korvaukset loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä vapaudenriiston eli rikoksen uhriksi joutuneelle. Tätä voidaan pitää vahinkoa kärsineiden yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallisena, joskin huomioon on otettava, että mainitut oikeudenloukkauksen muodot ovat keskenään erilaisia. Lisäksi todettakoon, että syyttömästi vangituille ja tuomituille kärsimyksestä maksettavat korvaukset ovat Suomessa merkittävästi suurempia kuin esimerkiksi Ruotsissa, Norjassa tai Saksassa.

Vahingonkorvausoikeudessa korvauksen laskeminen perustuu yleensä täyden korvauksen periaatteeseen. Tällä tarkoitetaan sitä, että korvauksella vahinkoa kärsinyt pyritään saattamaan siihen asemaan, jossa hän olisi, mikäli vahinkoa ei olisi aiheutunut. Toisaalta rikastumiskiellon mukaan korvaus ei saa olla niin suuri, että vahinkoa kärsinyt hyötyisi vahinkotapahtumasta.

Aineettomien vahinkojen osalta täyden korvauksen periaate on lähinnä eräänlainen periaatteellinen ja teoreettinen tavoite. Se, millaista kärsimystä vapaudenmenetys henkilölle aiheuttaa ja miten kärsimys ilmenee, vaihtelee yksilöllisesti. Kärsimyksen subjektiivinen kokemus ei ole vaikeuksista mitattavissa tai vertailtavissa. Myös ihmisten kyky kuvailla sanallisesti heille aiheutuvan kärsimyksen määrää vaihtelee. Näytön esittäminen henkilölle aiheutuneesta kärsimyksestä ja varsinkin siitä, miltä osin kärsimys on aiheutunut juuri vapaudenmenetyksestä, on usein käytännössä mahdotonta. Jotta vahinkoa kärsineiden yhdenvertaisuus toteutuisi, korvauksia määrättäessä olisi noudatettava yhtenäisiä arviointikriteerejä ja objektiivista mittapuuta.

Nykyisessä SyytKorvL:ia koskevassa oikeus- ja korvauskäytännössä kärsimyskorvauksen määrää harkittaessa otetaan huomioon useita tekijöitä. Jo nykykäytännössä korvaukset aineettomasta vahingosta määrätään lähtökohtaisesti objektiivisten seikkojen perusteella. Tämän lähtökohdan valossa on johdonmukaista, että merkittävimmät vuorokausikohtaisen korvauksen määrään vaikuttavat seikat ovat edellä todetusti vapaudenmenetyksen kesto, rikosepäilyn vakavuus ja odotettavissa olevan rangaistusseuraamuksen ankaruus sekä vapaudenmenetyksestä aiheutunut julkisuus. Nämä seikat ovat asiassa esitetystä aineistosta objektiivisesti todettavissa.

Oikeus- ja korvauskäytännössä vapaudenmenetyksen kestolle on annettu erityistä merkitystä vuorokausikohtaisen korvauksen suuruutta harkittaessa. Sekä Valtiokonttorissa että tuomioistuimissa noudatetaan vakiintuneesti sellaista menettelytapaa, että korvaus määritetään vuorokausikohtaisesti. Tästä seuraa, että korvauksen kokonaismäärä kasvaa vapaudenmenetyksen keston myötä, mitä on lähtökohtaisesti pidettävä johdonmukaisena. Vapaudenmenetyksen kesto vaikuttaa kuitenkin nykykäytännössä myös vuorokausikohtaisen korvauksen määrään lähtökohtaisena korottavana tekijänä. Kesto tulee näin ollen kokonaiskorvausta määrittäessä kahteen kertaan huomioduksi järjestelmässä, joka rakentuu vuorokausikohtaiselle korvaukselle. Sinänsä selvää on, että pitkästä vapaudenmenetyksestä aiheutuu tyypillisesti kaikkiaan enemmän kärsimystä kuin lyhytaikaisesta vapaudenmenetyksestä ja että kokonaiskorvauksen yleensä tulee olla sen suurempi, mitä pidempään vapaudenmenetys on kestänyt. Sen sijaan ei ole lainkaan yksiselitteistä, että vuorokausikohtaisen korvauksen tulisi kasvaa vapaudenmenetyksen kestäessä. Pikemminkin on ajateltavissa, että kärsimys on usein erityisen suurta vapaudenmenetyksen alussa ja tasaantuu sen jälkeen. Se, kuinka vapaudenmenetyksen kesto vaikuttaa henkilöön, on joka tapauksessa hyvin yksilöllistä. Saatavilla ei ole tutkimustietoa, joka tukisi sellaista päätelmää, että vuorokausikohtaisen kärsimyskorvauksen tulisi kasvaa vapaudenmenetyksen pituuden myötä. Näin on katsottu myös Ruotsissa rikosuhrien asemaa koskevassa mietinnössä SOU 2025:23 (s. 384). Edellä mainituista syistä vuorokausikohtaisen korvauksen kasvaminen vapaudenmenetyksen keston perusteella voidaan kyseenalaistaa.

Sen sijaan rikosepäilyn vakavuus ja odotettavissa olevan rangaistusseuraamuksen pituus ovat seikkoja, jotka ovat omiaan lisäämään kärsimyksen määrää. Vakavaan rikosepäilyyn liittyy tyypillisesti muun ohella erityistä leimautumista ja muutoinkin tavallista tuntuvampia kielteisiä sosiaalisia vaikutuksia sekä tutkintavankeuden aikaisia rajoituksia. Vaikka nämä vaikutukset osin johtuvat rikosepäilystä sinänsä, ne samalla usein kuormittavat henkilöä vapaudenmenetyksen aikana erityisen paljon. Se, miltä osin tavallista suurempi kärsimys johtuu rikosepäilystä tai rikostutkintaan liittyvistä seikoista ja miltä osin vapaudenmenetyksestä, ei välttämättä ole selvästi eriteltävissä. Sen vuoksi on perusteltua, että rikosepäilyn vakavuudelle ja odotettavissa olevan rangaistuksen ankaruudelle annetaan nykyisin merkitystä vuorokausikohtaista korvausta määrittäessä.

Oikeus- ja korvauskäytännössä on toisinaan ollut epäselvää, millä tavoin asian saaman julki-suuden tulisi vaikuttaa korvauksen suuruuteen. Lähtökohtana on pidetty sitä, että vain sellainen uutisointi, joka on liittynyt vapaudenmenetykseen eli esimerkiksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa koskeviin kysymyksiin, voidaan ottaa huomioon korvausta korottavana seikkana. Käytännössä se, miltä osin uutisointi on liittynyt nimenomaan vapaudenmenetykseen, ei kuitenkaan välttämättä ole aina yksiselitteistä. Lisäksi on ollut tulkinnanvaraista, kuinka laajaa ja vaikutuksellista uutisoinnin tai muun mediahuomion tulisi olla, jotta sen voitaisiin katsoa korottavan kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrää.

Erityisen ongelmallisena on pidetty sitä, millä tavoin kunkin tapauksen ominaispiirteitä ja tapauskohtaisia seikkoja voidaan ottaa huomioon korvausta määrättäessä. Kärsimystä korottavina seikkoina saatetaan vedota esimerkiksi vapautensa menettäneen alaikäisyyteen tai korkeaan ikään, puutteellisesta kielitaidosta johtuviin ongelmiin, vankilaolosuhteisiin, yhteydenpitorajoi-tuksiin, asuinhuoneiston vuokrasopimuksen päättymiseen taikka rikosprosessin ja vangitsemisen kielteisiin vaikutuksiin henkilön terveydentilaan, sosiaaliseen asemaan, arvostukseen, ammatinharjoittamismahdollisuuksiin, perhesuhteisiin tai huollettavien olosuhteisiin. Epäselvää on ollut, millaisia yksilöllisiä seikkoja arvioinnissa voidaan huomioida ja miten näiden seikkojen tulisi vaikuttaa korvauksen suuruuteen. Koska kärsimyksestä maksettavan korvauksen yhtenä tavoitteena on rahallisesti hyvittää henkilölle aiheuttomasta vapaudenmenetyksestä johtunut aineetonta vahinkoa, yksilöllisiä seikkoja ei voida kokonaan sivuuttaa korvauksen määrää harkittaessa. Jotta edellä mainittu tavoite vapautensa menettäneiden henkilöiden yhdenvertaisesta kohtelusta toteutuisi, yksilöllisten seikkojen huomioon ottamiselle olisi perusteltua asettaa mahdollisimman selvät kriteerit.

Korvauskäytännössä tulkintaongelmia on aiheutunut myös silloin, kun henkilö on tuomittu rangaistukseen siitä rikoksesta, josta epäiltynä hän on ollut vapautensa menettäneenä, mutta vapaudenmenetyksaika on ollut pidempi kuin henkilölle määrätty vankeusrangaistus. Korvattavuus ja korvauksen määrittäminen on saattanut olla niin ikään epäselvää, mikäli henkilön syyksi on luettu jokin muu rikos kuin se, josta epäiltynä hän on ollut vapautensa menettäneenä, taikka henkilö on vapaudenmenetyksen aikana ollut hänelle tuomitun vapausrangaistuksen vuoksi vapautensa menettäneenä tai esimerkiksi ehdonalaisessa vapaudessa. Nykyisessä laissa on säädetty korvauksen epäämisestä tietyissä tilanteissa. Sitä vastoin laissa ei ole säännöksiä korvauksen kohtuullistamisesta. Käytännössä korvausta on kuitenkin katsottu voitavan alentaa esimerkiksi silloin, kun henkilö on vapautensa menettäessään ollut ehdonalaisessa vapaudessa, vapaudenmenetyks on vähennetty henkilölle tuomitusta rangaistuksesta tai kun henkilö on tuomittu ehdolliseen tai ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja vapaudenmenetyksaika on osin pidetty niin sanottuna ylisuorittamisena. Mainitut alentamisperusteet ovat kuitenkin olleet kiistanalaisia, eikä niille ole ollut suoranaista tukea laissa.

2.9.3 Vuorokausikohtaisen korvauksen määräytyminen vajailta vuorokausilta

Korvauskäytännössä on lähdetty siitä, että vapaudenmenetyksestä aiheutuneesta kärsimyksestä maksettava korvaus määritetään erikseen vajailta vuorokausilta. Kokonaisen vuorokauden ylittävältä osalta korvaus on laskettu siten, että henkilölle myönnetty vuorokausikohtainen korvaus on jaettu 24:llä ja saatu osamäärä on kerrottu vajaan vuorokauden kokonaisten tuntien määrällä. Joissain tapauksissa korvaus on määritetty vielä erikseen minuuteilta.

Vuorokausikohtaisen korvauksen laskemista edellä kuvatulla tavalla erikseen vajailta vuorokausilta voidaan pitää tarpeettoman monimutkaisena ja epätarkoituksenmukaisena suhteessa korvauksen tavoitteisiin. Nykyinen korvauskäytäntö on tässä suhteessa myös jossain määrin epäjohdonmukainen, sillä lain 1 a §:ssä tarkoitettujen pakkokeinojen perusteella maksettavia korvauksia määrättäessä vastaavanlaista laskutoimitusta ei tehdä, vaan korvaus määritetään

kultakin alkavalta vuorokaudelta, jona henkilön vapautta on kyseisellä pakkokeinolla rajoitettu. Tältäkin osin korvauskäytäntöä olisi aiheellista yksinkertaistaa ja selkeyttää.

2.9.4 Korvauskäytäntö SyytKorvL 1 a §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa

SyytKorvL:n 1 a §:ssä tarkoitettujen vapauden rajoittamista koskevien toimenpiteiden eli matkustuskiellon, tehostetun matkustuskiellon ja tutkinta-arestin osalta korvauskäytäntö on ollut melko vakiintunutta, eikä korvauksen määrittämiseen ole liittynyt samanlaisia epäselvyyksiä kuin lain 1 ja 3 §:ssä tarkoitettujen vapaudenmenetyksen suhteen. Myös mainittujen vapaudenrajoitusten kohteeksi joutuneiden henkilöiden yhdenvertaisuuden kannalta olisi kuitenkin asianmukaista, että korvauksen määräämistä koskevaa sääntelyä täsmennettäisiin.

2.9.5 SyytKorvL:n ajantasaisuudesta yleisemmin

Edellä mainittujen kärsimyksistä maksettavan korvauksen määrittämiseen liittyvien epäselvyyksien lisäksi SyytKorvL on myös eräiltä muilta osin tulkinnanvarainen. Lain 3 §:ssä säädetään vapausrangaistuksen suorittaneen oikeudesta korvaukseen. Rikoslaisissa ei kuitenkaan erikseen mainita vapausrangaistusta rangaistuslajina tai seuraamuksena. Vapausrangaistusta voidaan pitää siten yhteisenä nimityksenä rangaistuksille, joissa rangaistuksen täytäntöönpanoon ainakin osaksi aikaa kuuluu vapauden menetys tai sen merkityksellinen rajoitus. SyytKorvL:ssa ei ole otettu huomioon kaikkia erilaisia vapaudenmenetyksen tilanteita. Laissa ei esimerkiksi ole säännöksiä vapausrangaistuksen korvaavista vapautta rajoittavista rangaistuksista, joita on lain säätämisen jälkeen sisällytetty seuraamusjärjestelmään, eli yhdyskuntapalvelua, valvontarangaistusta tai nuorisorangaistusta koskevia säännöksiä. Näin ollen on jäänyt korvaus- ja oikeuskäytännön varaan, onko esimerkiksi tuomitun yhdyskuntapalvelun syyttömästi suorittaneella oikeus saada SyytKorvL:n nojalla korvausta siitä, että tuomio on pantu täytäntöön.

Kuten edellä on todettu, oikeuskäytännössä lakia tai siitä ilmeneviä periaatteita on katsottu voitavan soveltaa eräissä sellaisissa tilanteissa, joista laissa ei nimenomaisesti ole säädetty. Monet korkeimman oikeudet ratkaisut ovat kuitenkin olleet äänestysratkaisuja, ja korvauksen perusedellytykset ovat monelta osin yhä tulkinnanvaraisia. Epäselvää on esimerkiksi se, voidaanko lakia soveltaa eurooppalaisen pidätysmääräyksen perusteella tapahtuvaan vangitsemiseen ja luovuttamiseen (vrt. Ruotsin NJA 2015 s. 2015 s. 1053).

Oikeus- ja korvauskäytännössä epäselvää on ollut niin ikään se, milloin asianhaaroja on pidettävä sellaisina, että korvauksen maksamista ei olisi pidettävä kohtuullisena ja korvaus siten olisi evättävä lain 2 §:n tai 3 §:n 2 momentin nojalla. Käytännössä tulkintaongelmat ovat yleensä liittyneet tilanteisiin, joissa syyte pidättämisen tai vangitsemisen perusteena olleesta rikoksesta on hylätty mutta henkilö on tuomittu muusta rikoksesta ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja vapaudenmenetyksensä on vähennetty kyseisestä ehdollisesta vankeusrangaistuksesta.

SyytKorvL:n mukaan vapaudenmenetyksen korvattavuus edellyttää sitä, että vapaudenmenetys on kestänyt kauemmin kuin vuorokauden. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on pitänyt vuonna 2007 antamassaan ratkaisussa (AOA 1836/2/07, 28.11.2007) 24 tunnin aikarajaa syyttömyysolettama huomioon ottaen kohtuuttomana. Kyseisessä ratkaisussa ei ole pidetty perusteltuna, että aikaraja kokonaan poistettaisiin, vaan sen sijaan on katsottu, että se voitaisiin alentaa esimerkiksi 12 tuntiin. Nykyisen 24 tunnin aikarajan lyhentämiselle apulaisoikeusasiamiehen esityksen mukaisesti 12 tuntiin on hyviä perusteita. Jo lyhytaikaisempikin pidätys tai kiinniotto merkitsee tuntuva puuttumista henkilökohtaiseen vapauteen. Se voi myös aiheuttaa ahdistusta ja taloudellista vahinkoa esimerkiksi työnteon estyessä. Voidaan pitää kohtuuttomana, jos esimerkiksi vajaan vuorokauden pidätettynä ollut ei saa mitään korvausta tästä vapaudenmenetyksestä, jos osoittautuukin, että hän on ollut syytön. Kuten apulaisoikeusasiamies on

todennut, kun kiinnioton kynnys on rikostutkinnan tehokkuuden vuoksi varsin matala, on selvää, että kiinniottoja väistämättä kohdistuu – sinänsä täysin laillisesti – myös syyttömiin. Siksi vastapainona tulisi olla valtion riittävän kattava korvausvastuu. Toisaalta tietty sietokynnys on hyväksyttävä, kun rikoksia selvitetään yhteiskunnan edun vuoksi eikä aivan lyhytaikaiset lainmukaiset vapaudenriistot saisi vielä oikeuttaa korvaukseen, vaikka ne myöhemmin osoittautuisivatkin aiheettomiksi. Kysymys on siis tasapainon saavuttamisesta yhteiskunnan ja yksilön osin erisuuntaisten intressien kesken. Edellä mainituista syistä olisi aiheellista tarkastella alarajan alentamista 12 tuntiin. Tämä aikaraja olisi yhdenmukainen myös sen kanssa, että esitutkin-
talin (805/2011) 6 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan epäilty on velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa enintään 12 tuntia kerrallaan, vaikka pidättämiseen tai vangitsemiseen ei olisi pak-
kokeinolin 2 luvun 5 §:n mukaisia edellytyksiä.

Tämän hankkeen yhteydessä ei ole ollut jo aikataulusyistä mahdollista puuttua edellä mainit-
tuihin muihin kuin kärsimyksestä maksettavan korvauksen määräämistä koskeviin muutostar-
peisiin. Todettakoon kuitenkin, että lain kokonaisuudistus olisi aiheellinen.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on edistää sitä, että syyttömästi vangituille ja tuomituille vapauden mene-
tyksen aiheuttamasta kärsimyksestä maksettavat korvaukset määrättäisiin laissa säädettyjen kri-
terien perusteella ja mahdollisimman yhdenmukaisin perustein. Tällä pyritään siihen, että kor-
vausten määrääminen olisi aiempaa läpinäkyvämpää ja että yksittäisten korvausratkaisujen si-
sältö olisi entistä selvemmin vahinkoa kärsineiden ennakoitavissa ja ymmärrettävissä. Tavoit-
teena on myös yksinkertaistaa korvausjärjestelmää siten, että kärsimyskorvauksen määrää har-
kittaessa huomioon otettavia tekijöitä olisi aiempaa vähemmän ja ne olisivat aiempaa selvem-
mät.

Esityksellä pyritään toisaalta myös siihen, että kärsimyskorvaukset eivät muodostuisi kohtuut-
toman suuriksi ja että korvausmäärät muutoinkin olisivat nykyistä lähempänä useiden muiden
Euroopan maiden korvaustasojen. Tältä osin tavoitteena on pienentää valtion maksettavaksi tu-
levien kärsimyskorvausten määrää ja siten saada aikaan säästöjä.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että laissa säädettäisiin syyttömästi vangituille ja tuomituille vapauden-
menetyksen johdosta aiheutuneesta kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrittämisestä.

Esityksen mukaan kärsimyksestä maksettava korvaus määritettäisiin vuorokausikohtaisesti.
Voimassa olevassa laissa ei edellytetä, että kärsimyksestä maksettava korvaus määriteltäisiin
vuorokausikohtaisesti, mutta oikeus- ja korvauskäytännössä tämä on vakiintunut lähtökohta.

Vuorokausikohtaisen korvauksen perusmäärä olisi lain 1 ja 3 §:ssä tarkoitetuissa vapaudenme-
netystilanteissa 120 euroa. Lain mukainen perusmäärä vastaisi oikeus- ja korvauskäytännössä
omaksuttua perusmäärää. Kärsimyskorvauksen perusmäärästä voitaisiin kuitenkin poiketa, jos
korvauksen alentamiselle tai korottamiselle olisi erityisiä syitä. Korvauksen määrä olisi silti
joka tapauksessa vähintään 80 euroa ja enintään 180 euroa jokaiselta vuorokaudelta, jona hen-
kilö on ollut vapautensa menettäneenä. Viimeksi mainitut euromäärät merkitsisivät lähtökoh-
taisesti ehdotonta lattiaa ja kattoa vuorokausikohtaiselle korvaukselle, ja niiden mukainen kor-
vaus tulisi kyseeseen vain poikkeuksellisesti.

Jos yleiset edellytykset korvaukselle täyttyvät ja vapaudenmenetys on kestänyt kauemmin kuin vuorokauden, vuorokausikohtaista korvausta ehdotetaan maksettavaksi kultakin alkavalta vapaudenmenetysvuorokaudelta. Tältä osin ehdotettu sääntely eroaisi nykyisestä korvauskäytännöstä, jossa vuorokausikohtainen määrä lasketaan erikseen vajailta vuorokausilta tuntien ja minuuttien perusteella. Muutoksella pyritään yksinkertaistamaan korvauksen laskemistapaa.

Korvauskäytännön ohjaamiseksi ja korvauksenhakijoiden yhdenvertaisuuden varmistamiseksi laissa luettelaisiin seikat, jotka olisi erityisesti otettava huomioon erityisiä syitä harkittaessa. Laissa mainittavat seikat olisivat objektiivisesti todettavissa, minkä vuoksi ne olisivat harkinnassa ensisijaisesti huomioon otettavia. Näitä olisivat vapaudenmenetyksen laatu, vapaudenmenetyksen tai vapauden rajoittamisen perusteena olleen epäillyn rikoksen vakavuus ja odotettavissa olleen rangaistusseuraamuksen pituus, vahinkoa kärsineen syyksi luetut rikokset ja niistä tuomitut rangaistukset, vapaudenmenetyksestä aiheutunut poikkeuksellisen laaja julkisuus sekä vahinkoa kärsineen ikä vapaudenmenetyksen aikana.

Uutta olisi, että vapaudenmenetyksen kestolle ei olisi annettava erityistä merkitystä vuorokausikohtaisen korvauksen suuruutta harkittaessa.

Ehdotuksen mukaan laissa ei nimenomaisesti mainittaisi, mitä seikkoja otetaan tai voidaan ottaa huomioon vuorokausikohtaista peruskorvausta korottavina tekijöinä ja mitkä seikat voisivat olla alentamisperusteita. Oikeus- ja korvauskäytännössä tietyt seikat ovat tyypillisesti olleet korottavia ja tietyt seikat alentavia perusteita. Sillä, ettei korottavia ja alentavia seikkoja eriteltäisi, pyritään jättämään tarvittavaa harkinnanvaraa.

Vaikka objektiiviset seikat ovat korvausharkinnassa ensisijaisia, oikeuskäytännössä on kuitenkin korostettu sitä, että harkinnassa on voitava ottaa huomioon myös vapautensa menettäneen henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyviä seikkoja, jotka objektiivisesti arvioituina selvästi ovat omiaan lisäämään vapaudenmenetyksestä aiheutuvaa kärsimystä. Esityksen mukaan myös tällaisia seikkoja voitaisiin ottaa tapauskohtaisesti huomioon. Mainittujen lähtökohtien ja harkintaperusteiden osalta ehdotettu säännös vastaa suurelta osin nykyistä oikeus- ja korvauskäytäntöä.

Yksilölliset perusteet voitaisiin ottaa huomioon tapauskohtaisen harkinnan perusteella. Koska tällaiset huomioon otettavat seikat voivat olla monenlaisia, ei ole tarkoituksenmukaista eritellä laissa, mitä tällaiset huomioon otettavat seikat voivat olla. Lähtökohtana olisi kuitenkin, että tällaisten seikkojen tulisi olla jollain tavalla poikkeuksellisia ja niistä aiheutuvan kärsimyksen olisi oltava yhteydessä vapaudenmenetykseen. Tällaiset huomioon otettavat seikat voisivat liittyä joko vapaudenmenetykseen ja sen olosuhteisiin, kuten erityisen kuormittavaan ja tavanomaisesta vastaavanlaisesta vapaudenmenetystyyppistä, kuten tutkintavankeudesta, poikkeaviin vapaudenmenetysajan olosuhteisiin, taikka yksilön henkilökohtaisiin olosuhteisiin, kuten vapaudenmenetyksestä aiheutuneeseen terveydentilan heikentymiseen.

Erikseen säädettäisiin kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrästä SyytKorvL:n 1 a §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa eli silloin, kun henkilö on määrätty matkustuskieltoon, tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin. Näissä pakkokeinoissa henkilön vapautta rajoitetaan tyypillisesti merkittävästi vähemmän kuin pidättämisessä tai vangitsemisessä. Sen vuoksi on perusteltua, että kärsimyksestä maksettavan vuorokausikohtaisen korvauksen määrä on tuntuvasti alhaisempi kuin niissä pakkokeinoissa, joissa kyse on vapauden menettämisestä. Laissa ei eriteltäisi kyseisten pakkokeinojen osalta korvausmääriä, vaan ehdotetun sääntelyn mukaan korvaus määrättäisiin siten, että se olisi vähintään 20 euroa ja enintään 60 euroa kultakin vuorokaudelta, jona henkilön vapautta on rajoitettu. Matkustuskieltoon, tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin voidaan sisällyttää erilaisia velvoitteita, ja vapautteen kohdistuvien

rajoitusten voimakkuus vaihtelee siten tapauksittain. Velvoitteiden ja rajoitusten laajuus vaikuttaa siihen, millaista kärsimystä rajoitus on omiaan aiheuttamaan, mikä tulisi voida ottaa huomioon korvausta harkittaessa. Sen sijaan vuorokausikohtaista korvausta harkittaessa ei otettaisi huomioon muita seikkoja kuin se, kuinka laajasti henkilön vapautta on kyseisellä pakkokeinolla tosiasiallisesti rajoitettu. Käytännössä esimerkiksi henkilön ikä tai hänen henkilökohtaiset olosuhteensa eivät yleensä vaikuta vapaudenrajoituksesta aiheutuvaan kärsimykseen samalla tavoin kuin lain 1 ja 3 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa.

Se, mihin kohtaan asteikkoa vuorokausikohtainen korvaus sijoittuu, riippuu viime kädessä kokonaisharkinnasta. Lähtökohtaisesti on oletettavaa, että harkintaan perustuvien vuorokausikohtaisten määrien pohjalta määräytyvä kokonaiskorvaus muodostuu ehdotetulla asteikolla kohtuulliseksi. Ottaen kuitenkin huomioon, että laki voi tulla sovellettavaksi hyvin erilaisissa tilanteissa, poikkeustapauksissa saattaa olla, että kokonaiskorvaus muodostuu ehdotettua asteikkoa noudatettaessa kohtuuttoman matalaksi tai korkeaksi. Sen vuoksi pykälän 4 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan kokonaiskorvauksen määrää voidaan korottaa tai alentaa, jos korvaus muutoin muodostuisi ilmeisen kohtuuttomaksi. Tarkoituksena on, että kynnys säännöksen soveltamiseen olisi hyvin korkea ja että säännöstä siis sovellettaisiin vain hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa.

Korvausten määrät voitaisiin tarkistaa valtioneuvoston asetuksella rahan arvon muutosta vastaavasti. Rahan arvon muutosta voitaisiin arvioida kuluttajahintaindeksin mukaan. Rahamäärien tarkistamisen yhteydessä voitaisiin tarkistettavat uudet rahamäärät pyöristää korvaussääntelyn havainnollisuuden kannalta tarkoituksenmukaisiin (tasa)lukuihin.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Esitys ei vaikuttaisi valtion talousarvioon.

Korvauksen määräämistä koskeva uusi sääntely edellyttäisi eräitä muutoksia Valtiokonttorin asianhallintajärjestelmään. Tarvittavat järjestelmämuutokset tehtäisiin uuteen, jo kehitteillä olevaan järjestelmään. Niistä aiheutuisi Valtiokonttorille arviolta hieman alle 500 000 euron suuruinen kertaluonteinen kustannus. Kustannus syntyisi automaation, laskentalogiikan sekä käsittelyä nopeuttavien integraatioiden lisäämisestä. Taluspoliittisen ministerivaliokunnan helmikuussa 2024 tekemän linjauksen mukaisesti edellä todetut resurssitarpeet hoidetaan nykyisen hallinnon menokehysten puitteissa. Toimeenpanon vaatimien resurssien määrää tulee seurata, ja mikäli toteumat osoittavat merkittäviä poikkeamia arvioidusta ja työmäärän merkittävää kasvua, tulee resurssimäärien tarkastusta tehdä kehys- ja talousarvioprosessissa.

Kun laissa säädettäisiin kärsimyskorvauksen vuorokausikohtaisen korvauksen ylärajasta ja kun vapaudenmenetyksen kesto ei enää vaikuttaisi korottavasti vuorokausikohtaiseen korvaukseen, voidaan arvioida, että muutoksista aiheutuisi säästöjä valtion vuotuisiin korvausmenoihin.

Tarkkaa säästöarviota ei kuitenkaan ole mahdollista esittää. Tämä johtuu osaltaan puutteellisista tilastoista. Tilastoista käy muun muassa ilmi vuosina 2015–2024 maksetut kokonaiskorvausmäärät, korvausasioiden lukumäärät ja vapaudenmenetyksaikojen keskiarvot. Korvaustapauskohtaisia, yksilötason tilastoja ei sen sijaan ole saatavilla, eikä myöskään tietoa korvausjakaumista. Tämä merkitsee sitä, että korvausharkintaan sisältyvien muuttujien vaikutusta vuorokausikohtaisen korvauksen määrääntymiseen ei ole ollut mahdollista selvittää, ja laskelmia tehdessä on jouduttu arvioimaan, minkälaiset korvausjakaumat voisivat olla. Tilastojen perusteella ei

myöskään ole ollut mahdollista laskea, mikä todellinen keskimääräinen vuorokausikohtainen korvausmäärä on ollut. Säästöjä arvioidessa keskimääräinen vuorokausikohtainen korvausmäärä on laskettu käyttäen vapaudenmenetysajan keskiarvoa niissä vapaudenmenetysjaksoissa, joiden kohdalla korvauksia on maksettu. Korvauksia ei kuitenkaan aina makseta jokaiselta vapaudenmenetysvuorokaudelta. Esimerkiksi jos henkilö hakee korvausta 100 vuorokaudelta, on mahdollista, että hänelle myönnetään korvausta vain 80 vuorokaudelta. Jos hänelle tällöin myönnetään kärsimyskorvauksena 10 000 euroa, vuorokausikohtainen kärsimyskorvaus on 125 euroa. Tilastoista ei kuitenkaan ilmene, että hän on saanut korvausta vain 80 vuorokaudelta, vaan niiden perusteella hän on saanut korvausta 100 vuorokaudelta, jolloin vuorokausikohtainen kärsimyskorvaus olisi 100 euroa. Koska laskelmissa on käytetty tilastoja, joiden perusteella nykysääntelyn mukainen keskimääräinen vuorokausikohtainen korvaus on todellista alhaisempi, säästövaikutukset voivat olla suuremmat kuin mitä tilastojen perustella voidaan arvioida. Lisäksi laskelmissa ei ole voitu ottaa huomioon, miten mahdollisuus korottaa tai alentaa kokonaiskorvausta vaikuttaisi säästöihin.

Säästöjä syntyisi ensinnäkin sen vuoksi, että kärsimyskorvauksille ehdotetaan 180 euron vuorokausikohtaista ylärajaa. Yläraja laskisi kustannuksia ainakin niinä vuosina, jolloin keskimääräinen korvaus olisi nykysääntelyn perusteella yli 180 euroa. Ajanjaksolla 2015–2024 edellä mainitun mukaisesti laskettu keskimääräinen vuorokausikohtainen korvaus ylitti 180 euron ylärajan vuosina 2018 ja 2020. Rajaamalla keskimääräinen arvioitu korvaus 180 euroon vuonna 2018 ehdotettu yläraja olisi vähentänyt korvausmenoja 8 prosentilla. Vuonna 2020 vastaava säästö olisi ollut 27 prosenttia.

Säästöihin vaikuttaa merkittävästi se, miten korvaustasot jakautuvat vahinkoa kärsineiden kesken. Vaikutusten arvioimista varten vuosille 2023 ja 2024 on tehty mallinnus, jossa on testattu erilaisiin skenaarioihin perustuvia vaihtoehtoisia korvaustilanteiden jakaumia ja ehdotetun 180 euron ylärajan vaikutuksia. Molemmille vuosille on muodostettu kolme vaihtoehtoista korvaustilanteiden jakaumaa, joissa korvaukset on jaettu kuuteen luokkaan vapaudenmenetysvuorokausien määrän, vuorokausikohtaisen korvauksen suuruuden ja sen mukaan, mikä on ollut luokan osuus vuoden korvaustapauksista. Korvaussumma poikkesi todellisesta korkeintaan 2,5 prosenttia ja keskimääräinen päivien keskiarvo korkeintaan yhdellä päivällä. Vuoden 2024 osalta kolme eri testattua skenaariota tuottivat 17–24 prosentin säästöt (eli noin 380 000–520 000 euroa vuoden 2024 korvaustasolla) olettaen, että korvausluokkien jakaumat pysyvät ennallaan. Todennäköisesti korkeampien korvausluokkien osuus kuitenkin laskisi, jolloin säästöt olisivat vielä suuremmat. Vuoden 2023 osalta säästövaikutukset olivat alhaisemmat, noin 2–6 prosenttia (25 000–74 000 euroa) vastaavilla skenaarioilla tarkasteltuna.

Skenaariotarkastelu toi esiin sen, että kustannusvaikutus riippuu olennaisesti siitä, kuinka suuri osa korvauksista maksetaan pitkiltä ajanjaksoilta, joilla on korkea vuorokausikohtainen korvausmäärä. Lisäksi skenaariotarkastelu toi esiin sen, että säästövaikutukset vaihtelevat huomattavasti sen mukaan, minkä vuoden tilastoilla säästöjä lasketaan. Myönnettyissä korvausmäärissä esiintyy suurta vuosittaista vaihtelua. Vuonna 2023 kärsimyskorvauksia myönnettiin noin 1,3 miljoonaa euroa ja vuonna 2024 noin 2,1 miljoonaa euroa. On arvioitavissa, että ehdotetun sääntelyn myötä korvausmenot tasaantuisivat siten, että säästöjä syntyisi ennen kaikkea niin vuosina, joina korvausmäärät olisivat nykysääntelyn mukaan korkeat.

Tarkastelua laajennettiin vielä mallilla, jossa vuosille 2015–2024 muodostettiin kullekin vuodelle yksi kuuden korvausluokan jakauma. Mallissa korvaussumma poikkesi todellisesta korkeintaan yhden prosentin ja keskimääräinen päivien keskiarvo korkeintaan yhdellä päivällä. Mallin osalta arvioitiin, miten kustannukset muuttuisivat suhteessa peruskorvaukseen. Tulos oli, että keskimääräinen vuosittainen säästö olisi ollut noin 18 prosenttia toteutuneeseen korvaussummaan verrattuna.

Säästöjä syntyisi toiseksi siksi, että vapaudenmenetyksen kesto ei ehdotuksen mukaan vaikuttaisi vuorokausikohtaiseen kärsimyskorvaukseen. Vuosina 2015–2024 keskimäärin 8 prosenttia haetuista korvauksista ovat koskeneet yli 100 päivän vapaudenmenetyksjaksoja ja 2 prosenttia ovat koskeneet yli 300 päivän korvauksia. Ehdotettu sääntely vähentäisi ennen kaikkea tällaisissa tapauksissa maksettavia suuria korvausmääriä.

Tarkastelun perusteella voidaan arvioida, että kärsimyskorvauksen ylärajan käyttöönotto sekä uudet harkintakriteerit pienentäisivät kokonaiskustannuksia. Arvioinnin perusteella säästö olisi nykytilaan verrattuna ollut vuosina 2015–2024 vähintään 2–18 prosenttia eli noin 30 000–270 000 euroa vuosittain keskimääräisen vuosittaisen kärsimyskorvausmäärän ollessa 1,52 miljoonaa euroa. Kustannusvaikutus riippuu ratkaisevasti siitä, kuinka suuri osa vuosittaisista maksettavista korvauksista koostuu pitkistä vapaudenmenetyksistä, joihin liittyy korkea vuorokausikohtainen korvaus.

Valtiokonttori on vuosina 2017–2024 suorittanut SyytKorvL:n mukaisissa asioissa pitkien käsittelyaikojen vuoksi viivästyskorkoja yhteensä 128 620 euroa eli vuosittain keskimäärin noin 16 000 euroa. Lainsäädännön muuttaminen nopeuttaisi korvauskäsittelyä ja lyhentäisi siten korvaushakemusten käsittelyaikoja. Näin ollen viivästyskorkoja tulisi maksettaviksi aiempaa vähemmän. Vaikutus voidaan arvioida noin 7 000 euroksi vuosittain.

Kokonaisuutena arvioiden viranomaisten vapautuneista resursseista voidaan arvioida aiheutuvan noin 50 000 euron vuotuinen säästö.

4.2.2 Vaikutukset yksilöiden oikeusasemaan sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen

Nykyisin korvauksen määrääminen on huomattavan harkinnanvaraista, ja harkintaan sisältyy käytännössä lukuisia muuttujia. Ehdotetulla lailla selkeytetään vapauden menetyksestä aiheutuneen kärsimyksen korvaamista koskevaa sääntelyä. Korvauksen määräytymisen perusteet ilmenevät ehdotetusta laista täsmällisemmin kuin voimassa olevista säännöksistä. Lisäksi korvausharkinta perustuisi vastaisuudessa aiempaa suuremmassa määrin objektiivisesti arvioitavissa oleviin seikkoihin. Muutoksilla luodaan pohja entistä yhdenmukaisemmalle ja paremmin ennakoitavalle oikeus- ja korvauskäytännölle, ja tällä tavoin edistetään vapaudenmenetyksen tai vapauden rajoittamisen kohteeksi joutuneiden oikeussuojaa ja yhdenvertaisuutta. Nykyistä yhdenmukaisempi korvauskäytäntö on omiaan parantamaan korvauskäsittelyn ennakoitavuutta ja vahvistamaan oikeudenmukaisuuden tunnetta. Objektiivisten seikkojen painottuminen korvausharkinnassa vähentäisi korvausasiassa esitettävää selvitystä, mikä helpottaisi hakijoiden työmäärää ja edistäisi korvausasian joutuisaa käsittelyä.

Esityksessä ehdotetaan 180 euron vuorokausikohtaista ylärajaa korvauksille. Tältä osin esityksen voidaan katsoa heikentävän vapaudenmenetyksen kohteeksi joutuneiden oikeusasemaa, sillä nykyisin voimassa olevassa sääntelyssä korvauksille ei ole asetettu ylärajoja. Lisäksi se, että subjektiivisten seikkojen huomioon ottamista korvausmäärää harkittaessa ehdotetaan rajoitettavaksi, merkitsee, että henkilön tosiasiallisesti kokemaa tavallista suurempaa kärsimyksen tunnetta ei välttämättä tunnusteta sellaiseksi erityiseksi perusteeksi, joka oikeuttaisi tavanomaista korkeampaan korvaukseen. Ehdotuksen tällaisia vaikutuksia vähentää kuitenkin säännös, jonka mukaan aivan poikkeuksellisissa tilanteissa korvaus voitaisiin määrätä siten, että vuorokausikohtainen korvaus ylittäisi asteikon ylärajan.

Ehdotetuilla muutoksilla ei puututa kärsimyksen korvattavuuden edellytyksiin. Muutokset vaikuttaisivat siten ainoastaan korvauksen määriin.

4.2.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Korvausmääristä ja korvausharkinnassa huomioon otettavista seikoista säätäminen helpottaisi korvausasioiden käsittelyä Valtiokonttorissa. Ehdotetun sääntelyn myötä korvaushaarukka olisi suppeampi, jolloin vuorokausikohtaisen korvauksen määrittäminen olisi yksinkertaisempaa. Lisäksi nykyisin korvauksen hakijat voivat vedota monenlaisiin seikkoihin, joiden vaikutuksia korvaukseen Valtiokonttorin tulee arvioida. Osa huomioon otettavista seikoista on vaikeasti osoitettavissa ja arvioitavissa. Ehdotetussa sääntelyssä on pyritty rajaamaan huomioon otettavia tekijöitä sellaisiin objektiivisesti arvioitaviin seikkoihin, jotka ovat suhteellisen vaittomasti osoitettavissa.

Muutos vähentäisi oletettavasti jonkin verran myös tuomioistuinten työmäärää. Viime vuosina käräjäoikeuksissa on saatettu vireille SyytKorvL:n mukaisia korvauskanteita noin 10–15 kappaletta vuodessa. Noin puolet kanteista on koskenut kärsimyksestä maksettavaa korvausta. Aiempaa selkeämmistä korvauserusteista säätäminen edistäisi yhdenmukaista ja ennakoitavaa oikeus- ja korvauskäytäntöä ja olisi siten omiaan vähentämään oikeudenkäyntejä ja niistä yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia. Riita-asioiden väheneminen heijastuisi myös oikeusavun tarpeeseen ja Lupa- ja valvontaviraston toimintaan, sillä SyytKorvL:n 7 §:n 3 momentin mukaan Lupa- ja valvontaviraston on Valtiokonttorin pyynnöstä määrättävä asiamies käyttämään valtion puhevaltaa tuomioistuimessa käsiteltävässä korvausasiassa.

Mahdollisuus korottaa tai alentaa kokonaiskorvausta lisää toisaalta sääntelyn harkinnanvaraisuutta, mikä voi hidastaa korvauskäsittelyä ja lisätä kanteiden määrää. Valtiokonttorin arvioon mukaan on myös oletettavaa, että hakijat tulevat usein vaatimaan kokonaiskorvauksen korottamista.

Ehdotetun sääntelyn tullessa voimaan Valtiokonttorin tulisi tietyn ajanjakson ajan soveltaa samanaikaisesti sekä vanhaa että uutta sääntelyä. Tämä vaikeuttaisi jonkin verran korvausasioiden käsittelyä ja edellä todetusti aiheuttaisi myös kustannuksia.

Esitetyt muutokset eivät vaikuttaisi esitutkintaviranomaisten, syyttäjälaitoksen, pakkokeinoista päättävien tuomioistuinten tai täytäntöönpanoviranomaisten toimintaan.

4.2.4 Tiedonhallintavaikutukset

[Esityksellä olisi vaikutuksia Valtiokonttorin asiankäsittelyprosesseihin. Täydennetään jatkovalmisteluvaiheessa.]

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.1.1 Vuorokausikohtaisen korvauksen perusmäärä sekä vähimmäis- ja enimmäismäärät

Ehdotettavassa sääntelyssä kärsimyksestä maksettavan vuorokausikohtaisen korvauksen perusmäärä olisi 120 euroa. Vuorokausikohtaista korvausta voitaisiin erityisistä syistä korottaa enintään 180 euroon ja alentaa siten, että vuorokausikohtainen korvaus olisi kuitenkin vähintään 80 euroa. Mainittu 120 euron perusmäärä vastaa nykyisessä oikeus- ja korvauskäytännössä vakiintunutta vuorokausikohtaista perusmäärää.

Esitystä valmisteltaessa on harkittu myös alhaisempaa korvaustasoa, jossa kärsimyskorvauksen perusmäärä olisi 100 euroa. Alhaisemmalla korvaustasolla olisi mahdollista saavuttaa suuremmat säästöt. Esityksessä omaksuttujen korvaustasojen taloudellisia vaikutuksia on kuvattu jaksossa 4.2.1, jossa on myös todettu säästöjen laskemisen ja ennakoimisen olevan haastavaa. Jaksossa selostettujen laskelmien ja mallinnusten avulla on arvioitu, kuinka paljon säästöjä saataisiin aikaan vaihtoehtoisella mallilla, jossa korvauksen perustaso olisi 100 euroa, vähimmäismäärä 60 euroa ja enimmäismäärä 160 euroa. Yksinkertaisimmassa laskelmassa on laskettu, mikä säästö olisi ollut vuosilta 2015–2024, jos laskennallinen keskiarvo päiväkorpaukselle kunakin vuonna olisi laskenut samassa suhteessa kuin vaihtoehdon mukainen peruskorvauksen muutos (120 eurosta 100 euroon eli 17 prosenttia). Näin laskettuna säästö olisi vähintään 17 prosenttia vuosittaisesta korvauksesta, kun esityksessä omaksutuilla korvaustasoilla säästöjä ei useimpina vuosina syntyisi lainkaan. Vuoden 2023 ja 2024 skenaarioilla arvioimalla taas säästöt olisivat tämän ehdotuksen myötä 11–15 prosenttiyksikköä korkeammat kuin siinä tapauksessa, että laskelmissa käytetään esityksessä omaksuttuja korvaustasoja.

Valmistelussa on kuitenkin katsottu aiheelliseksi säilyttää oikeus- ja korvauskäytännössä vaikiintunut 120 euron peruskorvaus vahinkoa kärsineiden oikeuksien turvaamiseksi. Esityksessä omaksuttu 180 euron yläraja sekä mahdollisuus alentaa kokonaiskorvausta on katsottu riittäväksi estämään kohtuuttoman korkeita korvauksia.

Esitystä valmisteltaessa on lisäksi harkittu sitä, että kärsimyskorvauksille ei säädettäisi alarajoja vaan ainoastaan ylärajat. Vaihtoehtoa puoltaisi se, että ehdotetut alarajat voivat muodostua ongelmallisiksi tilanteissa, joissa henkilöllä katsotaan sinänsä olevan SyytKorvL:n perusteella oikeus kärsimyskorvaukseen, mutta kyse ei ole SyytKorvL:n mukaisista tavanomaisista korvaustilanteista (ks. esim. Itä-Suomen hovioikeus 16.10.2025 nro 1037 8237 (lainvoimainen), jossa kärsimyskorvausta tuomittiin maksettavaksi yhteydenpitorajoitusten aiheuttamasta kärsimyksestä). Valmistelussa on kuitenkin katsottu, että alarajojen asettaminen on perusteltua harkinnanvaraisuuden vähentämiseksi sekä oikeusvarmuuden ja ennakoitavuuden lisäämiseksi nimenomaan tyypillisemmissä lainsoveltamistilanteissa. Edellä mainittujen erityistapausten huomioiden riittävänä pidetään ehdotettua SyytKorvL:n 4 a §:n 4 momenttia, jonka perusteella kokonaiskorvauksen määrää voidaan poikkeustilanteissa alentaa alle laissa säädettävien alarajojen.

5.1.2 Kokonaiskorvauksen enimmäismäärä

Valmistelussa on myös harkittu kokonaiskorvauksen enimmäismäärästä säätämistä. Tällöin lakiin kirjattaisiin euromääräinen summa, jota kärsimyksestä maksettava kokonaiskorvaus ei voisi yksittäisessä tapauksessa ylittää. Käytännössä ylärajaa olisi kuitenkin vaikeaa määrittää tarkoituksenmukaisella tavalla. Mikäli se määriteltäisiin hyvin korkeaksi, sen käytännön merkitys jäisi marginaaliseksi, sillä hyvin pitkät vapaudenmenetykset, jollaisista korkeimpia korvauksia tyypillisesti on määrätty maksettaviksi, ovat harvinaisia. Kovin matala enimmäismäärä taas olisi ongelmallinen perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta, sillä pitkien vapaudenmenetysten osalta vuorokausikohtaiset korvaukset saattaisivat jäädä huomattavan vähäisiksi. Ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään korostanut, että korvaukset eivät saa olla mitättömiä tai kohtuuttoman alhaisia suhteessa loukkauksen vakavuuteen. Kaiken kaikkiaan korvauskatosta säätäminen ei selventäisi nykyistä oikeustilaa vaan olisi pikemminkin omiaan aiheuttamaan uusia tulkintaongelmia.

Edellä mainituista syistä on katsottu, että kokonaiskorvauksen ylärajan määrittämisen asemesta lakiin otettaisiin säännös, jonka mukaan kärsimyksestä maksettavan kokonaiskorvauksen määrää voidaan korottaa tai alentaa, mikäli korvaus muutoin muodostuisi ilmeisen kohtuuttomaksi.

Tällöin korvauksen määrittäminen ei jäisi riippuvaiseksi yksin vuorokausikohtaisesta korvauksesta, vaan kokonaiskorvausta harkittaessa voitaisiin vielä arvioida sen kohtuullisuutta.

Mahdollisuuteen korottaa kokonaiskorvausta on katsottu sisältyvän riski siitä, että se vesittäisi ehdotettua mallia, jossa vuorokausikohtaiselle korvaukselle on nimenomaisesti pyritty määrittelemään enimmäismäärä, ja joka tapauksessa tekisi korvaushakemusten käsittelyn tarpeettoman raskaaksi. Tämän johdosta esitystä valmisteltaessa on pohdittu myös sääntelymallia, jossa kokonaiskorvausta ei olisi mahdollista edes poikkeuksellisesti korottaa vaan ainoastaan alentaa. Valmistelussa on kuitenkin päädytty siihen, että syyttömästi vangitun tai tuomitun asema sekä perus- ja ihmisoikeudet huomioon ottaen on tärkeää, että kokonaiskorvausta on mahdollista tarvittaessa myös korottaa, mikäli korvaus muuten muodostuisi ilmeisen kohtuuttomaksi.

5.1.3 Muut mahdolliset korvausmallit

Esitystä valmisteltaessa on lisäksi harkittu erilaisia muissa maissa ja korvausjärjestelmissä käytettyjä korvausmalleja, jotka eroavat lähtökohdiltaan ja toteuttamistavoiltaan edellä selostetusta mallista. Ensinnäkin on pohdittu Saksassa omaksuttua sääntelyä eli vuorokausikohtaista vakiokorvausta, jota ei olisi mahdollista alentaa eikä korottaa. Vaihtoehtoa on kuitenkin pidetty epätyytyttävänä ja vahingonkorvausoikeuden järjestelmässä omaksuttujen perusratkaisujen vastaisena. Suomessa on vakiintuneesti katsottu, että vapaudenmenetyksestä johtuvaa kärsimystä arvioitaessa on voitava ottaa huomioon tapauskohtaisia seikkoja. Tällaista periaatetta noudatetaan myös Ruotsissa.

Yhtenä mallina on valmistelussa pohdittu henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan kaltaisen lautakunnan tai muun toimielimen perustamista taikka henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan tehtävien laajentamista koskemaan SyytKorvL:n säännösten nojalla suoritettavia korvauksia. Vahingonkorvauslakia uudistettaessa henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan perustaminen katsottiin tarpeelliseksi siitä syystä, että aineettomista vahingoista suoritettavien korvausten määrien yksityiskohtaista laintasoista sääntelyä pidettiin epätarkoituksenmukaisena mutta toisaalta korostettiin oikeus- ja korvauskäytännön ohjaamisen tarvetta.

Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan tehtävänä on edistää henkilöön kohdistuvien vahinkojen korvaamista koskevan oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyttä. Neuvottelukunnan suositukset perustuvat kattavaan aineistoon, ja niitä käytetään tuomioistuimissa laajalti. Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan kaltaisen toimielimen voidaan arvioida soveltuvan hyvin vahingonkorvauslain nojalla arvioitavien henkilövahinkojen ja kärsimyksen korvaamista koskevan oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäistämiseen.

Syyttömästi vangitulle tai tuomitulle vapauden menetyksestä tai rajoittamisesta aiheutuneen kärsimyksen korvaaminen sisältää samankaltaista harkintaa kuin esimerkiksi vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n mukainen arviointi henkilöön kohdistuvan loukkauksen uhrin oikeudesta korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Käytännössä SyytKorvL:n nojalla arvioitavissa tilanteissa ei kuitenkaan yleensä ole samanlaista tapausten moninaisuutta kuin vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:ssä tarkoitetuissa loukkauksissa, joissa tapauskohtaiset erot ilmenevät muun ohella loukkauksen kohteena olevissa oikeushyvyissä, teon laadussa ja vahingonaiheuttajassa. Vaikka vapaudenmenetykseen ja vahinkoa kärsineen henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyvät seikat vaihtelevat tapauksittain, perusasetelma on SyytKorvL:n nojalla arvioitavissa tapauksissa samanlainen ja korvausvastuussa on näissä tapauksissa aina sama subjekti eli valtio. Siten sellaista arvioitavien tapausten huomattavaa vaihtelua, joka puoltaisi suurta harkinnanvaraa jättävää sääntelyä taikka erityisen korvaus- ja oikeuskäytäntöä ohjaavan toimielimen perustamista, ei näissä tapauksissa tyypillisesti esiinny. Mainituista syistä on katsottu, ettei

ole tarvetta tai aihetta erityisen suosituksia antavan toimielimen perustamiseen taikka henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan nykyisen tehtävänkuvan laajentamiseen.

5.1.4 Säädstaso

Sääntelytavan osalta valmistelussa on harkittu korvaustasojen määrittämistä asetuksessa lakiin otettavan valtuussäännöksen nojalla. Tällaisella sääntelyratkaisulla vältettäisiin tilanne, jossa laissa mainitut korvaustasot eivät olisi ajan tasalla. Korvausten määriä voitaisiin tarkistaa joustavasti rahanarvon muutosten tai muiden syiden vuoksi. Perustuslain 80 §:n 1 momentin nojalla SyytKorvL:iin voitaisiin ottaa tällainen valtuussäännös. Kyseisen säännöksen mukaan lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan. Mikäli korvauksen määrät täsmennettäisiin asetuksessa, laissa olisi joka tapauksessa säädettävä korvauksen määrittämisen perusteista.

Korvausten määrittäminen asetuksessa olisi varteenotettava vaihtoehto, jos korvauksista katsottaisiin tarpeelliseksi säätää hyvin yksityiskohtaisella ja kaavamaisella tavalla siten, että korotavat ja alentavat perusteet ja niiden vaikutukset määriteltäisiin tarkasti. Vapaudenmenetyksestä tai vapauden rajoittamisesta aiheutuneen kärsimyksen hyvittämistä koskevan sääntelyn tavoitteiden valossa tällaista hyvin yksityiskohtaista harkintaperusteiden mitoittamista ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena. Sen vuoksi valmistelussa on katsottu, että ehdotettava sääntely on asianmukaisinta toteuttaa lain säännöksiin. Riittävä ajantasaisuus arvioidaan saavutettavan sillä, että lakiin sisällytetään asetuksenantovaltuus, jonka nojalla rahamääriä voidaan tarkistaa asetuksessa rahanarvon muutosta vastaavasti.

5.1.5 Rahamäärien tarkistamisen säännönmukaisuus

Valmistelussa on pohdittu, tulisiko laissa säätää rahamäärien tarkistamisesta säännöllisin väliajoin. Esimerkiksi rikosvahinkolaissa, jossa on säädetty rahamäärien tarkistamisesta asetuksella, tarkistusväli on kolme vuotta. Säännöllisin väliajoin tehtävän tarkistamisen tarkoituksenmukaisuutta on pohdittu vapaudenmenetyksen kohteeksi joutuneiden henkilöiden, viranomaisen toiminnan sekä valtiontalouden näkökulmista. Huomioon on otettu, että Valtiokonttorilta saadun tiedon mukaan tarkistuksesta voi aiheutua tietojärjestelmämuutoksia ja siten kustannuksia. Riittävän joustavuuden saavuttamiseksi tarkoituksenmukaisimpana on päädytty pitämään asetuksenantovaltuutta, jonka nojalla rahamääriä voidaan tarpeen mukaan tarkistaa.

5.1.6 Siirtymäsäännös

Myös siirtymäsäännöksen osalta on harkittu erilaisia vaihtoehtoja.

Vahingonkorvausoikeudessa noudatetun peruseriaatteen mukaan korvausvastuu määräytyy vahingon tapahtuman ajankohtana voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Tästä lähtökohdasta on poikettu esimerkiksi tilanteissa, joissa vahinkoa kärsinyt on ollut lähtökohtaisesti vahingosta korvausvastuussa olevaa oikeushenkilöä heikommassa asemassa ja vahinkoa kärsineen oikeussuojan on katsottu edellyttävän taannehtivaa soveltamista. Muutoin vahingonkorvausvastuuta koskevia lain muutoksia ei yleensä voida saattaa voimaan taannehtivasti. Nyt ehdotettavissa säännöksissä korvauksille asetettaisiin yläraja, ja subjektiivisten seikkojen huomioon ottamista korvausmäärää harkittaessa rajoitettaisiin. Näiden muutosten myötä ehdotetun sääntelyn voidaan katsoa heikentävän vahinkoa kärsineen asemaa. Huomioon on lisäksi otettava, että esitettyssä sääntelyssä on kysymys viranomaisen pakkotoimista aiheutuneen kärsimyksen hyvittämisestä yksityishenkilölle, kun sinänsä lainmukainen pakkokeino taikka täytäntöönpanon perusteena ollut tuomio on myöhemmin osoittautunut aiheettomaksi.

Lausutut näkökohdat puoltaisivat sellaista siirtymäsääntelyä, että lakia sovellettaisiin vain sellaisesta vapaudenmenetyksestä tai vapauden rajoittamisesta aiheutuneen kärsimyksen korvaamiseen, joka on tapahtunut lain voimaantulon jälkeen tai alkanut ennen lain voimaantuloa mutta jatkunut lain voimaantulon jälkeen. Tällöin lakia ei sovellettaisi taannehtivasti, vaan ennen lain voimaantuloa päättyneeseen vapaudenmenetykseen tai vapauden rajoittamiseen perustuvan kärsimyksen korvaamista olisi arvioitava aikaisemman lain nojalla.

Valtiokonttori on valmistelussa tuonut esiin, että kahden eri järjestelmän soveltaminen vaikeuttaisi huomattavasti korvausasioiden käsittelyä ja tarvittavien järjestelmämuutosten toteuttamista ja saattaisi osaltaan lisätä järjestelmämuutoksista aiheutuvia kustannuksia. Edellä selostetun kaltainen siirtymäsäännös saattaisi aiheuttaa noin 20 prosentin lisäyksen edellä mainittuihin järjestelmäkuluihin, joiden määräksi on arvioitu noin 500 000 euroa.

Kahden rinnakkaisen järjestelmän soveltaminen olisi jossain määrin ongelmallista myös oikeusvarmuuden näkökulmasta. Voimassa olevassa laissa ei ole lainkaan säännöksiä korvausten määristä eikä korvauksen määräämisen perusteista. Ratkaisijalla on siten laaja harkintavalta kärsimystä koskevaa korvausta määrittäessä. Voimassa olevan sääntelyn valossa olisi mahdollista päätyä samanlaisiin kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrää koskeviin lopputuloksiin kuin harkittaessa korvausta esitetyn sääntelyn perusteella. Toisaalta harkinta saattaisi johtaa myös hyvin erilaisiin lopputuloksiin. Esitetty siirtymäsääntely edistää oikeusvarmuutta ja ennakoitavuutta paremmin kuin edellä selostettu vahingonkorvausoikeuden lähtökohtien mukainen sääntelyvaihtoehto.

Valmistelussa on tuotu esiin sellainenkin vaihtoehto, että korvauksen määrää koskevia uusia säännöksiä sovellettaisiin lain voimaantulon jälkeen Valtiokonttorissa vireille tuleviin Syyt-KorvL:n nojalla arvioitavissa asioissa esitettyihin korvausvaatimuksiin ja lisäksi sellaisissa hakemuksissa esitettyihin korvausvaatimuksiin, jotka on saatettu Valtiokonttorissa vireille aikaisemman lain voimassa ollessa ja jotka ovat edelleen vireillä lain tullessa voimaan. Tällainen siirtymäsääntelyvaihtoehto olisi Valtiokonttorin tietojärjestelmien näkökulmasta kaikkein selkein ja vähäkustanteisin, koska asianhallintajärjestelmä voitaisiin rakentaa yhden mallin mukaisesti. Tätä voidaan kuitenkin pitää varsin ongelmallisena sääntelyratkaisuna, kun otetaan huomioon, että olisi täysin sattumanvaraista ja osin myös Valtiokonttorin päätäntävällässä, milloin yksittäinen hakemus käsitellään. Mainittua vaihtoehtoa ei sen vuoksi ole pidetty toteuttamiskelpoisena.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

5.2.1 Aluksi

Euroopan unionin oikeuden ja Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuvien velvoitteiden vuoksi julkisyhteisön korvausvastuuseen on viime vuosikymmeninä kiinnitetty Euroopan maissa aiempaa enemmän huomiota. Vahingonkorvausoikeutta on pyritty yhdenmukaistamaan eurooppalaisella vahingonkorvausoikeuden ohjenormistolla (Principles of European Tort Law, PETL). Ohjenormistossa määritellään eurooppalaisia periaatteita, jotka koskevat esimerkiksi vastuuperusteita, syy-yhteyttä ja vahinkolajeja. Ohjenormisto on toisaalta melko yleisluonteinen, eikä se sisällä erityisiä julkisyhteisön korvausvastuuta määrittäviä periaatteita.

Julkisyhteisön korvausvastuuta koskevaa kansallista sääntelyä tarkastellaan seuraavassa Ruotsin, Norjan, Tanskan, Saksan, Ranskan, Alankomaiden sekä Yhdistyneen kuningaskunnan osalta. Erityistä huomiota kiinnitetään Ruotsin sääntelyyn, koska Ruotsin vahingonkorvauslainsäädäntö on sisällöltään huomattavan samankaltainen kuin Suomen, ja myös syyttömästi vangituille ja tuomituille maksettavia korvauksia koskevalla sääntelyllä on merkittäviä

yhteneväisyyksiä. Lisäksi myös Ruotsissa vapaudenmenetyksen johdosta maksettavaa korvausta koskevaa sääntelyä ollaan uudistamassa.

5.2.2 Ruotsi

Yleistä

Ruotsissa pakkokeinoista aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta säädetään vapaudenmenetyksen ja muiden pakkotoimien johdosta maksettavasta korvauksesta annetussa laissa (lag 1998:714 om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder, jäljempänä vapaudenmenetyslaki). Eräin edellytyksin vapaudenmenetyksestä aiheutuneita vahinkoja voidaan korvata myös vahingonkorvauslain (skadeståndslag 1972:207) perusteella.

Vapaudenmenetykslain 2 §:n nojalla korvaukseen on oikeutettu rikoksesta epäiltynä vangittu esimerkiksi silloin, kun rikosasiassa annetaan vapauttava tuomio, syyte jätetään tutkimatta tai hylätään taikka esitutkinta lopetetaan syytettä nostamatta. Säännös koskee myös tilannetta, jossa annetaan vapauttava tuomio tai syytettä ei nosteta joltain rikollisuuden osalta taikka henkilö tuomitaan lievemmän rangaistussäännöksen mukaan, mikäli on ilmeistä, että syyksi luetun osan perusteella ei olisi päätetty vapauden rajoittamisesta. Vastaavasti oikeus korvaukseen on sillä, joka on esimerkiksi ollut pidätettynä yli 24 tunnin ajan, asetettu matkustuskieltoon taikka määrätty mielentilatutkimukseen. Lain 3 §:n mukaan oikeus korvaukseen on myös sillä, joka on menettänyt vapautensa ulkomailla ruotsalaisen viranomaisen etsintäkuulutuksen taikka pidätystai luovuttamispyynnön johdosta. Lisäksi oikeus korvaukseen on henkilöllä, joka on suorittanut vankeusrangaistusta tai sakon muutorangaistusta taikka ollut suljetussa nuorisohuollossa tai oikeuspsykiatrisessa huollossa, jos valituksen tai ylimääräisen muutoksenhaun johdosta hänet vapautetaan syytteistä tai tuomitaan lievempään rangaistukseen. Lain 5 §:ssä säädetään oikeudesta korvaukseen muuhun kuin 2–4 §:ssä tarkoitettuun viranomaispäätökseen perustuvan vapaudenmenetyksen tilanteissa.

Lain 6 §:ssä säädetään korvauksen sovittelusta tai epäämisestä. Sen mukaan vahingonkäräjällä ei ole oikeutta korvaukseen, jos hän on itse tahallisesti aiheuttanut toimenpiteen. Korvausta maksetaan vain erityisestä syystä, jos vahingonkäräsijä on yrittänyt hävittää todisteita tai muulla tavoin vaikeuttaa asian selvittämistä taikka yrittänyt välttää esitutkintaa tai oikeudenkäyntiä. Korvaus voidaan evätä tai sitä voidaan alentaa, jos vahingonkäräjän oma käyttäytyminen on aiheuttanut päätöksen vapaudenmenetyksestä tai jos muut olosuhteet huomioon ottaen olisi kohtuutonta, että korvausta maksetaan. Korvausta ei kuitenkaan voida evätä tai alentaa vain sillä perusteella, että epäily rikoksesta on säilynyt, vaikka syyllisyyttä ei ole vahvistettu. Korvausta voidaan myös alentaa, jos vapaudenmenetyksen kesto on otettu huomioon rikosseuraamusta määrittäessä tai sitä toimeenpantaessa.

Lain 7 §:n mukaan korvausta maksetaan kuluista, menetetyistä tuloista, elinkeinotoiminnan häiriintymisestä ja kärsimyksestä.

Valtioon kohdistuvien vahingonkorvausvaatimusten käsittelystä annetun asetuksen (förfordning (1995:1301) om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten) 3 §:n mukaan oikeuskansleri (Justitiekanslern) käsittelee vapaudenmenetykslain nojalla tehdyt korvaushakemukset.

Kärsimyksestä maksettavat korvausmäärät

Laissa ei ole säädetty kärsimyskorvauksen suuruudesta tai sitä määrittäessä huomioon otettavista seikoista. Lain esitöiden mukaan kärsimyksellä tarkoitetaan aineetonta vahinkoa (icke-

ekonomisk skada). Useat seikat vaikuttavat kärsimyskorvauksen suuruuteen, eikä ole olemassa yleisesti päteviä normeja, joiden perusteella korvausta voitaisiin arvioida. Esitöiden mukaan kussakin yksittäisessä tapauksessa on tehtävä harkinnanvarainen arvio kärsimyksen asteesta. Vahingonkärsijän subjektiivinen kärsimyksen kokemus on otettava huomioon, mutta ensisijaisesti arvio on perustettava vallitseviin eettisiin ja sosiaalisiin arvoihin. Yksilön kokemus vapaudenriistosta voi vaihdella tapauksittain paljon. Poikkeuksellisesti olosuhteet voivat olla sellaiset, että vapaudenmenetyks ei aiheuta lainkaan tai aiheuttaa vain vähäistä kärsimystä. Esitöissä on mainittu esimerkkinä tilanne, jossa vapaudenmenetyksen kohteena ollut henkilö on ollut pitkään päihteidenkäyttäjä ja ollut vailla vakituista työpaikkaa (Prop. 1997/98:105, s. 56.) Högsta domstolen on sittemmin ratkaisussaan NJA 2012 s. 464 todennut yleisistä eettisistä ja ihmisarvoa korostavista vaatimuksista seuraavan, että henkilön sosiaaliselle asemalle ei ole annettava merkitystä vapaudenmenetyksestä aiheutunutta kärsimystä arvioitaessa. Mainitussa ratkaisussa on katsottu, että henkilön aiempaa vapaudenmenetystä ei yleensä ole otettava huomioon kärsimyksestä maksettavaa korvausta määrittäessä.

Esitöissä on lueteltu seikkoja, jotka tulisi ottaa huomioon kärsimyskorvausta määrittäessä. Eri-tyistä huomiota tulisi kiinnittää vapaudenmenetyksen kestoon. Mitä pidempään vapaudenmenetyks kestää, sen enemmän kärsimystä siitä tyypillisesti aiheutuu. Merkitystä on myös sillä, mihin vapaudenmenetyks perustuu, eli onko esimerkiksi kyseessä ollut rikosepäily vai väitetty hoidon tarve. Lisäksi harkintaan voi vaikuttaa vapaudenmenetyksen saama julkisuus. Se, että vapautensa menettäneen henkilöllisyys on paljastunut ja asia on herättänyt paljon huomiota joukkotiedotusvälineissä, voi olla omiaan lisäämään kärsimystä. (Prop. 1997/98:105, s. 56.)

Esitöissä on todettu, että oikeuskansleri on korvauskäytännön yhtenäistämiseksi kehittänyt ohjeita kärsimyskorvauksen suuruuden arvioimiseksi ja että niiden käyttö olisi jatkossakin perusteltua (prop. 1997/98:105, s. 56). Ohjeiden mukaan korvaus määritetään vapaudenmenetyksen keston perusteella. Korvausmäärät pohjautuvat oikeuskäytäntöön. Ohjeen mukaan kahden ensimmäisen vuorokauden aikana jokaiselta alkaneelta 12 tunnin jaksolta korvataan 1000 kruunua (noin 95 euroa¹). Kahden vuorokauden jälkeen korvausta maksetaan 1000 kruunua kultakin vuorokaudelta ensimmäisen kuukauden ajan. Sen jälkeen korvaukset määrittyvät seuraavan taulukon mukaisesti.²

Vapaudenmenetyksen kesto	Vakiokorvaus kuukaudessa
1. kuukausi	30 000 kruunua (2 843 euroa)
2–6. kuukausi	20 000 kruunua (1 895 euroa)
7–12. kuukausi	30 000 kruunua (2 843 euroa)
13–18. kuukausi	35 000 kruunua (3 317 euroa)
19–24. kuukausi	40 000 kruunua (3 790 euroa)
3. vuosi	45 000 kruunua (4 264 euroa)
4. vuosi	50 000 kruunua (4 738 euroa)
5. vuosi	55 000 kruunua (5 212 euroa)
6. vuosi	60 000 kruunua (5 685 euroa)
7. vuosi	70 000 kruunua (6 633 euroa)

¹ Kaikki euromäärät tässä vertailussa helmikuun 2026 vaihtokurssin mukaan.

² Oikeuskanslerin verkkosivut, <https://www.jk.se/skadestaand/frihetsberoevande/>; ks. myös SOU 2025:23 s. 260.

8. vuosi	80 000 kruunua (7 581 euroa)
9. vuosi	90 000 kruunua (8 528 euroa)
10. vuosi	100 000 kruunua (9 476 euroa)

Ensimmäisen kuukauden korkeammalla kärsimyskorvauksella korvataan alkuvaiheen järkytystä vapaudenmenetyksestä. Korvaus nousee tämän jälkeen asteittain vapaudenmenetyksen keston mukaan seitsemännestä vapaudenmenetyskuukaudesta alkaen. Tämä selittyy siitä, että kärsimyksen on katsottu tyypillisesti kasvavan vapaudenmenetyksen kestäessä muun muassa vapaudenmenetyksen psyykkisen kuormittavuuden ja vapaudenmenetyksestä aiheutuvan merkittävän eristyneisyyden vuoksi.

Lisäksi oikeuskansleri on määritellyt seikat, jotka voivat kasvattaa kärsimyksestä maksettavaa korvausta. Korvausta korotetaan 40 prosentilla, jos kyse on rikoksesta, jonka alin rangaistus on vähintään 4 vuotta vankeutta, ja 60 prosentilla, jos alin rangaistus on vähintään 10 vuotta vankeutta. Vakiokorvausta korkeampaa korvausta maksetaan myös nuorille. Korvausta korotetaan 40 prosentilla, jos vahingonkärsijä on vapaudenmenetyksen aikana ollut 17–18-vuotias, ja 60 prosentilla, jos vahingonkärsijä on ollut 15–16-vuotias. Kaikissa edellä mainituissa tapauksissa korotusprosenttia kuitenkin alennetaan asteittain niin, että korvausta esimerkiksi korotetaan ensimmäisten kuuden kuukauden osalta 40 prosentilla, seitsemännen kuukauden osalta 38 prosentilla, kahdeksannen kuukauden osalta 36 prosentilla ja niin edelleen. Jos vapaudenmenetys on yksittäisessä tapauksessa ollut erityisen raskas ja tätä ei vielä ole huomioitu korvausmäärässä, voidaan korvausta lisäksi korottaa 20 prosentilla. (SOU 2025:23, s. 361–362.)

Tavallista vähemmän rajoittavasta toimenpiteestä maksettava korvaus on tyypillisesti kymmenesosa normaalikorvauksesta. Tällaisena toimenpiteenä pidetään esimerkiksi matkustuskieltoa. (SOU 2025:23, s. 362.)

Tilastotietoa korvausmääristä

Oikeuskanslerin vuosikertomuksissa on selostettu, kuinka paljon korvauksia vapaudenmenetyslain perusteella on vuoden aikana maksettu. Korvausmääriä ei ole eritelty, joten tiedossa ei ole, kuinka suuri osa korvauksista koskee kärsimystä. Vuosina 2020–2024 korvauksia on maksettu vuosittain keskimäärin noin 3 700–4 900 euroa korvaussensaajaa kohden. Esimerkiksi vuonna 2024 korvausta maksettiin 1 828 henkilölle yhteensä 94 429 000 kruunua, eli keskimäärin 51 657 kruunua (4 894 euroa) korvaussensaajaa kohden.

Vapaudenmenetyslakia koskeva mietintö

Vapaudenmenetyslakia on hiljattain arvioitu rikosuhrikorvauksia, vapaudenmenetyskorvauksia ja huoltajan vahingonkorvausvastuuta koskevan selvityksen (Ersättningsregler med brottsoffret i fokus, SOU 2025:23) 9 luvussa. Selvityksessä on pyritty tarkastelemaan vapaudenmenetyskorvausta koskevaa oikeustilaa ja ottamaan kantaa muutostarpeisiin.

Selvityksessä on katsottu, että poikkeuksia ja kohtuullistamista koskevat säännökset ovat liian monimutkaisia ja niitä sovelletaan joissain tapauksissa liian rajoitetusti. Lisäksi korvaustasot voivat joissain tilanteissa nousta liian korkeiksi. Mietinnössä on päädytty ehdottamaan eräitä muutoksia vapaudenmenetyslakiin. Korvauksen edellytyksiä ei ole ehdotettu muutettavaksi (SOU 2025:23, s. 370). Sen sijaan korvauksen epäämistä ja alentamista koskevia säännöksiä on esitetty yksinkertaistettaviksi ja laajennettaviksi. Ehdotuksen mukaan korvausta voitaisiin kohtuullistaa, jos 1) vahingonkärsijän oma toiminta tai käyttäytyminen on vaikuttanut päätökseen

vapaudenmenetyksestä, 2) vahingonkärsijä on yrittänyt hävittää todisteita tai muulla tavoin vaikeuttaa asian selvittämistä taikka välttää esitutkintaa tai oikeudenkäyntiä tai 3) muutoin olosuhteet huomioon ottaen ei olisi kohtuullista, että korvausta maksetaan. (SOU 2025:23, s. 373.)

Selvityksessä on ehdotettu, että kärsimyskorvauksen määräämistä koskevat pääperiaatteet kirjataan lain 7 §:ään. Ehdotetun säännöksen mukaan korvaus määrätään sen mukaan, mikä on kohtuullista, kun otetaan huomioon vapaudenmenetyksen laatu, kesto ja muut seikat. Selvityksessä on todettu, että perusteeton vapaudenmenetys loukkaa vakavasti henkilön koskemattomuutta. Sen vuoksi on kohtuullista, että siitä maksettava korvaus on suhteellisen suuri. Selvityksessä esitetyn näkemyksen mukaan korvaukset ovat nykytilanteessa kohtuullisia sellaisissa normaalitapauksissa, joissa vapaudenmenetys ei ole ollut erityisen pitkäkestoinen. Pitkäkestoitteiden vapaudenmenetysten osalta korvaukset voivat kuitenkin nousta huomattavan korkeiksi varsinkin silloin, kun kyse on erityisen vakavasta rikollisuudesta. Selvityksessä on todettu, että vaikka pitkäkestoisesta vapaudenmenetyksestä on kaikkiaan maksettava lyhyttä vapaudenmenetystä suurempi korvaus, ei ole yhtä selvää, että määrän tulisi kasvaa progressiivisesti ensimmäisten kuuden kuukauden jälkeen tai että ensimmäiseltä kuukaudelta tulisi maksaa suurempi korvaus kuin sitä seuraavilta kuukausilta. Selvityksessä on katsottu useiden perusteiden puoltavan sellaista päätelmää, että kuukausittaisen korvaustason ei tulisi nousta vapaudenmenetyksen keston perusteella. (SOU 2025:23, s. 383–384.)

Selvityksessä on suhtauduttu varauksellisesti myös siihen, että korvaustason tulisi kasvaa sen mukaan, kuinka vakavaan rikokseen vapaudenmenetys on perustunut. Tavallista korkeampaa korvaustasoa on vakavien rikosepäilyjen osalta perusteltu sillä, että korvauksella hyvitetään muun ohella vapautensa menettäneen pelkoa pidemmästä vankeusrangaistuksesta sekä yleistä halveksuntaa ja tavallista suurempaa julkisuutta. Selvityksen mukaan halveksuntaa tai julkisuutta ei kuitenkaan voida suoraan yhdistää vapaudenmenetykseen, vaan ne johtuvat pikemminkin itse rikosepäilystä. Myöskään se, että vakavaan rikosepäilyyn ilman muuta liittyisi tavallista ankarampia vapautenrajoituksia, kuten eristys tai poliisivankila, ei välttämättä pidä paikkaansa. Johtopäätöksensä selvityksessä on katsottu, että rikosepäilyyn vakavuuden ei ainkaan automaattisesti pitäisi johtaa tavallista korkeampaan kuukausikohtaiseen korvaukseen. (SOU 2025:23, s. 384.)

Selvityksessä on todettu, että korvaustason määrittäminen asetuksessa parantaisi selkeyttä ja ennakoitavuutta. Toisaalta korvauksia olisi vaikea tarvittaessa sopeuttaa kehitykseen, jolloin vaarana olisi, että järjestelmästä tulisi joustamaton. Sen vuoksi on päädytty katsomaan, että tarkkoja korvaustasoja ei tulisi määritellä asetuksessa, vaan korvauksen suuruutta olisi jatkossakin arvioitava harkinnanvaraisesti oikeuskäytännössä, ja arvioinnin tulisi perustua vallitseviin eettisiin ja sosiaalisiin arvoihin. Ensisijaisesti arvion tulisi perustua objektiivisiin seikkoihin, mutta erityisissä tapauksissa voitaisiin ottaa huomioon myös subjektiivisia eli vahingonkärsijän henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyviä seikkoja. Oikeuskansleri määrittäisi jatkossakin kärsimyksen vakiokorvausmäärät, jotta korvausten käsittely olisi yhdenmukaista ja suhteellisen yksinkertaista. Vapaudenmenetyksen laatu ja kesto tulisi ottaa huomioon kärsimyskorvausta määritettäessä. Kuukausittaisen korvauksen pitäisi kuitenkin lähtökohtaisesti olla vakio. Huomiota tulisi kiinnittää siihen, onko vapaudenmenetys ollut erityisen raskas esimerkiksi eristyksen johdosta. Myös vahingonkärsijän nuori ikä vaikuttaisi korvauksen suuruuteen. Korvausta alentavasti vaikuttaisi puolestaan se, että henkilöä ei ole vapautettu syytteistä vaan rangaistusseurauksista on ainoastaan lievennetty. Korvaukseen ei vaikuttaisi vapaudenmenetyksen perusteena olleen epäillyn rikoksen vakavuus taikka se, onko henkilö aiemmin tuomittu rikoksesta. Kaikissa tapauksissa lopputuloksen tulisi olla kohtuullinen. Mikäli esimerkiksi asiassa on useita korvausta korottavia seikkoja, näitä olisi arvioitava yhdessä, jotta saavutetaan kokonaisharkinnassa kohtuullinen lopputulos. (SOU 2025:23, s. 385–386.)

5.2.3 Norja

Yleistä

Norjassa vapaudenmenetyksestä johtuvasta korvauksesta säädetään rikosprosessilain (Straffeprosessloven: lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker) 31 luvussa (444–451 §).

Lain 444 §:n mukaan rikoksesta syytetyllä tai epäillyllä on oikeus korvaukseen valtiolta taloudellisesta menetyksestä, jos hänet todetaan syyttömäksi, jos syytteestä luovutaan taikka jos hän on ollut pidätettynä tai vangittuna Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan tai YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 9 artiklan vastaisesti. Rikoksesta tuomitulla, rangaistuksen kärsineellä henkilöllä on oikeus korvaukseen taloudellisesta menetyksestä, jos rangaistusta alennetaan uudessa käsittelyssä. Lain 445 §:n mukaan, jos syytetty tai epäilty on kärsinyt erityistä tai kohtuutonta vahinkoa, hänellä voi olla oikeus korvaukseen taloudellisesta menetyksestä, vaikka edellä mainitut edellytykset eivät täytyisi. Rikosprosessilaissa ei ole säädetty oikeudesta korvaukseen matkustuskiellon perusteella.

Rikosprosessilain 447 §:n mukaan korvausta suoritetaan myös loukkauksesta tai muusta aineettomasta vahingosta, joka johtuu pidätyksestä, tutkintavankeudesta tai vapausrangaistuksesta, jos henkilö todetaan syyttömäksi tai syytteestä luovutaan. Korvausta voidaan maksaa, vaikka edellä mainitut ehdot eivät täytyisi, jos se katsotaan kohtuulliseksi.

Lain 446 §:n mukaan korvausta on alennettava tai se on evättävä, jos henkilö on ilman hyväksyttävää syytä käyttänyt oikeuttaan kieltäytyä selittämästä tekojaan taikka vastustanut asian selvittämistä, antanut aiheita tutkintatoimenpiteisiin tai tuomioon tai ei ole pyrkinyt kykynsä mukaan rajoittamaan syytteestä tai tuomiosta aiheutunutta haittaa. Korvausta ei voida alentaa tai evätä sillä perusteella, että henkilön edelleen epäillään syyllistyneen rikokseen.

Kärsimyksestä maksettavat korvausmäärät

Loukkauksesta ja muusta aineettomasta vahingosta maksettavat korvausmäärät määritellään asetuksessa (forskrift av 12. december 2003 nr. 1472 om standardsatser for oppreisning etter uberettiget strafforfølgning). Asetusta sovelletaan pidätyksestä ja tutkintavankeudesta johtuvaan aineettomaan vahinkoon (asetuksen 1 §:n 1 momentti).

Vakiokorvauksia on perusteltu esitöissä sillä, että selkeät ja ennakoitavat säännökset tehostavat korvausvaatimusten käsittelyä. Toisaalta on todettu, että yksittäisen henkilön konkreettisen kärsimyksen määrää on vaikeaa arvioida. Sen vuoksi on katsottu, että korvausharkinnan tulee perustua objektiivisiin kriteereihin. (Ot.prp. nr. 77 2001–2002, s. 75–76.)

Asetuksen 2 §:n mukaan vapaudenmenetyksen ensimmäisestä ja toisesta vuorokaudesta maksetaan 1 500 Norjan kruunua (133 euroa) vuorokautta kohden, edellyttäen, että vapaudenmenetyks on kestänyt yli 4 tuntia. Sen jälkeen kultakin vuorokaudelta maksetaan 400 kruunua (35 euroa). Poliisivankilassa korvaus on kuitenkin aina 1500 kruunua jokaiselta vuorokaudelta. Vuorokaudeksi lasketaan myös alkanut vuorokausi.

Mikäli henkilö on ollut täydellisessä eristyksessä, korvausta korotetaan 25 prosentilla (asetuksen 3 §). Korvausta voidaan korottaa myös, jos hyvin erityiset olosuhteet tekevät korvauksen muuten ilmeisen riittämättömäksi. Korvaus tulee tällöin määrittää siten, että se tarjoaa kohtuullisen hyvityksen vapaudenmenetyksen aiheuttamasta räsituksesta. Samoin edellytyksin

korvausta voidaan myöntää enintään 1 000 kruunua (89 euroa) enintään 4 tuntia kestäneestä vapaudenmenetyksestä (asetuksen 4 §).

Rikosprosessilain 447 §:n 3 momentin mukaan, jos henkilö on kärsinyt vapausrangaistuksen, asetusta ei sovelleta, vaan hänelle maksettava korvaus määrätään yksittäisen tapauksen olosuhteiden perusteella. Esitöiden mukaan korvaus on määritettävä sen mukaan, kuinka raskas koetelemus rangaistus on kyseiselle henkilölle ollut (Ot. prp. nr. 77 2001–2002, s. 4).

Vapaudenmenetyksestä johtuvia korvauksia koskeva muistio

Norjan oikeusministeriö on 4.7.2025 toimittanut lausuntokierrokselle muistion, jossa esitetään muutoksia vapaudenmenetyksestä johtuviin korvauksiin. Ehdotuksessa korvaukset määritettäisiin sosiaalivakuutusjärjestelmän perussumman pohjalta (grunnbeløpet i folketrygden). Vuonna 2025 määritelty perussumma³ on 130 160 kruunua eli 11 550 euroa.

Muistiossa esitetään enimmäismäärää ansionmenetyksestä maksettavalle korvaukselle. Ehdotuksen mukaan ansionmenetyksestä maksettava korvaus olisi enintään 160 kertaa perussumma eli enintään 1 848 000 euroa vuoden 2025 perussumman mukaan. Kattoa perustellaan sillä, että viime vuosina joissain tapauksissa on vaadittu hyvin korkeita korvauksia ansionmenetyksestä. Nämä tapaukset liittyvät taloudelliseen rikollisuuteen, jossa epäillyt voivat olla huomattavan hyvätuloisia. Muistion mukaan on olemassa riski sille, että taloudellista rikollisuutta ei selvitetä, koska pelätään, että joudutaan maksamaan suuria korvauksia tulonmenetyksestä, jos rikosta ei onnistuta selvittämään.

Lisäksi muistiossa esitetään, että asetuksessa säädettyjä aineettomasta vahingosta maksettavia vakiokorvauksia korotetaan. Ensimmäisestä ja toisesta vuorokaudesta sekä jokaisesta vuorokaudesta poliisivankilassa maksettaisiin jatkossa 3 prosenttia perussummasta eli 346 euroa vuoden 2025 perussumman mukaan. Muista vuorokausista maksettaisiin 0,8 prosenttia perussummasta eli 92 euroa vuoden 2025 perussumman mukaan. Toinen vaihtoehto olisi, että korvaukset määritettäisiin perussumman asemesta kuluttajahintaindeksin mukaan. Muutoksia perustellaan sillä, että vakiokorvausmääriä ei ole tarkistettu vuoden 2003 jälkeen ja että yleinen hintataso ja vahingosta maksettavat korvaukset ovat sittemmin nousseet.

5.2.4 Tanska

Tanskassa vapaudenmenetyksestä johtuvasta korvauksesta säädetään oikeudenkäyntilain (retsplejeloven nr 1298 af 07/11/2025) 93 a luvussa (1018 a–h §). Lain 1018 a §:n mukaan henkilö, joka on ollut pidätettynä tai ollut tutkintavankeudessa, on oikeutettu korvaukseen, jos syyttestä luovutaan tai hänet todetaan syyttömäksi. Korvaus voidaan myös muutoin myöntää, jos vapaudenmenetys ei ole ollut oikeasuhtainen rikosprosessin lopputulokseen nähden tai jos korvauksen myöntämistä muista erityisistä syistä pidetään kohtuullisena. Kyseistä säännöstä voidaan soveltaa esimerkiksi silloin, jos vapaudenmenetys rikosprosessin aikana on ollut yli 15 prosenttia pidempi kuin tuomion mukainen vankeusrangaistus. Lain 1018 b §:n mukaan korvausta voidaan suorittaa myös silloin, kun rikoksesta epäiltyyn tai syytettyyn on kohdistettu muita kuin edellä mainittuja rikosprosessuaalisia pakkokeinoja. Oikeus korvaukseen on lain 1018 d §:n mukaan lisäksi sillä, joka on suorittanut vankeusrangaistuksen tai johon on kohdistettu muita rikosoikeudellisia seuraamuksia, jos asian uudelleen käsittely johtaa rangaistuksen

³ Vuonna 2025 määritelty perussumma on voimassa 30.4.2026 asti.

alentamiseen tai rangaistusseuraamuksen poistamiseen. Laissa ei ole säädetty oikeudesta korvaukseen matkustuskiellon perusteella.

Korvausta maksetaan sekä taloudellisesta vahingosta että kärsimyksestä, loukkauksesta ('tort'), haitasta ('ulempe') sekä aseman ja suhteiden häiriintymisestä tai tuhoutumisesta. Korvausta voidaan alentaa tai se voidaan evätä, jos syytetty on itse antanut aiheutta toimenpiteisiin. (oikeudenkäyntilain 1018 a ja 1018 d §.)

Valtakunnansyyttäjä määrittelee vuosittain aineettomasta vahingosta maksettavat korvausmäärät. Vuonna 2026 alle vuorokauden kestävästä vapaudenmenetyksestä maksetaan 3 400–8 400 Tanskan kruunua (455–1 124 euroa) riippuen vapaudenmenetyksen tuntimäärästä. Yli vuorokauden kestävästä vapaudenmenetyksestä maksetaan 8 400 kruunua (1 124 euroa) ensimmäiseltä vuorokaudelta ja sen jälkeen 1 050 kruunua (141 euroa) jokaiselta alkaneelta vuorokaudelta. Eristyksestä maksetaan 1 400 kruunua (187 euroa) vuorokaudelta. Korvausta korotetaan 50 prosentilla, jos epäilty rikos on törkeä siveellisyysrikos, ja 100 prosentilla, jos epäilty rikos on murha, murhan yritys tai murhapoltto. Vakiokorvauksia korotetaan vuosittain valtion määrittelemän prosentin mukaan.

5.2.5 Saksa

Saksassa vapaudenmenetyksestä johtuvasta korvauksesta säädetään rikosprosessiin liittyvistä toimenpiteistä maksettavista korvauksista annetussa laissa (Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen, 8.3.1971, StrEG).

Lain 1 §:n mukaan henkilö, joka on kärsinyt vahinkoa rikostuomion takia, saa korvausta valtion varoista, jos lainvoimainen tuomio myöhemmin kumotaan tai sitä lievennetään esimerkiksi uudelleenkäsitelyssä. Lisäksi korvaukseen on oikeutettu henkilö, joka on ollut muun muassa tutkintavankeudessa tai väliaikaisesti pidätettynä, jos syytteestä luovutaan tai hänet vapautetaan syytteestä (StrEG 2 §).

Korvausta myönnetään vain, jos se on kohtuullista, kun tuomioistuin on luopunut rangaistuksen määräämisestä tai kun tuomioistuimen määräämät oikeudelliset seuraamukset ovat lievemmät kuin rikosprosessin aikana tehdyt toimenpiteet (StrEG 4§).

Korvausta ei myönnetä, jos henkilö on itse aiheuttanut rikosprosessin tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta (StrEG 5 §). Korvaus voidaan evätä kokonaan tai osittain, jos henkilö on rikosprosessin aikana esimerkiksi antanut valheellisen tunnusten tai muuten antanut aiheutta rikosprosessiin taikka jos hänet on vapautettu syytteestä ainoastaan siksi, että häntä ei ole voitu pitää rikosoikeudellisessa vastuussa (StrEG 6 §).

Korvausta maksetaan aineellisesta vahingosta (Vermögenhetsschaden) 25 euron ylittävältä osalta sekä vapaudenmenetyksestä johtuvasta muusta vahingosta. Vahinkoja, jotka olisivat aiheutuneet myös ilman rikosprosessuaalista pakkokeinoa, ei korvata. Vapaudenmenetyksestä aiheutuneesta muusta kuin aineellisesta vahingosta korvausta maksetaan 75 euroa jokaiselta alkavalta päivältä. (StrEG 7 §) Korvaus on vakiomääräinen, eikä laissa ole määritelty korvausta alentavia tai korottavia tekijöitä. Korvausmäärää on tarkistettu viimeksi vuonna 2020, jolloin se nostettiin 25 eurosta 75 euroon.

5.2.6 Ranska

Ranskassa vapaudenmenetyksestä johtuvasta korvauksesta säädetään rikosprosessilain (code de procédure pénal) 149 ja 150 artiklassa.

Henkilöllä on oikeus korvaukseen, kun hän on ollut vapautensa menettäneenä rikosprosessin aikana ja hänet vapautetaan syytteistä. Hänellä on oikeus saada täysi korvaus vapaudenmenetyksen aiheuttamasta aineellisesta ja aineettomasta vahingosta. Korvausta ei kuitenkaan makseta, jos päätös syytteistä vapauttamisesta perustuu armahdukseen, syyteoikeuden vanhentumiseen tai siihen, että henkilö on rikoksen tekohetkellä kärsinyt psyykkisestä häiriöstä. Korvausta ei makseta myöskään, jos henkilö on antanut valheellisen tunnustuksen, jotta rikoksen tekijä välttyisi syytteiltä, tai jos henkilö on ollut vapautensa menettäneenä myös muusta syystä. Asianosaisen pyynnöstä vahinko arvioidaan asiantuntija-arvioinnin perusteella. (rikosprosessilain 149 artikla)

Korvauskäytännössä aineettoman vahingon osalta on kiinnitetty huomiota henkilön ikään, perhetilanteeseen sekä vapaudenmenetyksen olosuhteisiin ja keston. Korvausta korottavana tekijänä on voitu pitää esimerkiksi sitä, että hakija on vapaudenmenetyksen vuoksi joutunut olemaan erossa vastasyntyneestä tai yksinhuollossaan olleesta lapsestaan taikka kantamaan erityistä huolta läheisensä heikentyneestä terveydestä. Myös erityisen vaikeat vankilaolosuhteet on voitu katsoa kärsimystä lisääväksi ja korvausta korottavaksi seikaksi. Korvausta alentavana seikkana taas on voitu pitää esimerkiksi henkilön aiempia vankeusrangaistuksia, ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa. Korvausta ei eritellä vuorokausikohtaisesti, vaan se määrätään kokonaiskorvauksena. Aineettomasta vahingosta on maksettu korvauksia esimerkiksi seuraavasti:

- 123 vuorokautta kestäneestä vapaudenmenetyksestä 15 000 euroa (19CRD008, 2019), jolloin vuorokausikohtainen korvaus on ollut noin 122 euroa; korvausta määrättäessä on otettu huomioon muun ohella, että kyseessä oli hakijan ensimmäinen vapaudenmenetyks, hänen oli ollut määrä avioitua vapaudenmenetyksen aikana ja että hänen psyykinen terveydentilansa oli heikentynyt;
- 793 vuorokautta kestäneestä vapaudenmenetyksestä 42 000 euroa (18CRD022, 2019), jolloin vuorokausikohtainen korvaus on ollut noin 53 euroa; korvausta määrättäessä on otettu huomioon muun ohella kärsimystä vähentävinä seikkoina se, että hakijalla ei ollut perhesuhteita ja hän oli ollut aikaisemmin vangittuna neljästi;
- 465 vuorokautta kestäneestä vapaudenmenetyksestä 35 000 euroa (17CRD059, 2018), jolloin vuorokausikohtainen korvaus on ollut noin 75 euroa; korvausta määrättäessä on otettu huomioon muun ohella, että kyseessä oli hakijan ensimmäinen vapaudenmenetyks, hän oli ollut eristyksessä ja rikosepäily oli vakava;
- 245 vuorokautta kestäneestä vapaudenmenetyksestä 20 000 euroa (16CRD061, 2017), jolloin vuorokausikohtainen korvaus on ollut noin 82 euroa; korvausta määrättäessä on otettu huomioon muun ohella vapaudenmenetyksen kesto, se, että kyseessä oli hakijan ensimmäinen vapaudenmenetyks sekä se, että hakija oli joutunut olemaan erossa puolisostaan ja yksivuotiaasta lapsestaan;
- 139 vuorokautta kestäneestä vapaudenmenetyksestä 12 000 euroa, jolloin vuorokausikohtainen korvaus on ollut noin 86 euroa (16CRD059, 2017); korvausta harkittaessa on otettu huomioon muun ohella vapaudenmenetyksen kielteiset vaikutukset hakijan terveydentilaan ja toisaalta kärsimystä vähentävänä seikkana se, että henkilö oli ollut aikaisemmin ollut kahdesti vangittuna;
- 1133 vuorokautta kestäneestä vapaudenmenetyksestä 55 000 euroa, jolloin vuorokausikohtainen korvaus on ollut 49 euroa (16CRD058, 2017); korvausta harkittaessa on otettu huomioon muun ohella vapaudenmenetyksen pitkä kesto, vaikeat olosuhteet

vankilassa ja toisaalta kärsimystä vähentävänä seikkana se, että hakija oli ollut aiemminkin vapautensa menettäneenä;

- 38 vuorokautta kestäneestä vapaudenmenetyksestä 8 000 euroa, jolloin vuorokausikohtainen korvaus on ollut noin 211 euroa (16CRD056, 2017); korvausta harkittaessa on otettu huomioon muun ohella rikosepäilyn vakavuus, hakijan asema poliisina, sekä se, että kyseessä oli hakijan ensimmäinen vapaudenmenetys ja hän oli ollut sen aikana eristyksessä.

5.2.7 Alankomaat

Alankomaissa rikostutkinnasta ja vapaudenmenetyksestä johtuvasta korvauksesta säädetään rikosprosessilain (Wetboek van Strafvordering) viidennen kirjan osiossa VI a (artiklat 529–539).

Jos rikosasia päättyy ilman rangaistuksen tai toimenpiteen määräämistä tai jos rangaistus tai toimenpide määrätään sellaisesta rikoksesta, jonka perusteella tutkintavankeus ei olisi ollut sallittu, tuomioistuimien voi henkilön vaatimuksesta myöntää tälle valtion varoista korvausta poliisin pidätyksestä, oikeuspsykiatrisesta kliinisestä tarkkailusta tai tutkintavankeudesta aiheutuneesta vahingosta. Korvausta voidaan maksaa sekä aineellisesta että aineettomasta vahingosta. Korvausta voidaan myöntää myös tilanteessa, jossa henkilö on menettänyt vapautensa ulkomailla Alankomaiden viranomaisten esittämän luovutuspyynnön johdosta. (artikla 533)

Korvausta vapaudenmenetyksestä voidaan myöntää myös silloin, kun vaatimus rangaistuksen täytäntöönpanosta hylätään ja henkilö on ollut vapautensa menettäneenä vaatimuksen käsittelyn aikana, päätös rangaistuksen täytäntöönpanosta kumotaan muutoksenhaussa tai kun ehdollisen rangaistuksen täytäntöönpano sitemmin osoittautuu aiheettomaksi (artikla 537). Korvausta voidaan lisäksi myöntää silloin, kun lainvoimainen tuomio on ylimääräisen muutoksenhaun ja uudelleen käsittelyn johdosta purettu tai poistettu ja rangaistus tai toimenpide on jätetty määräämättä (artikla 539).

Korvauksen tulee olla kohtuullinen ottaen huomioon kaikki olosuhteet, ja sen määrää harkittaessa otetaan huomioon myös vapautensa menettäneen elinolosuhteet. Ensisijaisesti korvaus kuittataan sakoilla ja muilla sellaisilla valtion saatavilla, joita hakija ei ole maksanut. Korvauksen sijasta tuomioistuimien voi määrätä, että muulla perusteella tuomitusta vapausrangaistuksesta vähennetään aiheettoman vapaudenmenetyksen kesto. (artikla 534)

Lain mukaan voidaan korvata myös rikostutkinnasta johtuvia kuluja, jotka eivät liity vapaudenmenetykseen. Rikoksesta epäillylle tai hänen perillisilleen voidaan maksaa korvauksia muun muassa rikostutkinnan takia menetetyistä ajasta, matka- ja majoituskuluista sekä asiamieskustannuksista. (Ks. artiklat 529–532.)

Laissa ei ole säädetty tarkkoja korvausmääriä. Alankomaiset tuomarit ovat laatineet ohjeistuksen, joka sisältää muun muassa vakiokorvaukset vapaudenmenetyksestä aiheutuneesta kärsimyksestä (Oriëntatiepunten voor straftoemeting en LOVS-afspraken). Ohjeistus ei ole oikeudellisesti sitova, ja siitä voidaan poiketa, jos olosuhteet sitä edellyttävät. Ohjeistuksen mukaan vuorokausikohtainen korvaus vapaudenmenetyksestä tutkintavankilassa (Huis van bewaring) on 120 euroa. Jos henkilö on ollut poliisivankilassa, korvaus on 160 euroa vuorokaudelta. Mikäli vapaudenmenetykseen on liittynyt rajoituksia tai henkilö on ollut erityisen korkean turvatason vankilaosastolla (extra beveiligde inrichting, EBI), korvausta korotetaan 35 eurolla. Myös muutaman tunnin vapaudenmenetyksestä maksetaan täyden vuorokauden korvaus. (ohjeistuksen s. 48.) Vuonna 2020 tutkintavankeudesta myönnettiin yhteensä 5 681 219 euroa korvauksia 4584 henkilölle eli keskimäärin 1 239 euroa henkilöä kohden. Vakiokorvausmääriä koskeva

ohjeistus ei koske tilanteita, joissa lainvoimainen tuomio on kumottu. Tällöin korvaus voi olosuhteista riippuen olla huomattavasti ohjeistuksessa mainittuja määriä korkeampi. Toisaalta korvaus voi olla ohjeistuksen mukaisia määriä matalampi, mikäli henkilö on omalla toiminnallaan aiheuttanut vapaudenmenetyksen. Korvauksen määrään vaikuttaa vapaudenmenetyksen luonne siten, että tuomiosta johtuva vapaudenmenetyksen katsotaan lievemmäksi kuin tutkintavankeus. Lisäksi korvausta määritettäessä otetaan huomioon muun ohella lopullisen tuomion jälkeinen huomattava maineen vahingoittuminen erityisesti mediassa paljon huomiota saaneissa tapauksissa, vapaudenmenetyksen kesto, henkilön elämänvaihe vapaudenmenetyksen tapahtuessa sekä hänen perhesiteensä.

5.2.8 Yhdistynyt kuningaskunta

Yhdistyneessä kuningaskunnassa ei ole järjestelmää, jonka perusteella henkilö voisi saada korvausta siitä, että hän on ollut syyttömästi vangittuna rikostutkinnan aikana. Henkilöllä on oikeus korvauksiin ainoastaan, jos hänet on vangittu ilman laillista perustetta. Tämä oikeus seuraa osaltaan Euroopan ihmisoikeussopimuksesta, jonka 5.5 artiklan nojalla henkilöllä on oikeus korvauksiin, jos hän on ollut vapautensa menettäneenä vastoin 5 artiklan määräyksiä.

Syyttömästi tuomitulle maksettavasta korvauksesta säädetään vuoden 1988 rikosoikeussäädöksen (Criminal Justice Act 1988) 133, 133 A ja 133 B §:ssä.

Jos henkilö on lainvoimaisesti tuomittu rikoksesta ja hänen tuomionsa myöhemmin kumotaan tai hän saa armahduksen sen perusteella, että uusi tai vastikään ilmi tullut seikka osoittaa kiistattomasti, että syytön henkilö on tullut tuomituksi (miscarriage of justice), valtio maksaa korvauksen tuomion johdosta rangaistuksen kärsineelle henkilölle. Jos henkilö on kuollut, korvaus maksetaan hänen henkilökohtaisille edustajilleen. Korvausta ei kuitenkaan makseta, jos uuden seikan paljastamatta jääminen johtui kokonaan tai osittain tuomitusta henkilöstä. (133.1 §)

Korvauksen määrästä säädetään rikosoikeussäädöksen 133 A §:ssä. Kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrää arvioitaessa otetaan huomioon kyseessä olevan rikoksen vakavuus, rangaistuksen ankaruus sekä rikostutkinnan ja syytteen käsittelyn kulku (133A.2 §). Korvausta voidaan alentaa, jos henkilön toiminta on suoraan tai välillisesti aiheuttanut tuomion tai myötävaikuttanut siihen taikka jos henkilö on aiemmin syyllistynyt rikoksiin (133A.3 §). Poikkeuksellisissa tapauksissa korvausta voidaan maksaa vain nimellinen määrä (133A.4 §). Korvauksen enimmäismäärä on 650 000 puntaa (740 000 euroa) silloin, kun henkilö on ollut vangittuna alle 10 vuotta, ja 1 300 000 puntaa (1 500 000 euroa) silloin, kun henkilö on ollut vangittuna yli 10 vuotta (133A.5A §). Pohjois-Irlannissa enimmäismäärät ovat hieman edellä mainittuja alhaisemmat (133A.5 §). Ansjonmenetyksestä maksettava korvaus on enintään 1,5-kertainen suhteessa maan mediaanipalkkaan (133.6 §). Koska korvattavuuden edellytykset ovat tiukat, suurin osa hakemuksista hylätään. Huhtikuusta 2016 maaliskuuhun 2024 hakemuksia tehtiin 591 ja niistä hyväksyttiin 39. Korvauksia maksettiin yhteensä 2 380 700 puntaa eli noin 61 000 puntaa (69 000 euroa) henkilöä kohden. Oikeuskirjallisuudessa on kiinnitetty huomiota siihen, että Yhdistyneessä kuningaskunnassa syyttömästi tuomitun oikeussuoja on huomattavasti heikompi kuin useissa muissa Euroopan maissa.

5.2.9 Kokoavia päätelmiä

Kansainvälisestä vertailusta on havaittavissa, että eri oikeusjärjestyksissä on omaksuttu hyvin erilaisia sääntelymalleja syyttömästi vangituille, pidätetyille ja tuomituille aineettomista vahingoista maksettavien korvausten määrittämisen suhteen. Joissain oikeusjärjestyksissä korvausten määrittäminen on jätetty kokonaan korvauksista päättävän hallintoviranomaisen tai tuomioistuimen tehtäväksi, ja lainsäädännössä joko on hyvin yleisluontoiset ohjeet siitä, mitä seikkoja

arvioinnissa tulee ottaa huomioon, tai ei ole lainkaan säädetty korvauksista. Eräiden maiden lainsäädännössä taas on yksityiskohtaisesti säädetty aineettomista vahingoista maksettavan korvauksen tai hyvityksen määrästä. Myös se, mitä seikkoja otetaan huomioon korvauksen määrää arvioitaessa ja millaisia korvauksia vapaudenmenetyksestä aiheutuneesta aineettomasta vahingosta maksetaan, vaihtelee eri maissa.

Tässä yhteydessä ei ole ollut mahdollista vertailla eri maiden järjestelmien toimivuutta tai syyttömästi vapautensa menettäneiden oikeussuojan tasoa. Vertailun pohjalta on joka tapauksessa pääteltävissä, että syyttömästi vangitulle tai tuomitulle maksettavan korvauksen normatiivinen pohja on mahdollista rakentaa monenlaisin tavoin. Lisäksi aineiston perusteella voidaan todeta, että Suomessa syyttömästi vangitulle tai tuomitulle vapaudenmenetyksestä aiheutuneesta kärsimyksestä maksettavien korvausten taso on verraten korkea.

6 Lausuntopalaute

[*Täydennetään lausuntokierroksen jälkeen.*]

7 Säännöskohtaiset perustelut

1 a §. Pykälän mukaan matkustuskieltoon, tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin määrätyn oikeudesta korvaukseen on voimassa, mitä pidätetyn ja vangitun oikeudesta saada korvausta vapauden menetyksestä on nyt kysymyksessä olevassa laissa säädetty. Ehdotuksen mukaan pykälässä huomioitaisiin uusi 4 a §, jossa ehdotetaan säädettäväksi korvauksen määrästä erikseen 1 ja 3 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa sekä 1 a §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa.

4 a §. Pykälä on uusi, ja siinä säädettäisiin kärsimyksestä maksettavan korvauksen määräämisen perusteista.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrästä lain 1 ja 3 §:ssä tarkoitetuissa vapaudenmenetyksissä. Kärsimyskorvaus määräytyisi ehdotetun momentin mukaan ensinnäkin silloin, kun henkilö on ollut rikoksesta epäiltynä pidätettynä tai vangittuna ja esitutkinta lopetetaan syytettä nostamatta, syyte jätetään sikseen tai hylätään, henkilön todetaan syyllistyneen rikokseen, mutta on ilmeistä, että tämän syyksilukemisen perusteella häntä ei olisi voitu pidättää tai vangita, taikka pidättämiseen tai vangitsemiseen ei ole ollut laillisia edellytyksiä. Kärsimyskorvaus määräytyisi momentin mukaisesti myös esimerkiksi silloin, kun henkilö on kokonaan tai osaksi suorittanut hänelle tuomitun vapausrangaistuksen, ja syyte varsinaisen muutoksenhaun taikka ylimääräisen muutoksenhaun ja sitä seuranneen uuden käsitteilyn johdosta kokonaan tai osittain hylätään sekä tuomittu vastaavasti vapautetaan rangaistuksesta.

Todettakoon, että korkein oikeus on useissa ennakkopäätöksissään katsonut SyytKorvL:ia voitavan soveltaa tilanteissa, joiden on katsottu rinnastuvan lain 1 tai 3 §:ssä säädettyihin vapaudenmenetyksiin. Esimerkiksi ennakkopäätöksessä KKO 1991:155 Norjaan luovuttamista varten Suomessa säilöön otetulla oli oikeus korvaukseen, kun syyte Norjassa oli hylätty, ja vastaavasti ennakkopäätöksessä KKO 2000:1 Yhdysvalloissa Suomeen luovuttamista varten säilöön otetulla oli oikeus korvaukseen, kun syyte Suomessa oli hylätty. Ennakkopäätöksessä KKO 2005:128 korkeimman oikeuden enemmistö katsoi, että noutomääräyksellä aiheutettu vapaudenmenetyksensä kuului SyytKorvL:n soveltamisalaan. Ehdotettua momenttia voitaisiin soveltaa myös tällaisiin tapauksiin.

Kärsimyksestä maksettava korvaus laskettaisiin kunkin alkavan vuorokauden mukaan. Alkavalla vuorokaudella tarkoitetaan jokaista kalenterivuorokautta, jona henkilö on ollut vapautensa menettäneenä. Mikäli henkilö esimerkiksi menettää vapautensa maanantaina kello 18 ja hänet vapautetaan sunnuntaina kello 14, korvaus määräytyisi seitsemän vuorokauden perusteella.

Perusmäärä ilman korottavia tai alentavia perusteita olisi 120 euroa. Tarkoituksena on, että korvaus määräytyisi mainitun perustason mukaan silloin, kun asiassa ei ole erityisiä perusteita tavanomaista korkeamman tai alemman korvauksen määräämiseen. Tällainen tilanne voisi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun kyse on tavanomaisesta rikosepäilystä, esimerkiksi epäilystä varkaudesta tai pahoinpitelystä, johtuvasta vapaudenmenetyksestä, johon ei liittyisi jäljempänä selostettuja erityisiä syitä korvauksen korottamiseen tai alentamiseen. Vuorokausikohtaisen peruskorvauksen katsotaan sisältävän hyvityksen sellaisesta vapaudenmenetyksestä tyypillisesti liittyvästä kärsimyksestä, jota aiheuttaa muun ohella yhteydenpitorajoituksista sekä vapaudenmenetyksen kielteisistä vaikutuksista henkilön sosiaalisiin suhteisiin.

Ehdotetun säännöksen mukaan vuorokausikohtaista korvausta voitaisiin korottaa tai alentaa, jos siihen olisi erityisiä syitä. Kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrä olisi kuitenkin joka tapauksessa vähintään 80 euroa ja enintään 180 euroa kultakin vuorokaudelta, jona henkilö on ollut vapautensa menettäneenä.

Asteikon alarajan mukainen 80 euron korvaus voisi tulla kyseeseen ainoastaan silloin, kun aiheutuneen kärsimyksen voidaan arvioida olleen kyseisessä yksittäistapauksessa poikkeuksellisen vähäistä, ja vastaavasti asteikon ylärajan mukainen 180 euron vuorokausikohtainen enimmäismäärä voisi tulla kyseeseen ainoastaan silloin, kun aiheutuneen kärsimyksen voidaan arvioida olleen huomattavan suurta. Selvyyden vuoksi todetaan, että koska ehdotetun sääntelyn yhtenä tarkoituksena on alentaa maksettavia korvauksia, oikeus esimerkiksi 180 euron vuorokausikohtaiseen korvaukseen ei ole perusteltavissa sillä, että aiemman lain aikana aiheuttomasta vapaudenmenetyksestä olisi vastaavassa tilanteessa maksettu mahdollisesti tuntuvasti suurempi vuorokausikohtainen korvaus.

Jäljempänä selostettavan 4 momentin perusteella mainitut vähimmäis- ja enimmäismäärät voitaisiin poikkeustapauksessa ylittää tai alittaa.

Pykälän 2 momentissa lueteltaisiin seikat, jotka olisi otettava huomioon erityisiä syitä harkittaessa.

Ehdotetun säännöksen mukaan 1 momentissa tarkoitettuja erityisiä syitä harkittaessa otettaisiin ensinnäkin huomioon vapaudenmenetyksen laatu. Vapaudenmenetyksen laadulla tarkoitettaisiin erityisesti sitä pakkokeinon tai rangaistuksen lajia, johon vapaudenmenetys perustuu. Koska SyytKorvL:n nojalla arvioitavat vapaudenmenetyksen tilanteet voivat olla hyvin erilaisia, korvausta määritettäessä olisi otettava huomioon, millainen vapaudenriisto henkilöön on kohdistunut. Vapaudenmenetyksen laadun huomioon ottamista ei kuitenkaan olisi ymmärrettävä sillä tavoin kategorisesti, että esimerkiksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvään vapaudenmenetykseen perustuva korvaus lähtökohtaisesti olisi suurempi kuin pidätetylle tai tutkintavangille maksettava korvaus.

Toiseksi huomioon otettaisiin vapaudenmenetyksen perusteena olleen epäillyn rikoksen vakavuus ja odotettavissa olleen rangaistusseuraamuksen pituus. Vaikka mainitut seikat itsessään usein aiheuttavat vakavasta rikoksesta epäillylle tai tuomitulle sellaisia kielteisiä vaikutuksia, joiden ei voida katsoa aiheutuneen vapaudenmenetyksestä, kyseiset seikat liittyvät niin kiinteästi vapaudenmenetykseen, että niille on perusteltua antaa korvausharkinnassa merkitystä. Mitä

vakavampaan epäiltyyn rikokseen vapaudenmenetys on perustunut, ja mitä ankarampi rangaistus rikoksesta on ollut odotettavissa, sitä korkeampi korvauksen tulisi olla.

Lisäksi huomioon otettaisiin vapaudenmenetyksestä aiheutunut poikkeuksellinen julkisuus. Julkisuus voisi vaikuttaa vain vuorokausikohtaista korvausta korottavana seikkana, ja korotus edellyttäisi molempien seuraavien kriteerien täyttymistä: uutisoinnin on täytynyt liittyä vapaudenmenetykseen, ja sen on täytynyt olla poikkeuksellisen laajaa ja kajoavaa. Jos uutisointi ei ole liittynyt vapaudenmenetykseen tai jos se on ollut tavanomaista, sitä ei siis otettaisi huomioon korvausta korottavana seikkana. Uutisoinnin olisi katsottava liittyvän vapaudenmenetykseen silloin, kun se on koskenut henkilön pidätystä, vangitsemista, vankeusrangaistuksen täytäntönpäntöä tai muita vapaudenmenetykseen liittyviä seikkoja. Sen sijaan uutisoinnin ei olisi katsottava liittyvän vapaudenmenetykseen esimerkiksi silloin, kun siinä on käsitelty yksinomaan tuomion syyksilukevaa lopputulosta. Julkisuuksellisen laajuudella viitattaisiin puolestaan siihen, että uutisointi on ollut vähintään valtakunnallista ja lisäksi poikkeuksellisen kajoavaa esimerkiksi siten, että henkilön nimi tai kuva on julkaistu uutisoinnin yhteydessä tai että henkilö on ollut siitä selvästi tunnistettavissa.

Edelleen huomioon otettaisiin henkilön syyksi luetut rikokset ja niistä määrätty rangaistukset. Mainittu kriteeri olisi merkitykseltään laaja, ja sillä olisi tarkoitus kattaa useampia erilaisia tyyppitilanteita. Käytännössä kyse olisi seikoista, jotka voisivat johtaa korvauksen alentamiseen.

Korvauksen määrään voisi vaikuttaa alentavasti ensinnäkin se, että kyseinen vapaudenmenetysaika on vähennetty henkilölle tuomitusta rangaistuksesta. Korkein oikeus on ennakkopäätöksessään KKO 1995:100 katsonut, ettei sakkorangaistuksesta tehty vähennys ole riittävä korvaus vapaudenmenetyksestä. Valtiokonttorin korvauskäytännössä on kuitenkin katsottu, että vapaudenmenetysajan vähentäminen voidaan ottaa huomioon vuorokausikohtaista korvausta alentavana seikkana. Näin olisi myös vastaisuudessa tapauskohtaisen kokonaisarvioinnin perusteella. Vähentäminen ei silti ilman muuta merkitse korvauksen alentamista, vaan sen merkitys arvioidaan tapauskohtaisesti kokonaisuutena.

Toiseksi vuorokausikohtaisen korvauksen määrään voisi vaikuttaa alentavasti se, että kysymys on niin sanotulta ylimenevältä ajalta suoritettavasta korvauksesta. Silloin, kun esimerkiksi tutkintavankeuden aikainen vapaudenmenetys on ollut kestoaltaan pidempi kuin aika, joka henkilön olisi tullut suorittaa hänelle sittemmin määrätystä vankeusrangaistuksesta ennen ehdonalaista vapautteen pääsyä, korvauskäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että korvausta voidaan myöntää vain niiltä vuorokausilta, joiden osalta vapaudenmenetysaika ylittää ehdonalaista vapautteen pääsemisen määräosan. Tällaisissa tapauksissa vuorokausikohtaisen korvauksen määrää arvioidessa voidaan ottaa huomioon, että korvaus kohdistuu vain tältä osin ylimenevään aikaan.

Kärsimyksestä maksettavaa vuorokausikohtaista korvausta alentavana seikkana on korvauskäytännössä pidetty kolmanneksi sitä, että henkilö olisi ilman vapaudenmenetystä ollut ehdonalaissa vapaudessa valvottuna taikka hänen vapauttaaan on vapaudenmenetyksen hetkellä muulla tavoin rajoitettu aiemmin tuomitun rangaistuksen perusteella. Nämä seikat voitaisiin jatkossakin ottaa huomioon korvausta lähtökohtaisesti alentavina seikkoina, kuitenkin siten, että samalla arvioidaan seikan tosiasiallista merkitystä suhteessa vapaudenmenetykseen ja siitä aiheutuneeseen kärsimykseen. Näin ollen, mikäli asiassa esimerkiksi ei ole selvitetty, että valvotulla ehdonalaisella vapaudella olisi tosiasiallisesti rajoitettu henkilön toimintavapautta esimerkiksi valvontaan sisältyneillä velvoitteilla, ehdonalaista vapautta ei tulisi alentaa korvausta.

Kuten nykyisinkin, alentavana seikkana voitaisiin tapauskohtaisen harkinnan perusteella pitää myös sitä, että henkilö on aiemmin toistuvasti syyllistynyt erittäin vakaviin rikoksiin tai toiminnut järjestäytyneen rikollisryhmän jäsenenä.

Selvyyden vuoksi todetaan, että se, että henkilö on pidätetty tai vangittu jostain rikoksesta epäiltynä ja sittemmin tuomittu rangaistukseen muista kuin vapaudenmenetyksen perusteena olleesta rikoksesta tai rikosepäilystä, voi tapauskohtaisesti merkitä sitä, että lain 2 §:ssä ja 3 §:n 2 momentissa tarkoitettu tavoin korvauksen maksamista ei olisi pidettävä kohtuullisena.

Edelleen momentin mukaan merkitystä annettaisiin vahinkoa kärsineen iälle. Iällä voisi käytännössä olla yksinomaan korvausta korottava vaikutus. Vapaudenmenetyksen kohteena olleen henkilön ikä voisi korottaa vuorokausikohtaista korvausta siinä tapauksessa, että henkilö on vapaudenmenetyksen aikana ollut alaikäinen tai hyvin iäkäs.

Ehdotettu säännös merkitsisi sitä, että korvaus määrättäisiin ensisijaisesti edellä selostettujen objektiivisten seikkojen perusteella. Korvausta määrättäessä lähtökohtana olisi siten sen kärsimyksen määrä, joka arvioitavana olevasta vapaudenmenetyksestä tyypillisesti tietyissä olosuhteissa aiheutuu. Vapaudenmenetyksestä tyypillisesti aiheutuvan kärsimyksen ohella voitaisiin kuitenkin ehdotuksen mukaan kiinnittää huomiota sellaisiin poikkeuksellisiin vapaudenmenetykseen tai vahinkoa kärsineen henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyviin seikkoihin, jotka objektiivisesti arvioituina selvästi ovat omiaan lisäämään vapaudenmenetyksen aiheuttamaa kärsimystä. Edellä mainitut lähtökohdat vastaavat nykyisessä oikeus- ja korvauskäytännössä omaksuttuja lähtökohtia.

Vapaudenmenetykseen liittyvien seikkojen osalta voitaisiin ottaa huomioon olosuhteet, jotka poikkeavat selvästi tavanomaisista kyseisen kaltaiseen vapaudenmenetykseen liittyvistä olosuhteista (ks. KKO 2025:105). Esimerkiksi tutkintavangin ja rangaistusta suorittavan vangin sijoittaminen, olosuhteet, toimintamahdollisuudet ja oikeudet poikkeavat jo lainsäädännölliseltä perustaltaan merkittävästi toisistaan. Lisäksi tutkintavangin oikeuksia rajoitetaan yleensä enemmän kuin vankeusvangin. Vastaavasti myös pidätetyn ja siten poliisivankilassa säilytetyn henkilön olosuhteet poikkeavat lainsäädännölliseltä perustaltaan – ja usein myös tosiasiallisilta olosuhteiltaan – varsin paljon sekä tutkintavangin että erityisesti vankeusrangaistusta suorittavan vangin olosuhteista vankilassa. Sitä, että henkilöä on tutkintavankeuden aikana säilytetty poliisivankilassa tai että häneen on tutkintavankeuden aikana kohdistettu yhteydenpitorajoituksia, ei yleensä olisi pidettävä korvausta korottavina seikkoina, ellei mainittuja toimenpiteitä tai olosuhteita ole pidettävä poikkeuksellisina kyseisen kaltaisessa vapaudenmenetyksessä.

Henkilökohtaisten olosuhteiden osalta kärsimyskorvausta korottavana seikkana voitaisiin ensinnäkin ottaa huomioon vapaudenmenetyksestä henkilölle aiheutunut erityinen huoli sen vaikutuksista hänen mahdollisuuksiinsa harjoittaa ammattiaan tai elinkeinoaan, mikäli kyseisen ammatin tai elinkeinon harjoittaminen edellyttää erityistä rehellisyyttä ja luotettavuutta. Tällöin merkitystä annettaisiin muun ohella rikosnimikkeelle esimerkiksi siten, että tilintarkastajalle tai asianajajalle voitaisiin harkinnanvaraisesti maksaa tavallista korkeampi vuorokausikohtainen korvaus vapaudenmenetyksestä, jos hän on ollut pidätettynä törkeästä veropetoksesta, kavalluksesta tai muusta talousrikoksesta ja vapaudenmenetys on omiaan heikentämään ammatin tai elinkeinon harjoittamisen mahdollisuuksia. Kuten nykyisessä korvauskäytännössä, korvauksen määrää harkittaessa huomioon otettaisiin vain sellaiset seikat, jotka liittyvät nimenomaan vapaudenmenetykseen. Esimerkiksi rikosepäilystä ja rikosasian käsittelystä mahdollisesti johtuva kärsimys taikka niistä mahdollisesti aiheutuneet vaikutukset henkilön arvostukseen ja maineeseen eivät ole korvausta korottavia seikkoja, sillä ne eivät johdu suoranaisesti vapaudenmenetyksestä.

Toiseksi vapautensa menettäneen henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyvänä kärsimyskorvausta korottavana seikkana voitaisiin ottaa huomioon se, että vapaudenmenetyksen on näytetty olennaisesti heikentäneen henkilön terveydentilaa. Mikäli henkilöllä on jo ennen vapaudenmenetyksen alkamista ollut perussairauksia ja hänen terveydestään on vapaudenmenetyksenaikana

huolehdittu asianmukaisesti, ei entuudestaan heikentynyttä terveydentilaa lähtökohtaisesti ole perusteltua ottaa sellaisenaan huomioon korvausta korottavana seikkana.

Vapaudenmenetyksajan vaikutukset henkilön perhesuhteisiin ja sosiaalisiin suhteisiin on otettu huomioon jo peruskorvauksen määrässä. Sen vuoksi vapaudenmenetyksen tavanomaisia kielteisiä vaikutuksia vapautensa menettäneen ihmissuhteisiin tai sosiaalisiin suhteisiin ei otettaisi huomioon korvausta korottavina seikkoina. Työpaikan menetys ei ole korvausta korottava seikka, mutta vapaudenmenetyksestä johtuva ansionmenetys on korvattavissa erikseen, jos sellaista menetystä näytetään aiheutuneen. Tällainen ansionmenetys ei kuitenkaan vaikuta kärsimyskorvauksen määrään.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrästä lain 1 a §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa eli silloin, kun henkilö on määrätty matkustuskieltoon, tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin. Näissä pakkokeinoissa henkilön vapautta rajoitetaan tyypillisesti merkittävästi vähemmän kuin pidättämisessä tai vangitsemisessä. Sen vuoksi on perusteltua, että kärsimyksestä maksettavan vuorokausikohtaisen korvauksen määrä on tuntuvasti alhaisempi kuin sellaisissa pakkokeinoissa, joissa kyse on vapauden menettämisestä.

Valtiokonttorin korvauskäytännössä vakiintunut perusmäärä aiheettomaksi osoittautuneesta matkustuskiellosta on ollut 20 euroa vuorokaudelta, tehostetusta matkustuskiellosta 40 euroa vuorokaudelta ja tutkinta-arestista 50 euroa vuorokaudelta. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2026:6 katsonut, että rahan arvon muutos huomioon ottaen tavanomaisena matkustuskiellon aiheuttamasta kärsimyksestä maksettavana korvauksena on ilman erityisiä korvausta alentavia tai korottavia seikkoja pidettävä 30 euroa vuorokaudelta. Tällaisia kärsimyskorvauksen lähtökohtaisia korvaustasoja eli 30 euroa matkustuskiellosta, 40 euroa tehostetusta matkustuskiellosta ja 50 euroa tutkinta-arestista vuorokaudelta voidaan pitää edelleen asianmukaisina. Tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin voidaan kuitenkin sisällyttää erilaisia velvoitteita, ja vapauten kohdistuvien rajoitusten voimakkuus vaihtelee siten tapausittain. Velvoitteiden ja rajoitusten laajuus vaikuttaa siihen, millaista kärsimystä rajoitus on omiaan aiheuttamaan, mikä tulisi voida ottaa huomioon korvausta harkittaessa.

Se, mihin kohtaan asteikkoa vuorokausikohtainen korvaus sijoittuu, riippuu viime kädessä kokonaisharkinnasta. Lähtökohtana on, että harkintaan perustuvien vuorokausikohtaisten määrien pohjalta määräytyvä kokonaiskorvaus muodostuu kohtuulliseksi. Yksittäisissä tapauksissa saattaa kuitenkin olla niin, että kokonaiskorvaus muodostuu kohtuuttoman matalaksi tai korkeaksi. Sen vuoksi pykälän 4 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan kokonaiskorvausta voidaan korottaa tai alentaa, jos korvaus muutoin muodostuisi ilmeisen kohtuuttomaksi. Kokonaiskorvaus voitaisiin katsoa kohtuuttoman matalaksi esimerkiksi, jos vapaudenmenetys on ollut lyhytkestoinen ja asiassa toisaalta on korvausta korottavia seikkoja, joita kuitenkin ei voitaisi riittävästi ottaa huomioon korvausasteikon vuorokausikohtaisen ylärajan vuoksi. Kokonaiskorvaus voitaisiin vastaavasti katsoa kohtuuttoman korkeaksi esimerkiksi silloin, kun vapaudenmenetys on ollut erityisen pitkäkestoinen ja asiassa toisaalta on korvausta alentavia seikkoja, joita ei voitaisi riittävästi ottaa huomioon korvausasteikon vuorokausikohtaisen alarajan vuoksi. Kokonaiskorvaus voitaisiin katsoa kohtuuttoman korkeaksi myös esimerkiksi tilanteessa, jossa korvauksen maksaminen katsottaisiin sinänsä kohtuulliseksi, mutta ehdotettujen alarajojen soveltaminen johtaisi tapauksen erityispiirteet huomioon ottaen kohtuuttoman korkeaan kokonaiskorvaukseen (ks. esim. Itä-Suomen hovioikeus 16.10.2025 nro 1037 8237 (lainvoimainen), jossa korvausta tuomittiin maksettavaksi yhteydenpitorajoitusten aiheuttamasta kärsimyksestä). Ottaen huomioon edellä jaksossa 2.9.5 selostettu SyytKorvL:n aukollisuus on oletettavaa, että tällaisia tilanteita ilmenee enenevässä määrin.

Tarkoituksena kuitenkin on, että kynnys säännöksen soveltamiselle olisi hyvin korkea.

10 §. Pykälässä säädettäisiin kärsimyksestä maksettavaa korvausta koskevien rahamäärien tarkistamisesta. Nämä määrät voitaisiin tarkistaa valtioneuvoston asetuksella rahan arvon muutosta vastaavasti. Rahan arvon muutosta voitaisiin arvioida kuluttajahintaindeksin mukaan.

Rahamäärien tarkistamisen yhteydessä voitaisiin tarkistettavat uudet rahamäärät pyöristää korvaussääntelyn havainnollisuuden kannalta tarkoituksenmukaisesti tasalukuihin.

8 Voimaantulo

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Tämä on tarpeen muun muassa sen vuoksi, että Valtiokonttorin tietojärjestelmiin ehditään tehdä tarvittavat tekniset muutokset.

Siirtymäsäännökset

Lakia sovellettaisiin korvaushakemukseen asiassa, joka on saatettu vireille Valtiokonttorissa lain voimaantulon jälkeen. Ennen lain voimaantuloa vireille tullessa asiassa sovellettaisiin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Mikäli korvausasia on ratkaistu Valtiokonttorissa ennen lain voimaantuloa ja sitä koskeva kanne saatetaan vireille tuomioistuimessa, tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa sovellettaisiin aikaisemmin voimassa olleen lain säännöksiä, vaikka asia tulisi tuomioistuimessa vireille vasta lain voimaantulon jälkeen.

9 Toimeenpano ja seuranta

10 Suhde muihin esityksiin

10.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

10.2 Suhde talousarvioesitykseen

11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Esityksessä on kysymys aiheettomaksi osoittautuneen vapaudenriiston kohteeksi joutuneen henkilön oikeudesta korvaukseen. Kuten edellä on todettu, perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Saman pykälän 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Ehdotettavia säännöksiä on valtiosääntöoikeudellisesti arvioitava näiden säännösten kannalta.

Perustuslain 7 §:n 3 momentissa tarkoitettu lailla turvaaminen merkitsee perustuslaillista toimeksiantoa siitä, että vapautensa menettäneelle kuuluvat oikeudet muun muassa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten tarkoittamalla tavalla. Siihen sisältyy muun ohella oikeudenvastaisen vapaudenriiston kohteeksi joutuneen oikeus vahingonkorvaukseen (HE 309/1993 vp s. 49).

Perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan tarkastellut perustuslain 7 §:ssä tarkoitettua vapaudenmenetystä useissa eri yhteyksissä, kuten valvontarangaistuksen (PeVL 30/2010 vp s. 2), yhdistelmärankaistuksen (PeVL 10/2017 vp s. 4), kehitysvammaisten tahdosta riippumattoman erityishuollon (PeVL 12/2016 vp s. 4, PeVL 15/2015 vp s. 3), konkurssilain

painostusvankeuden (PeVL 13/2003 vp s. 3), lastensuojelulain poistumiskiellon ja eristämisen (PeVL 5/2006 vp s. 6–7) sekä tartuntatautilain eristämisen ja karanteenin (PeVL 32/2020 vp s. 5, PeVL 11/2016 vp s. 5, PeVL 26/2006 vp s. 3) kannalta. Perustuslakivaliokunnan mukaan myös pitkään jatkuva poistumisen estäminen merkitsee perustuslaissa tarkoitettua vapauden riistämistä (PeVL 43/2010 vp s. 3, PeVL 5/2006 vp s. 6, myös HE 309/1993 vp s. 48).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa on määrätty henkilökohtaisesta vapaudesta ja vapaudenriiston edellytyksistä. Artikla sisältää yksityiskohtaisen ja tyhjentävän luettelon vapaudenriiston hyväksyttävistä perusteista sekä määräyksen siitä, että artiklan vastaisesti vapaudenriiston kohteeksi joutuneella on täytäntöönpanokelpoinen oikeus vahingonkorvaukseen. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 9 artikla vastaa pitkälti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklaa. Näiden artiklojen asettamia vaatimuksia vahinkojen korvaamisen kannalta on käsitelty tarkemmin edellä jaksossa 2.5. Kokoavasti voidaan todeta, ettei korvausjärjestelmältä voida nimenomaisesti katsoa edellytettävän esimerkiksi täyden korvauksen periaatetta tai tiettyä vahingonkorvauksen tasoa. Korvauksen on kuitenkin oltava asianmukainen.

Perustuslain 80 §:n 1 momentissa edellytetään, että yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla. Tässä tarkoituksessa ehdotetuilla säännöksillä täsmennettäisiin ja tarkennettaisiin säännöksiä vapaudenmenetyksestä ja vapauden rajoittamisesta aiheutuneen kärsimyksen korvaamisesta siten, että korvauksen määrittämisen perusteet kävisivät nykyistä yksityiskohtaisemmin ilmi suoraan lain säännöksistä. Ehdotuksella myös edistettäisiin perustuslain 6 §:n 1 momentti huomioon ottaen oikeus- ja korvauskäytännön yhtenäisyyttä niin, että keskenään samanlaisissa tapauksissa korvaukset tosiasiallisestikin määrättäisiin samalla tavoin.

Esitetty kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrittämistä koskeva sääntely toteuttaisi osaltaan perustuslain 7 §:n 3 momentin viimeisessä virkkeessä tarkoitettua toimeksiantoa. Rikospöytäkirjoissa vapaudenmenetyksessä valtion korvausvastuu on vanhastaan määräytynyt SyytKorvL:n nojalla tuottamuksesta riippumattoman ankaran vastuun perusteella. Tätä valtion korvausvelvollisuutta ehdotetaan täsmennettäväksi sääntelyn perusteisiin kuitenkin puuttumatta.

Ehdotetun siirtymäsäännöksen mukaan lakia sovellettaisiin korvaushakemuksiin, jotka on saatettu vireille Valtiokonttorissa lain voimaantulon jälkeen. Lakia sovellettaisiin siten taannehtivasti myös sellaisiin vapaudenmenetyksiin, jotka ovat päättyneet ennen lain voimaantuloa. Ehdotettua pykälää voidaan valtiosääntöoikeudellisesti arvioida perustuslain 15 §:n 1 momentissa turvatus omaisuuden suojan kannalta. Omaisuudella tarkoitetaan perustuslakivaliokunnan käytännössä varallisuusarvoisia etuja. Suojaa nauttavia etuja ovat paitsi omistusoikeus myös muun muassa erilaiset saamisoikeudet, kuten vahinkoa kärsineen tuomiolla tai sopimuksella vahvistettu oikeus vahingonkorvaukseen.

Ehdotettu sääntely koskee SyytKorvL:n mukaista kärsimyskorvausta, joka perustuu siihen, että vapaudenmenetys tai vapauden rajoittaminen on jälkikäteen osoittautunut aiheettomaksi. Vapaudenmenetyksen hetkellä henkilöllä ei ole mitään vahvistettua tai määrällisesti täsmennyttä saamisoikeutta. Vaikka perustuslain 15 §:llä voidaan katsoa suojattavan yleisesti varallisuusoikeuksiin liittyviä perusteltuja odotuksia, taannehtivan sääntelyn ei korvauksen määrään liittyvä harkinnanvaraisuus huomioon ottaen ole katsottava olevan ristiriidassa perustuslain 15 §:n 1 momentin kanssa.

Ehdotetun 10 §:n mukaan 4 a §:ssä mainittuja rahamääriä voitaisiin tarkistaa valtioneuvoston asetuksella rahan arvon muutosta vastaavasti. Säännöksessä on kysymys asetuksenantajan toimivallasta muuttaa lakia. Valtuus on säännöksessä sidottu täsmälliseen laskentaperusteeseen, eikä se siksi vaikuta lakiehdotuksen käsittelyjärjestykseen (PeVL 62/2002 vp, 14/2003 vp ja

2/2004 vp). Sellaisen asetuksenantovaltuuden säätämiseen, joka mahdollistaa rahan arvon muutosta vastaavat tarkistukset säännöksiin, voidaan katsoa olevan erityisiä ja painavia syitä. Asetuksenantovaltuuden avulla voidaan välttää sellaisen tilanteen syntyminen, jossa vahinkoa karsineen asema vähitellen ajan kuluessa heikentyisi korvauksen määriä koskevien säännösten muuttuessa hänen kannaltaan aiempaa epäedullisemmiksi rahan arvon kehityksen myötä.

Edellisistä jaksoista ilmenevän perusteella ei ole estettä sille, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Esitykseen liittyvien valtiosääntöoikeudellisten kysymysten periaatteellisen merkityksen vuoksi olisi kuitenkin suotavaa, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain (422/1974) 1 a §:ää, sellaisena kuin se on laissa 106/2018, sekä

lisätään lakiin uusi 4 a ja 10 § seuraavasti:

1 a §

Milloin joku on määrätty matkustuskieltoon, tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin, hänen oikeudestaan saada korvausta vapautensa rajoittamisesta on voimassa, mitä pidätetyn ja vangitun oikeudesta saada korvausta vapauden menetyksestä on tässä laissa säädetty, jollei 4 a §:stä muuta johdu.

4 a §

Kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrä on lain 1 ja 3 §:ssä tarkoitetuissa vapaudenmenetyksissä 120 euroa jokaiselta alkavalta vuorokaudelta, jona henkilö on ollut vapautensa menettäneenä. Vuorokausikohtaista korvausta voidaan erityisistä syistä korottaa tai alentaa. Kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrä on kuitenkin vähintään 80 euroa ja enintään 180 euroa jokaiselta vuorokaudelta, jona henkilö on ollut vapautensa menettäneenä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja erityisiä syitä harkittaessa otetaan erityisesti huomioon vapaudenmenetyksen laatu, vapaudenmenetyksen perusteena olleen epäillyn rikoksen vakavuus ja odotettavissa olleen rangaistusseuraamuksen pituus, vapaudenmenetyksestä aiheutunut poikkeuksellisen laaja julkisuus, henkilön syyksi luetut rikokset ja niistä määrätty rangaistukset sekä henkilön ikä vapaudenmenetyksen aikana. Lisäksi voidaan ottaa huomioon sellaiset poikkeukselliset vapaudenmenetykseen tai vahinkoa kärsineen henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyvät seikat, jotka objektiivisesti arvioituina selvästi ovat omiaan lisäämään vapaudenmenetyksen aiheuttamaa kärsimystä.

Jos korvausta maksetaan lain 1 a §:ssä tarkoitetun matkustuskiellon, tehostetun matkustuskiellon tai tutkinta-arestin perusteella, kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrä on vähintään 20 euroa ja enintään 60 euroa jokaiselta vuorokaudelta, jona henkilön vapautta on rajoitettu. Vuorokausikohtaisen korvauksen määrää harkittaessa otetaan huomioon, kuinka laajasti henkilön vapautta on kyseisellä pakkokeinolla tosiasiallisesti rajoitettu.

Kärsimyksestä maksettavan kokonaiskorvauksen määrää voidaan korottaa tai alentaa, jos korvaus muutoin muodostuisi ilmeisen kohtuuttomaksi.

10 §

Edellä 4 a §:n 1 ja 3 momentissa mainitut rahamäärät voidaan tarkistaa valtioneuvoston asetuksella rahanarvon muutosta vastaavasti.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tätä lakia sovelletaan korvaushakemukseen asiassa, joka on saatettu vireille Valtiokonttorissa lain voimaantulon jälkeen. Asiaan, joka on Valtiokonttorissa tai tuomioistuimessa vireillä tämän lain tullessa voimaan, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

Laki

syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain (422/1974) 1 a §:ää, sellaisena kuin se on laissa 106/2018, sekä

lisätään lakiin uusi 4 a ja 10 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

1 a §

Milloin joku on määrätty matkustuskieltoon, tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin, hänen oikeudestaan saada korvausta vapautensa rajoittamisesta on voimassa, mitä pidätetyn ja vangitun oikeudesta saada korvausta vapauden menetyksestä on tässä laissa säädetty.

Ehdotus

1 a §

Milloin joku on määrätty matkustuskieltoon, tehostettuun matkustuskieltoon tai tutkinta-arestiin, hänen oikeudestaan saada korvausta vapautensa rajoittamisesta on voimassa, mitä pidätetyn ja vangitun oikeudesta saada korvausta vapauden menetyksestä on tässä laissa säädetty, *jollei 4 a §:stä muuta johdu.*

4 a §

Kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrä on lain 1 ja 3 §:ssä tarkoitetuissa vapaudenmenetyksissä 120 euroa jokaiselta alkavalta vuorokaudelta, jona henkilö on ollut vapautensa menettäneenä. Vuorokausikohtaista korvausta voidaan erityisistä syistä korottaa tai alentaa. Kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrä on kuitenkin vähintään 80 euroa ja enintään 180 euroa jokaiselta vuorokaudelta, jona henkilö on ollut vapautensa menettäneenä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja erityisiä syitä harkittaessa otetaan erityisesti huomioon vapaudenmenetyksen laatu, vapaudenmenetyksen perusteena olleen epäillyn rikoksen vakavuus ja odotettavissa olleen rangaistus-seuraamuksen pituus, vapaudenmenetyksestä

aiheutunut poikkeuksellisen laaja julkisuus, henkilön syyksi luetut rikokset ja niistä määrättyt rangaistukset sekä henkilön ikä vapaudenmenetyksen aikana. Lisäksi voidaan ottaa huomioon sellaiset poikkeukselliset vapaudenmenetykseen tai vahinkoa kärsineen henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyvät seikat, jotka objektiivisesti arvioituina selvästi ovat omiaan lisäämään vapaudenmenetyksen aiheuttamaa kärsimystä.

Jos korvausta maksetaan lain 1 a §:ssä tarkoitettuna matkustuskiellon, tehostetun matkustuskiellon tai tutkinta-arestin perusteella, kärsimyksestä maksettavan korvauksen määrä on vähintään 20 euroa ja enintään 60 euroa jokaiselta vuorokaudelta, jona henkilön vapautta on rajoitettu. Vuorokausikohtaisen korvauksen määrää harkittaessa otetaan huomioon, kuinka laajasti henkilön vapautta on kyseisellä pakkokeinolla tosiasiallisesti rajoitettu.

Kärsimyksestä maksettavan kokonaiskorvauksen määrää voidaan korottaa tai alentaa, jos korvaus muutoin muodostuisi ilmeisen kohtuuttomaksi.

10 §

Edellä 4 a §:n 1 ja 3 momentissa mainitut rahamäärät voidaan tarkistaa valtioneuvoston asetuksella rahanarvon muutosta vastaavasti.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

Tätä lakia sovelletaan korvaushakemukseen asiassa, joka on saatettu vireille Valtiokonttorissa lain voimaantulon jälkeen. Asiaan, joka on Valtiokonttorissa tai tuomioistuimessa vireillä tämän lain tullessa voimaan, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.